

JURIIDILINE AJAKIRI

Õ I G U S

TOIMETUS:

R. Räägo
peatoimetaja

**E. Ein, K. Grau, T. Grünthal, J. Kleesment, A.-T. Kliimann,
H. Kristal, E. Maddisoo, A. Palvadre, K. Parts, J. Uluots**

A. Mägi
toimetuse sekretär

S I S U.

Artiklid.

Ilus, Elmar: Talundi eelispärimisõigus	409
Tjutrjumov, I.: Pärimise ulatus	436
Kaznelson, W.: Tunnistajad veksliprotsessides	441
Rappaport, Emil-Stanislas: Poola kriminaalkoodeksi <i>media via</i> . (Järg.)	453
Rooks, G.: Arstikutsesaladus	467

Toimetusele saadetud kirjandus.

Meder, Walter: Hans J. Wolff, Organschaft und Juristische Person	484
---	-----

Riigikohtu tegelus.

Üldkogu:

Kui vaesusõiguse mitteandmise üle tehtud määruse peale ei saa kaevata ei kassatsiooni ega erakaebuse korras, siis kas võib selle määruse peale kaevata valve korras?	487
Kas pooled on õigustatud nõudma kohtult, kes pole koos kohtuotsusega kuulutanud edasikaebamise korda, selle uesti kuulutamist?	487
Kas lisakaristust asendavad asekaristused kuuluvad iseseisvalt täitmisele?	487
Kas kohus võib juhtumil, kui kohtuotsuses pole asitõendite kohta otsust tehtud, seda puudust kõrvaldada korraldava koosoleku määrusega?	488

Administratiivosakond.

Kas veeühingu juhatus võib nõuda viivituses olijatelt võlglas- telt protsente?	488
Kui avaliku eratee korrashoiu kohustus jaguneb mitme valla kodanikkude vahel ühe maavalitsuse piirkonnas, kes jao- tab siis teekohuslaste vahel tee korrashoiu kohustuse, kui kokkulepet ei saavutata?	489
Kas kariloomade liiklus klassiteedel on keelatud?	489
Kas maaomanikku võib vastu tema tahtmist veeühingu liikmeks määrata, kui paljasõnaliselt arvatakse, et temal ettevõttest on tulu loota?	490

Talundi eelispärimisõigus¹.

Elmar Ilus.

I. Sissejuhatavaid märkmeid.

Pärimise kui üldjärgluse olemus on iseenesest ju lihtne: isiku lõppedes, s. t. peamiselt tema surma puhul, läheb tema varandus — õiguste ja kohustuste kogum — isiku õigusjärglastele üle. See lihtne formel ühes oma suuremate ja väiksemate probleemidega ning rakendusvormidega on sisuks tervele tsiviilõiguse osale — pärimisõigusele. Üheks keskmaks, olulisemaks küsimuseks selles õiguses on: Kes võivad olla need lõppenud isiku õigusjärglased, kes on pärijad? Siin, nagu tsiviilõiguses üldse, on esimesel kohal isikule endale jäetud teatav autonoomia pärija määramiseks tahteavaldustega. Selle, n.-õ. dispositiivsuse avalduseks on kõik surmapuhused korraldused — ühe- kui ka kahekülgsed — esimesel kohal muidugi testament, siis pärimisleping, fideikomiss, surmapuhune kinge jne. Teiseks määrab pärijaid, nagu teada, seadus. Ja pärija isiku määramise küsimuses ongi siin kõigepealt olulise tähendusega isiku ühe või teise surmapuhuse korralduse ja seaduse, kui pärimisaluste vastastikune jõusuhe, sest isiku autonoomia pole pärimisõiguses üldreeglina mitte kitsendusteta: seadus teatavil juhtudel ei luba isikul täiesti vabalt määrata endale õigusjärglast, eelistanud seaduses eneses ettenähtud isikuid surmapuhustes korraldustes määratud pärijatele. Tuntumad juhud on siin sundosa pärimise ja sugukondlikkude ning pärusvarade insti-

---

¹ Saksa keeles: „Anerbenrecht“, „Erbhofrecht“, „Höferecht“; prantsuskeelne vaste: „biens de paysans“. Eelispärija = „Anerbe“, harvemini ka „Vorzugserbe“. Pärustalund = „Erbhof“.

tuudid². Teisest küljest aga ka isiku, kui pärandaja surmapuhune korraldus võib piirata pärijate (kes ju omakorda hiljemini esinevad pärandajatena) õigust edaspidi vabalt disponeerida teatavaid varandusi. Siin on tuntud, näiteks, perekondlikud, igavesed fideikomissid. Sellise fideikomissiga võib, nagu teada, pärandaja edaspidiseks kindlaks määrata pärimiskorra, kus on võimalikud mitmesugused *successio* viisid: junioraat, senioraat, majoraat, minoraat, primogenituur, sekundogenituur, tertioogenituur, võimalus ka naissoost alanejaid pärimisele kutsuda jne.³

Pärija isiku määramise probleemi, ja nimelt seoses päritava varanduse iseloomuga, puudutab ka käesolevale kirjutisele aineks olev talundi eelispärimisõigus omal mitmel, nii sisult kui aga eriti ulatuselt erineval kujul, olles, näiteks, võimalik kui pärimiskord, mida rakendatakse vaid testamendi puudumisel, aga ta võib esineda, nagu näeme allamal, kas iseseisva pärimiskorra *contra testamentum* jne.

II. Ajalooline areng, seadusandluste ülevaade, seoses instituudi sotsiaalpoliitiliste põhimõtetega.

Üldiselt peetakse talundi eelispärimisõigust germaani päritoluga instituudiks, olgugi et temaga sarnanevaid õigusvorme on leitud Indias, vanas Kreekas, roomlaste, armeenlaste ja ka slaavlaste juures⁴. Germaani õiguses tekkis see, hiljemini iseseisvaks arenenud instituut esialgsest, võrdlemisi väheulatuslikust kaaspärijate õigusest pärandaja varale⁵,

² Erinevalt Euroopa mandril kehtivast õigusest, annab Inglise õigus pärandajale absoluutse, piiramatu käsustamisõiguse terve varanduse üle surma puhuks. Inglise õiguses seega puudub sundosapärimine isegi laste ja üleelanud abikaasa kasuks. Vt. A. Curti, *Englands Privat- und Handelsrecht I*, Berlin, 1927, lk. 195.

³ Vt. C. Erdmann, *System des Privatrechts der Ostseeprovinzen Liv-, Est- und Curland. Dritter Band. Erbrecht*. Riga, 1892, lk. 399—401; C. Crome, *System des Deutschen Bürgerlichen Rechts. B. V. Erbrecht*. Tübingen, 1912, lk. 367 jj.

⁴ Vt. Dultzig, *Die Unzulänglichkeit der Ableitung des Anerbenrechts aus der hofrechtlichen Untheilbarkeit der Güter*, Berlin, 1898. Teisel arvamisel E. Roguin, *Traité de droit civil comparé. Les Successions. II*. Paris, 1908, lk. 21.

⁵ „Anerbenrecht“ — sõnast „Anerbe“, mis omakorda tuletatud sõnast „Ganerbe“ (geanervo), tähenduses algselt kaaspärija (coheres)... Vt. R. Schröder — E. Künssberg, *Lehrbuch der deutschen Rechtsgeschichte. Erster Teil*, Berlin, 1919, lk. 303.

muutudes aja jooksul minoraadi või majoraadi põhimõttele rajatud pärimismooduseks⁶. Tundsid seda instituuti Saksa osariikide partikulaarseadusandlused, näiteks, Preisi, Baieri, Oldenburgi, Meklenburgi jt. maade õigus. BGB teda ei fikseerinud, jättes küsimuse partikulaarseadusandluste lahendamada⁷, küll aga on talundi eelispärimisõiguse instituut praegusel Saksamaal täiuslikul kujul elustatud, erilise seadusega aastast 1933⁸. Ka Austria maal⁹, eriti Tiroolis ja Kärntenis ning Šveitsis tuntakse seda instituuti. Piiratud kujul Ungaris¹⁰, Tšehhoslovakkias, samuti Rootsi (Aasäde nime all), Norra ja Taani õiguses on see instituut olemas. Romaani maadest Vana-Prantsuse õiguses tundsid selliseid õigusvorme Coutume'id. Praegune kehtiv Code civil tunneb küll sundpärimist, kuid mitte talundi eelispärimisõigust¹¹. Hispaania tsiviilseadustiku järgi isa võib — et vältida kahjulikku tükeldamist — jätta kinnisvara (aga ka tööstus- ja äriettevõtteid) ühele pärijatest tingimusel, et see teistele nende osad rahas maksaks¹². Inglise õigus ei tunne, nagu varemini öeldud, ei sundpärimise instituuti ega ka talundi eelispärimisõigust. *Ex-Vene* õiguses olid nn. majoratnõja, zapovednõja, vre-

⁶ Germaani õiguses valitsev doktriin tuletab talundi eelispärimisõiguse talundite jagamatuse põhimõttest, nagu see oli kasulik feodaalõiguses läänihärra seisukohast. Vt. Roguin, *op. cit.*, lk. 21.

⁷ BGB. EG, art. 64.

⁸ Reichserbhofgesetz vom 29 Sept. 1933. (RGBl. I, lk. 685). Sinna juurde: Erste Durchführungsverordnung zum Reichserbhofgesetz, insbesondere über Einrichtung und Verfahren der Anerbenbehörden vom 19 Okt. 1933. (RGBl. I, lk. 749).

⁹ Roguin väidabki, et otseses mõttes tunneb „Anerbenrecht“ instituuti vaid Saksa ja Austria õigus. Vt. Roguin, *op. cit.*, lk. 21.

¹⁰ Ungaris on eelispärimine ette nähtud (1920. a. seadusega) jagamatute, ametlikult perekondlikkudeks tunnistatud varanduste suhtes. Pärandaja võib omas surmapuhuses korralduses eelispärijat määrata. Ei tee ta seda, siis pärib vanim meesjärglane, meesjärglaste puudumisel — vanim naisjärglane. Vt. A. Almási, Ungarisches Privatrecht. B. I. Berlin-Leipzig, 1924, lk. 251.

¹¹ Selle kohta ütleb M. Planiol: „La loi française ne veut pas seulement que les enfants aient des droit égaux, elle veut que chaque enfant, et même, d'une façon plus générale, chaque héritier ait sa part en nature dans les biens du défunt et que chaque lot se compose d'objets semblables.“ Vt. M. Planiol, *Traité élémentaire de droit civil*. Tome III. Paris, 1924, nr. 2318, lk. 547.

¹² Codigo Civil, a. 1888, art. 1056.

menno-zapovednõja imenija, nagu ütleb Sinaiski¹³, määratud kõrgemate seltskonnaklasside toetuseks. Talupojaseisuse tugevdamiseks olid vastavad seadused kavatsusel.

Kui vaadelda talundi eelispärimisõiguse üldist arenemiskäiku, siis näeme, et see õigus, omal ajal küllaltki levinud paljudes riikides ja saavutanud oma mitmekülgse kuju ja ulatuse, Prantsuse revolutsiooni mõjul hakkab kaduma. Nimelt talundi eelispärimisõiguse olemus ei olnud Prantsuse revolutsiooni sotsiaal- ja õiguspoliitiliste vaadetega kokkukõlas. XVIII ja XIX sajandi vahetusel hakati nõudma, et seadused normiksid kogu pärandi ühtlast jagamist kõikide kaaspärijate vahel. See põllumajanduslike varade pärimist puudutav nn. liberaalne agraarõiguse vool jättis puudutamata vaid Norra, Taani, Põhja-Tirooli ja mõningate teiste maade seadusandlused, mujal aga kas kaotati see instituut hoopis või muudeti teda tunduvalt piiramise suunas. See pärast, näiteks, Saksa BGB räägib vaid pärandaja korraldustest pärandi jagamisel, kus maaomand („Landgut“) võidakse jätta ühele pärijale, teised saavad omad osad muul teel¹⁴.

XX sajandi alguses aga algab selle instituudi taasareng. Talundi eelispärimisõiguse „võidukas edasitung“, nagu väljendab Vogels¹⁵, algab Preisi seadusega pärimisõiguse kohta Vestfaalis aastal 1836. Instituudi õigustamiseks leitakse palju põhjendusi, ta peab olema vahendiks paljude otstarvete saavutamisel: ta pannakse küll agrarpoliitiliste ülesannete teemistusse, küll nähakse temas mõjuvat kaitsevahendit talupidajate ülevõlastumise vastu, aga ka — mis õieti vana, tun-

¹³ Vt. V. Sinaiski, Russkoje graždanskoje pravo. I. Kiev, 1915, lk. 349.

Teatavat huvi võiks pakkuda peale selle Vene talupoegade jaoks kehtinud talumaade tükeldamise kord — on ju see osalt ka meie vabariigi ääremaade õiguse ajalugu. Ex-vene õiguse järgi ühele perekonnale kuuluvat, kogukondlikus valduses olevat põllumaad („mirskaja polevaja zemlja“) võidi jagada uuteks iseseisvateks majapidamisteks ainult kogukonna nõusolekul. Omandis oleva maa kohta see norm ei käinud. Vt. Položenije o selskom sostojanii, 1902. a., §§ 38, 43. (Svod zakonov, IX köide, osoboje priloženije).

¹⁴ Vt. BGB § 2049. Vrd. ZGB art. 457 II, 602, 610, aga ka 620 jt.

¹⁵ Vt. Pfundtner-Neubert, Das neue deutsche Reichsrecht. B. 1. II: Rechtspflege b) Bürgerliches- und Handelsrecht. 21. Reichserbhofgesetz, lk. 2.

tud põhimõte — maa tükeldamist takistavat tegurit¹⁶. Lõpuks, talundi eelispärimisõiguse abil loodeti tõhusalt teostada nn. sisekolonisatsiooni ülesannet, lahendades seega ühtlasi rahvastiku juurdekasvu, linnastumise ja muid sellega seoses olevaid probleeme. Eriti iseloomulikud — nii sisult kui ka väljendusviisilt — on selle instituudi põhjendused ülemalnimetatud Saksa 1933. a. 29. septembri seaduse — Reichserbhofgesetz — sissejuhatuses¹⁷. Selles seaduse „Einleitung’is“ öeldakse muuseas: „Die Reichsregierung will unter Sicherung alter deutschen Erbsitte das Bauerntum als Blutquelle des deutschen Volkes erhalten. Die Bauernhöfe sollen vor Überschuldung und Zersplitterung im Erbgang geschützt werden, damit sie dauernd als Erbe der Sippe in der Hand freier Bauern verbleiben. Es solle auf eine gesunde Verteilung der landwirtschaftlichen Besitzgrößen hingewirkt werden, da eine grosse Anzahl lebensfähiger kleiner und mittlerer Bauernhöfe, möglichst gleichmässig über das ganze Land verteilt, die beste Gewähr für die Gesunderhaltung von Volk und Staat bildet.“ Järgnevalt toob sissejuhatus veel erilisi, seaduses endas arendatud põhimõtteid:

1) pärustalundi omanikuks on talupoeg; 2) talupojaks võib olla ainult Saksa riigi kodanik, eriti nõuab seadus, et see isik oleks „deutscher oder stammesgleichen Blutes und ehrlich“ [§ 12, 13 (1)]; 3) kaaspärijatel on õigus vaid muule talupoja pärandile; 4) talundi eelispärimisõigust ei saa surmapuhuste korraldustega kõrvaldada ega piirata; 5) see õigus on põhimõtteliselt võõrandamatu ja koormamatu.

Vogels — tuntumaid seaduse kommenteeritud väljaannete autoreid — omalt poolt esitab terve rea seaduse vajadust ja otstarbekohasust põhjendavaid väiteid. Ta märgeb, et see seadus esmajoones taotleb rahvastikupoliitilisi

¹⁶ Vt. H. Dernburg, Deutsches Erbrecht (= Das bürgerliche Recht des Deutschen Reichs und Preussens, B. V). Halle a/S, 1911, lk. 563.

¹⁷ Selle tsiviilseadusandluses omapärase võtte puhul ütleb Vogels, tuntuid Saksa 1933. a. seaduse kommentaatoreid: „Es ist im allgemeinen nicht üblich, dass der Gesetzgeber einem Gesetz eine Einleitung voranstellt. Wenn er hier von dieser Regel abweichen ist, so erklärt sich dies aus der grossen Bedeutung, die dem RErbhG. für das Bauerntum und das gesamte Volk zukommt. Die Einleitungsworte legen die mit dem Gesetz verfolgten Ziele dar. Sie sollen dem Richter bei der Anwendung des Gesetzes als Richtschnur dienen.“ Vt. Pfundtner-Neubert, *op. cit.*, lk. 3.

eesmärke. Kuna Saksamaal sündide arv pidevalt ja suureneva kiirusega vähenevat, eriti linnades laste arvu veelgi piiratavat, siis see areng pidavat viima — kui ei leita vastuabinõu — rahva jõu nõrgenemiseni ja lõpuks isegi rahva surmani. Kogemused ja andmed aga näitavad, et talupojad on sellisele „lagunemisenähtusele“ vastupanuvõimelisemad kui teised rahvaklassid. Maal olevat ka järeletuleva soo eest hoolitsemine suurem kui linnas, rahvas ise üldiselt kehaliselt värskem ja tugevam. Seega talunikukonna säilitamisest oleneb, Vogels'i sõnade järgi, suurel määral ka kogu rahva tugevana püsimine: „In diesem beinahe wörtlichen Sinn ist das Bauerntum der Lebensquelle des deutschen Volkes¹⁸.“ Talundi eelisparimisõigus peabki kõrvaldama ülemalkirjelatud hädaohu ja piiri panema rahva jõu kahanemisele. Et üle 1000 aasta Saksamaal valitsenud komme, et talund jagamatult ühele pärijale saab ja see komme küll tavaõiguses, küll üksikutes seadustes esinenud, sealjuures rooma ja loodusõiguse kiuste kadunud polevat, — siis selle 1933. aasta seadusega olevat Adolf Hitler ja tema poolt juhitud valitsus otsustanud saksa rahva lagunemist seisma panna ja talunikukonna päästmine tõsiselt käsile võtta. Kaugemale omas hinnangus läheb Tübingeni ülikooli professor H. Stoll, kes ütleb: „Das Erbhofrecht will einem besonderen Lebensgebiet die ihm eigentümliche Ordnung geben. Das Reichserbhofgesetz (REG) ist Ausdruck einer neuen Rechtsidee, die im scharfen Gegensatz zu den Grundgedanken steht, die das allgemeine bürgerliche Recht beherrschen. So tritt das Erbhofrecht gewissermassen als Vortrupp eines kommenden Rechts — das aber doch in alten, nur in der Zwischenzeit durch fremdes Recht zurückgedrängten völkischen Rechtsanschauungen verwurzelt ist — in eine ihm fremde Welt ein¹⁹.“

Mis puutub meil kehtinud ja kehtivasse õigusse, siis, nagu teada, tundsid ka meie talurahvaseadused teatavaid kit-

¹⁸ Pfundtner-Neuberger, *op. cit.*, lk. 1.

¹⁹ Vt. H. Stoll, Beiträge zum Erbhofrecht. i. Archiv für die civilistische Praxis, N. F. B. 20, Tübingen, 1935, lk. 320. Stoll mõnab samas, et sellel õigusel on siiski alalisi kokkupuuteid üldise tsiviilõigusega ja sellest tekivad raskused seaduse tõlgendamisel, sest eriseadus, olgugi omaette seadusandlik tervik, vajab tõlgendamisel üldisi põhimõtteid tsiviilseadustikust.

sendusi talumaade pärimise puhul ja nimelt nii Eesti- kui ka Liivimaa talurahvaseadustes on talundi eelispärija mõiste olemas (Liivimaa talurahvaseaduses muide võrdlemisi nõrgal kujul). ETS § 1154 järgi, näiteks, maatüki pärimisel saab selle surnud isiku alaneja sugulane ja nimelt: 1) kui on lapsed ühest abielust, — siis vanim poeg on ainupärija, 2) kui pärijateks on lesk ja lapsed mitmest abielust, siis vanim poeg viimasest abielust on maatüki eelispärijaks, ning 3) kui jäävad vaid lapsed mitmest abielust, siis pärib maatüki vanim kõigist poegadest. Erandina, kui pärandajal oli mitu maatükki, võivad ka teised kaaspärijad saada mõne neist (ETS § 1156).

Liivimaa talurahvaseaduses on see pärimise küsimus lahendatud teisiti. Kõigepealt LTS § 1000 annab kinnisvara jagamisel meespärijatele eesõiguse naispärijate ees. Kui aga jäävad kaks poega järele, siis — LTS § 1001 alusel — „teeb“ vanem pärandile hinna ja noorem valib; jäävad rohkem kui kaks poega, siis toimub hindamine üheskoos ja otsustab liisk, milline osa kellelegi saab. Maade hindamisel nendel asetsevad hooned arvesse ei tule (LTS § 1002)²⁰.

BES sisaldab pärusvarade instituudi ja keelu neid vabalt pärandada (BES §§ 1995 jj.), ühes tagajärgedega, mis sellest keelust üleastumine kaasa toob (BES §§ 962, 966, eriti § 972), aga siin on juttu üldse seadusjärgsetest pärijatest ja nende õigustest, mitte ühest eelispärijast. Teatavat, ühe pärija eelistamist teistele leiame peamiselt normides pärandi jagamise kohta (BES §§ 2707 jj.), kus kõigepealt on selgesti väljendatud põhimõte, et meespärijatel on eesõigus maatüki saamisel natuuras²¹. Kahe poja pärimisel vanem peab hindama jagamisele kuuluva maatüki 6 nädala jooksul ja nooremal on õigus sama 6 nädala jooksul, arvates esimese tähtaja lõpust, valida, kas ta soovib võtta hindamise alusel maatüki endale või jätab selle sama hinna eest vanemale pärijale (BES § 2713). Kolm ja rohkem meessoost pärijat koos hindavad maatüki ja heidavad liisku, kellele hindamise alu-

²⁰ Täiendusena neile puht-eraõiguslikkudele normidele lisandub meie talurahvaseadustes talundite tükeldamise keeld üle teatava alammäära: LTS §§ 114 ja 223; ETS §§ 58 ja 208; Saaremaa talumaakorralduse määrus §§ 21 ja 37. Liivimaa talurahvaõigus tunneb ka sundosa pärimist: LTS §§ 1006 jj.

²¹ BES § 2710.

sel saab maatükk (BES § 2714)²². Järgnevad paragraafid (BES §§ 2715—2717) normivad teisi analoogilisi pärimisjuhtumeid. Nende jagamismõnede kohta ütleb Erdmann, et nad on kohaldatavad mitte üksnes rüütlimõisade ja aadlimõisade suhtes, vaid üldse kõikide maatükkide kohta ja et nende mõtteks on võimalikult vähendada maatükkide reaaljagamist. Selleks on, esiteks, loodud teatav järjekord pärijate vahel, kelledest üks saab maatüki natuuras (nn. „Naturalbesitz“) ja, teiseks, sellele pärijale antakse kergemaid võimalusi, soodustatud tingimustel maatükki endale võtta, võlgadest vabastamise ja soodustatud hindamise teel²³. Sellest kõigest näeme, et BES käesoleva küsimuse on norminud võrdlemisi tagasihoidlikul kujul. Sama tagasihoidlikkust võime konstateerida ka meie uues Tsiviilseadustiku eelnõus²⁴. TS eelnõu on ühe pärija eelistamist ja nimelt põllumajandusliku kinnisvara pärandamise puhul norminud pärandi jagamise kohta antud sätete hulgas (TS eelnõu §§ 804—835), pühendades sellele küsimusele otseselt siiski võrdlemisi vähe paragraafe (TS eelnõu §§ 817, 820, 821, 822, 823, 824). Iseloomulik on, et meie TS eelnõu, talitades Šveitsi ZGB eeskujul, ei ole ühe pärija eelistamist teinud pärandajale obligatoorseks, vaid selline eelistamine leiab aset, „kui pärandaja ei ole määranud, kes tema pärijatest peab saama põllumajandusliku kinnisvara ühes inventariga“ (TS eelnõu § 822).

Erinevalt Saksa viimasest talundi eelispärimisõigusest ja rohkem meie seadusandlusega sarnanevalt on, ajakirjanduse andmetel, küsimuse lahendamise teoksil ka Lätis, kus 1937. a. alguses tsiviilseadustikku koostav komisjon otsustas asuda talundite pärimiskorra muutmisele. Põhimõtteks on ka Lätis võetud põllumajanduses rohkem vilunud pärija eelistamine ja selle pärija poolt talundi harilikust hindamisest soodsamatel tingimustel — nimelt erilise hindamise teel — endale

---

²² BES §§ 2713 ja 2714 olid rakendatavad ka talupoegade pärimise kohta. Vt. W. G ü l d e n s t u b b e, Liivimaa talurahva eraseaduse käsiraamat. Tartus 1881, lk. 56.

²³ Vt. E r d m a n n, *op. cit.*, lk. 487.

²⁴ Mõõdamines olgu märgitud, et eelnõust on välja jäetud sugukondlikkude pärusvarade instituut ja selle asemele võetud sundosa pärimine, mis enne kehtis vaid Kuramaa õiguse järgi. Vt. Prof. J. U l u o t s a koostatud Seletuskiri Tsiviilseadustiku 1936. a. eelnõu juurde, lk. 48.

saamine, et seega säilitada põllumajanduslikkude ühikute elujõudu²⁵.

III. Talundi eelispärimisõiguse mõiste, iseloom, ulatus ja liigid.

Talundi eelispärimisõigus on instituut, mille ülesandeks on võimaldada isikule kuuluva põllumajandusliku varanduse üleminekut soodustatud tingimustel ainult ühele tema lähedastest pärijatest²⁶. Instituut kuulub, nagu näeme juba tema nimetusest, pärimisõiguse ossa, olgugi et tal on teatavaid kokkupuuteid asjaõigusega ja nimelt kinnisomandiõigusega. Talundi eelispärimisõigus on — tingituna tema objektist ja ülesandest — täiesti külane, ruraalne instituut: linna oludes ta pole üldse mõeldavgi. Saksa „Anerbenrecht“ oli peale selle mitte üksnes lihtsalt külane, vaid talurahva pärimist normiv õigus²⁷. Paljudes riikides see vahetegemine üldse puudus ja eriti et seisuste kaotamisega (näiteks meil) see vahetegemine ülearuseks on osutunud, — siis tulebki üldises definitsioonis rääkida mitte talupoja maast (Bauernhof), vaid lihtsalt põllumajanduslikust varandusest, nagu teeb seda ka meie TS eelnõu (§§ 821, 822 jt.), ehk lihtsalt talundist. Mis viimase all mõista tuleb, seda näeme allpool.

Talundi eelispärimisõigus võib esineda ulatuselt väga mitmel kujul. Kõigepealt võime eristada kahte peatüüpi: 1) talundi eelispärimisõigus esineb kui eelisõigus talundi jagamisel ja ülevõtmisel; siin tavaliselt talundi eelispärimisse puutuvad normid kuuluvad üldisse pärimiskorda; 2) talundi eelispärimine on iseseisev pärimiskord, mis kulgeb rööbiti üldise pärimiskorraga. Teiseks võime eristada järgmisi talundi eelispärimise juhtumeid.

1) Eelispärija saab talundi ja kõik muu pärandi, tasub teistele nende osad võrdselt terve pärandiga. Siin on eelostatud kas vanim või noorim poeg ehk mõni teine, pärandaja enda valitud laps, jne. Sel puhul on õieti tegemist eri-

²⁵ Vastavate kavatsuste kohta Soomes vt. J. Nõu, Tükeldamise piiramine ja üksikpärimise põhimõtte rakendamine talude elujõulistena hoidmise abinõuna. i. „Agronoomia“ 1936, nr. 10, lk. 530 jj.

²⁶ Siit ka tuntud Saksa rahvalik kõnekäänd: „Der Bauer hat nur ein Kind.“

²⁷ Mõisnikuseisusse kuuluvate isikute jaoks oli sama otstarvet taotlev fideikomisside kaudu mõisade tükeldamise keeld.

lise pärandijagamise moodusega: ükski pärija, ka eelispärija, ühes arvatud, ei saa rohkem kui teised.

2) Talund ja muu pärand läheb ühele pärijatest, teised saavad omad osad muul teel (rahas jne.), kuid need osad on võrreldes eelispärija osaga väiksemad, viimase kasuks tehtud soodustatud hindamise tõttu. Sel juhul on tavaliselt talundi võlad juba enne osade kindlakstegemist pärandist maha arvatud.

3) Talund ainuüksi kuulub p. 2 all esitatud viisil jagamisele, muu pärandi saavad pärijad võrdsetes osades.

4) Äärmuskujuna esineb talundi eelispärimisõigus, kus eelispärija ainuüksi saab talundi, kohustusteta selle väärtusest teistele nende osi välja maksta, kui mitte arvestada erilisi soodustusi nende teiste pärijate kasuks, nagu Saksa uue 1933. a. seaduse järgi kohustus, et teised alanejad saavad talundi kandejõule vastava hariduse; kui nad „süütult“ sattuvad hätta, siis on neile kodu varjupaigana kindlustatud, jne.

Nagu sissejuhatavas osas tähendatud, võib talundi eelispärimisõigus olla n.-õ. täienduseks õigustoimingulisele pärimisele (peamiselt testamendi ja teiste surmapuhuste korralduste näol), kus seega pärandaja ise määrab, kes tema pärijatest eelispärijana saab talundi. Kui aga eelispärija isiku määrab seadus, mõõda minnes näiteks testaatori korraldustest, siis on siin tegemist seaduspärase talundi eelispärimisõigusega.

Nende talundi eelispärimise tekkimise aluste järgi saamegi liigituse, et talundi eelispärimisõigus võib olla: 1) õigustoiminguline, ja 2) seadusjärgne. Viimast nimetatakse ka vahendituks talundi eelispärimisõiguseks, sest siin toimub pärimine vahenditult seaduse enda jõul. Lõpuks võime liigitada talundi eelispärimisõigust veel fakultatiivseks ja obligatooreks. Fakultatiivse talundi eelispärimise puhul vastavad pärimise eeskirjad tulevad rakendamisele ainult sel juhul, kui pärandaja pole jätnud eelispärimise kohta mingit korraldust²⁸. Obligatoorne talundi eelispärimisõigus ei luba üldse surmapuhuste korraldustega seaduses ettenähtud pärimiskorda muuta: pärandaja autonoomia talundi pärandamisel on

²⁸ Tsiviilseadustiku eelnõu § 822: „Kui pärandaja pole määranud, kes tema pärijatest peab saama põllumajandusliku kinnisvara ühes inventariga...“

peaaegu täiesti kõrvaldatud (näiteks Saksa uues 1933. a. seaduses), kusjuures pärija määramine seaduse poolt võib olla rajatud nii majoraadi kui ka minoraadi põhimõttele²⁹.

Mis puutub üldiste pärimisõiguse normide ja talundi eelispärimisõiguse jaoks antavates eriseadustes leiduvate sätete ja põhimõtete vastastikusesse suhtesse (on see ju oluline seaduse rakendamise puhul ja üldse seaduse tõlgendamise mõttes), siis nn. fakultatiivse talundi eelispärimisõiguse puhul, eriti kui ta on vaid eriline talundi jagamise moodus üldises pärimisõiguses, tulevad loomulikult kohaldamisele üldised normid pärimise kohta. Aga ka nn. obligatoorse talundi eelispärimisõiguse korral tulevad teataval määral siiski need üldised pärimisõiguse normid paratamatult rakendamisele, sest eriseadus ei suuda kõiki üksikasju pärimise kohta sisaldada³⁰.

IV. Talundi eelispärimisõiguse objekt.

Milline on see varandus, mida üks kaaspärijatest, s. t. ainsa eelispärijana võib pärida soodustatud tingimustel? Kõigepealt, nagu näitab nimetus talundi eelispärimisõigus (saksa keeles „Erbhofrecht“, „Höferecht“), on selle õiguse objektiks alati põllumajanduslik varandus, täpsemalt põllumajanduslik käitis, nagu ütleb Šveitsi tsiviilseadustik (ZGB, art. 620, „Landwirtschaftlicher Betrieb“), kusjuures majandamisviis võib olla väga mitmesugune (näiteks metsandus³¹, viinamarja-, aedvilja-, puuviljakasvatus³² jne.). Maatükk tavaliselt peab olema hoonestatud.

Eelispärimisele kuulub mitte üksnes peaasi, vaid ka maa-

²⁹ Enneccerus-Kipp-Wolff, Lehrbuch des Bürgerlichen Rechts. B. II, Abt. 3: Das Erbrecht von Th. Kipp, Marburg, 1913, lk. 446.

³⁰ Saksa 1933. a. seaduse ja üldiste tsiviilõiguslike põhimõtete vastastikuse suhte kohta tähendab Stoll: „...die Einleitungsworte enthalten in Verbindung mit § 56 die eindeutigen Entscheidung über das Verhältnis von Erbhofrecht zu allgemeinem bürgerlichen Recht: § 56 bedeutet den Vorrang des Rechtsgedanken des Erbhofrechts von denen des bürgerlichen Rechts in allen Fragen des Erbhofrechts.“ Vt. Stoll, *op. cit.*, lk. 321.

³¹ Saksa Reichserbhofgesetz 1933. a. § 1 p. 1. Mujal vt. W. Hallstein, *Anerbenrecht. i. Rechtsvergleichendes Handwörterbuch für das Zivil- und Handelsrecht des In- und Auslandes.* Hrsgb. von F. Schlegelberger, Bd. II, Berlin, 1928, lk. 185.

³² Saksa Reichserbhofgesetz, § 6.

tüki päraldised, millede mõiste ja koostis tihti erineb üldisest päraldise mõistest tsiviilõiguses ja mis on ka erinev üksikutes seadustes. Eriti kuulub talundi eelispärimisõiguse objekti hulka talundi inventar³³. Saksa 1933. a. 29. sept. seaduse järgi talundi päraldisteks loetakse kõigepealt talundi majandamiseks vajalik kari, põllutööriistad ja koduse majapidamise tarbed³⁴, isegi pesu, voodid, olemasolev väetis ja talupidamiseks vajalikud põllusaaduste tagavarad [§ 8 (1)]. Talundi päraldiste hulka kuuluvad ka talundisse puutuvad ürikud, sugukonna ja perekonna kirjad, pildid „ja muud“, nagu ütleb seadus, „talundisse ja seal asuvasse talunikuperekonda puutuvad mälestusesemed“ [§ 8 (2)]. Talundi kui eelispärimise objekti koostisse kuulub lõpuks ka talundi ja päraldiste kindlustusnõuded (§ 9), ei kuulu ainult tavalised nõuded ja sularaha³⁵. Talund peab, Saksa 1933. a. seaduse järgi (§ 1 p. 2), olema isiku ainuomanduses ja alaliselt rendilolevad talundid ei ole seaduse järgi pärustalundid. Teatavalt juhtumeil võib põllumajandusliku peakäitise saatust pärimisel jagada ka lisakäitis, mis seotud peakäitisega³⁶, muidu aga selline lisakäitis jagab tingimata peakäitise saatust³⁷.

Mõnedes seadusandlustes on olulise tähendusega veel talundi suuruse küsimus, ja nimelt eriti seal, kus on olemas kesk- ja väiketalundite kõrval suurmaaomand. Siin, nagu nägime eespool, on suurmaaomandi tükeldamise vastu abinõuks fideikomissid ja muud instituudid, kesk- ja väiketalundite elujõulisuse kaitseks aga talundi eelispärimisõigus. Talundi suuruse määramisel seadus võib jätta küsimuse pooliti lahtiseks, nagu teeb seda Austria tsiviilseadustik, öeldes, et talundi eelispärimisõigus („Höferecht“) puudutab vaid „keskmise suurusega“ talundeid³⁸. Edasi, ühtedel juhtumeil määratakse talundi suuruse ülemmäär. Näiteks, Saksa uus 1933. a. seadus näeb sellisena ette 125 ha [§ 3 (1)]³⁹, sealjuures

³³ Eestimaa talurahvaseaduse järgi päriliku rendi alusel maatüki valdusse astuv pärija sai ka inventari *praecipium*'ina. Vt. ETS § 1156.

³⁴ ZGB art. 620 järgi eelispärija võib ühes põllumajandusliku käitisega nõuda ka põllutööriistade, viljatagavarade ja karja üleandmist.

³⁵ Pfundtner - Neubert, *op. cit.*, lk. 8.

³⁶ ZGB, art. 625.

³⁷ Näiteks Norras. Vt. Hallstein, *op. cit.*, lk. 185—186.

³⁸ Vt. Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für das Kaisertum Österreich Anhang X: Höferecht, Gesetz vom 1 Apr. 1889, RGBl. nr. 52. § 1 jj.

³⁹ Preisi õiguses oli ülemmääraks 1500 ha; Böömimaal 1500, Kärnte-

talundit peab majandama ühest kohast ilma lisatalundita [§ 3 (2)]. Sagedamini aga määratakse seaduses talundi suuruse alammäär kindlaks. Saksa 1933. a. seaduses on sellise määra aluseks „Ackernahrung“i mõiste. Viimase all mõeldakse sellist maatükki, mis küllaldane, et ta ühte perekonda turust ja üldisest majandusseisundist sõltumatult toita ja katta suudab, aga ka talundi majandamist jätkata võimaldab [§ 2 (1), (2)]⁴⁰.

Meie Tsiviilseadustiku eelnõus on talundi eelispärimisõiguse objekti fikseerimine võrdlemisi lahtiseks jäetud. Puuduvad muuseas ka suurusmäärad. Näeme ainult, et objektil on „põllumajanduslik kinnisvara ühes inventariga“ (TS eelnõu § 821 I lõige). Talundite tükeldamise küsimus on siin jäetud seega otsustavalt lahendamata⁴¹.

Seoses talundi kui eelispärimisõiguse objektiga on veel küsimus, kuidas on kindlakstehtav, millised talundid ja eriti kas teatav talund on selline pärustalund. Siin on loomulikuks vahendiks kanda vastavad kinnisvarad avalikkusesse registritesse. Selleks on kaks võimalust: sissekanded tehakse erilistesse, selleks otstarbeks loodud raamatutesse, teiseks võidakse sissekanded teha üldistesse kinnistusraamatutesse, kus selliste sissekannete jaoks on loodud erilahtrid. Erilisi pärustalundite registreid on paljudes riikides ja nad kannavad mitmesuguseid nimetusi, nagu „Höferolle“ (Hannoveri õiguses), „Landgüterrolle“ (Brandenburgis), „Güterrolle“ (Waldekis). Saksa 1933. a. seaduses register kannab nimetust „Erbhöferolle“ [§ 1 (3)]. Pärimistalundi sissekandmine registrisse võib seadusega olla jäetud fakultatiivseks, aga enamasti on see sunduslik⁴². Peale selle võib sissekande tegemise jätta

---

nis 1000 krooni kataster-puhastooki, Tirolis neljakordne vähimtook jne. Vt. Hallstein, *op cit.*, lk. 185.

⁴⁰ Brandenburgis, vastava 1883. a. 10. juuli seaduse järgi, on alammääraks 75 Rmk. kataster-puhastooki (§ 1). Vt. Hallstein, *op. cit.*, lk. 185. Vrd. G. Buchka, *Landesprivatrecht der Grossherzogtümer Mecklenburg-Schwerin und Mecklenburg-Strelitz* (= H. Dernburg, *Das bürgerliche Recht des Deutschen Reichs und Preussens. Ergb. V*), Halle a/S. 1905, lk. 192.

⁴¹ Talurahvaseadustes olid sellisteks ülemmääradeks ja alammääraks — LTS § 221 — ülemmäär 1 adramaa ja § 114 — alammäär — $\frac{1}{3}$ adramaad; ETS oli alammääraks — §§ 58 ja 208 järgi — 3 tiinu künnimaad.

⁴² Preisi õiguse järgi sissekandmine kinnistusraamatusse toimus vastava erikomissari kaudu isegi omaniku tahte vastu. Vt. Dernburg, *op. cit.*, lk. 572.

talundiomaniku õiguseks, aga võidakse luua selleks erilised ametiasutised. Näiteks, Saksa 1933. a. seaduses, § 1 (3), on öeldud: „Die Erbhöfe werden von Amts wegen in die Erbhöferolle eingetragen.“ Kuna talundi eelispärimisõiguse jaoks on Saksamaal loodud terve omaette kohtute süsteem (Anerbengerichte, Erbhofgerichte, Reichserbhofgericht: 1933. a. seaduse § 40), kus igal kohtul oma pädevus ja eriülesanded, — siis on loomulik, et ka pärustalundite registreid („Erbhöferolle“) peetakse — ala keskendamise mõttes — just mõne kohtu juures, ja 1933. a. seaduse § 52 (1) ütlebki, et neid registreid peetakse nn. „Anerbengericht'i“ juures. Sissekanne sellisesse pärustalundi registrisse omab vaid õigusdeklaratiivset, mitte õigust loovat tähendust [§ 1 (3)]. Sissekanne on lõivuvaba. Paralleelselt sissekandega pärustalundite registrisse toimub kohtu eesistuja korraldusel selle sissekande märkimine vastavate kinnisvarade juures ka kinnistusraamatutesse. Sissekanne sinnagi on lõivuvaba [§ 53 (1)]⁴³.

Et pärustalundi iseloomu võidakse luua ka, nagu nägime, fakultatiivselt, õigustoiminguga, siis on loomulik, et põhimõtteliselt peaks olema võimalik seda omadust kinnisvaralt õigustoiminguga ka ära võtta. Muidugi peab siin kõigepealt asutamiskäit endas selline võimalus ette nähtud olema ja see ka seaduse poolt lubatud. Teiselt poolt aga ka seadus võib teatavatel juhtudel võtta kinnikult tema pärustalundi iseloomu. Näiteks, kui pole ühtegi pärijat, s. t. kui on tegemist vaibepärandiga. Nii isiku autonoomsele tahtele rajatud kui ka seadusjärgse kinnikult tema pärustalundi tunnuse võtmise kõrval on nõutav sissekande kustutamine vastavast registrist (resp. vastavast eriregistrist ja kinnistusraamatust)⁴⁴.

Saksa 1933. a. seaduses on objekti küsimus eriti põhjalikult normitud. Vaatleme mõnda neist sätetest. Pärustalund ei või olla mitme isiku kaasomanduseks ega ka abikaasade ühisomanduses, § 17 (1); ta ei või kuuluda juriidilisele isikule, § 17 (2), ega allu sundtäitmisele rahaliste nõuete puhul, § 38 (1). Talundi põllumajandussaadused kuuluvad sund-

⁴³ Sissekannete tegemise menetluse kohta annab juhiseid ülemalmainitud Erste Durchführungsverordnung zum Reichserbhofgesetz, insbesondere über Einrichtung und Verfahren der Anerbenbehörden vom 19 Okt. 1933 (RGBl. I, lk. 749).

⁴⁴ Vt. Dernburg, *op. cit.*, lk. 572.

täitmisele erandjuhtudel, § 38 (2). Kinnisvara pärimistalundi tunnuste vaieldavuse ja kahtluse puhul otsustab küsimuse, talupidaja ja ka erilise maakonna talunikkonna juhi („Kreisbauernführer“) algatusel, kohus — Anerbengericht (§ 10).

V. Talundi eelispärimisõiguse subjekt, talundi eelispärimisvõime ja eelispärimise järjekord.

Et talundi eelispärimisõiguse tekkimise aluseks võib olla kõigepealt isiku juriidiline toiming, siis sel juhul eelispärija isiku määramisel jäävad pärandaja korraldustele laiad piirid. Kui aga talundi eelispärimisõigus tekib vahenditult seaduse alusel, siis on siin kaks peavõimalust: 1) seadus ise määrab, kes on eelispärijad; 2) seadus jätab selle pärandaja hooleks.

Esimese võimaluse pehmendatud kujudena esinevad omakorda kaks juhtumit: 1) kus seadus lubab pärandajale soovi korral seaduses loendatud pärijate hulgast valida ühte eelispärijat, ja 2) kus seadus võimaldab eelispärija valikut pärandaja poolt üldiste seadusjärgsete pärijate hulgast⁴⁵. Mõnedes seadusandlustes eelispärija määramine on jäetud perekonna nõukogu õiguseks⁴⁶.

Talundi eelispärimise juures on tihti normitud ka eriline pärimisvõime ühes erilise pärimiskõlbmatusega. Selliste erisätete puudumisel aga tulevad rakendamisele üldised eeskirjad nende mõistete jaoks; erisätete täiendusena on kohaldatavad üldised normid. Pärimisvõime ja pärimiskõlbmatuse alusteks — põhjusteks võivad olla talundi eelispärimisel mitmesugused asjaolud. Iseloomulikud on ka ses küsimuses Saksa 1933. a. seaduse sätted. Juba selle seaduse sissejuhatus deklareerib: „Der Eigentümer des Erbhofes heisst Bauer.“ Selle taluniku mõiste kohta saame täiendava seletuse § 11, kus on öeldud, et teiste põllumajanduslikkude kinnisvarade, s. t. mitte-pärustalundite omanikud kannavad nimetust „Landwirt“⁴⁷. Märkinud, et teovõimetu (vaimuhaige, vaimunõder,

⁴⁵ ABGB, Anhang X: Höferecht, Gesetz v. 1 Apr. 1889 (RGBl. nr. 52), § 3. Tirolis: Gesetz v. 12 Juuni 1900, LGBl. nr. 47, für Tirol, betreffend die Rechtsverhältnissen geschlossener Höfe, § 26.

⁴⁶ Näiteks Hessen-Kasselis. Vt. Roguin, *op. cit.*, nr. 536, lk. 37.

⁴⁷ Vt. ka eespool lk. 413. Rassi puhtuse põhimõte on leidnud selgitava väljenduse sama seaduse § 13 (2) eeskirjas: „Deutschen oder stammesgleichen Blutes ist nicht, wer unter seinen Vorfahren väterlicher- oder mütterlicherseits jüdisches oder farbiges Blut hat.“

pillaja, joomatõbine) ei või olla talundi eelispärijaks (§ 14), nõuab Saksa seadus talunikult ausust (Ehrbarkeit) ja erilist talunikuvõimet (Bauernfähigkeit), mille all seadus mõistab isiku võimet talundit korrapäraselt majandada [§ 15 (1)]. Talunikuvõime kaotuse korral ei tohi isik ennast enam ka talunikuks nimetada (§ 16), temale kuulunud talund aga jääb pärustalundiks, mis tarviduse korral läheb esmajoones taluniku abikaasa valitsemisele ja kasustamisele, abikaasa puudumisel aga isikule, kes taluniku surma korral oleks tema eelispärijaks, § 15 (2). Selliste isikute puudumisel võib talund üle minna aga ka mõnele võõrale, kuid ikkagi taluniku-võimelisele isikule, § 15 (3)⁴⁸.

Pärimisjärjekorra kohta talundi eelispärimise puhul oli tähendatud, et järjekorraks võib olla üldine pärimisjärjekord, aga ta võib olla loodud ka seaduses eri pärimisjärjekor-rana⁴⁹. Tavaliselt on siin alusteks esisündimise ja ka mees-pärijate eelistamise põhimõtted, tihti esisündimise kõrval ka minoraadi põhimõte. Abielulised lapsed kõrvaldavad vallas-lapse, jne.

Vaatleme selles küsimuses eriti tüüpilist ja konsekvent-susteni arendatud Saksa 1933. a. seaduse pärimiskorda. Päri-jad on seaduses jaotatud 6 järjekorda (§ 20), millede kohta kehtib üldtuntud põhimõte, et iga eelmine järjekord, kui seal ükski pärija veel olemas, kõrvaldab järgnevad pärimiselt, § 21 (2). Esimeses järjekorras on eelispärijateks pärandaja pojad, surnud poja asemele astuvad viimase pojad ja poja-pojad. Teises järjekorras pärilib talundi omaniku isa. Kol-mandas järjekorras on pärijateks pärandaja vennad; surnud venna asemele astuvad tema pojad ja pojapojad. Neljandas järjekorras pärivad tütrede; surnud tütre asemele astuvad tema pojad ja pojapojad. Viiendas järjekorras pärivad sur-nud isiku õed; surnud õe asemele astuvad tema pojad ja pojapojad. Kuuendas järjekorras on pärijateks pärandaja naissoost järglased ja viimaste järglased, kuivõrra nad ei kuulu neljandasse järjekorda. Mitme, ühe ja sama järjekorra pärijate vahel otsustab kas majoraadi või minoraadi põhi-mõte, nii kuidas kohalik tavaõigus küsimuse on lahendanud. Kohaliku tavaõiguselise normi puudumisel on aluseks mino-

⁴⁸ Küsimuse, kas isik on talunikuvõimne, otsustab, nagu muudelgi juhtudel, kohus — Anerbengericht. Vt. Saksa 1933. a. seadus § 18.

⁴⁹ Vt., näiteks, ülemalmainitud Tiroomi vastava seaduse § 17.

raadi põhimõtete, § 21 (3). Esimesest abielust sündinud poegadel on eesõigus järgnevatest abieludest sündinud poegade ees. Täisvennad ja -õed on eelistatud poolvendadele ja -õdedele, § 21 (4). Samuti on abielulistel lastel eesõigus vallaslaste ees, § 21 (5). Adopteeritud lapsed aga pole üldse pärimisvõimelised, § 21 (6). Eriti, kui eelispärijal on juba endal talund, siis ta teist talundit pärida ei saa; tema asemele kutsutakse pärimisele see, kes oleks kutsutud, kui eelnimetatud isik poleks enam elus, § 22 (1). Kui ühel talunikul on mitu talundit, siis võivad eelispärijad pärimisele kutsumise järjekorras igaüks valida ühe talundi, nii et keegi ei saa rohkem kui ühe talundi, § 23 (1).

Toodud pärimiskorda ei saa pärandaja üldreeglina surmapuhuste korraldustega ei kõrvaldada ega muuta, § 24 (1). Erandina on ette nähtud selline võimalus siiski kolmel juhtumil: 1) kui selles Saksa riigi osas talundi eelispärimisõigus üldse ei kehtinud; 2) kui selles osas eelispärija vaba määramine kombeks oli, ja 3) kui kohus (Anerbengericht) selleks ettetoodud põhjuse kaaluvaks tunnistas ja vastava loa annab [§ 24 (1) pp. 1—3]. Peale selle on veel üksikutel erijuhtumel pärandajale võimalus jäetud ühe kaugema järjekorra pärijaid eelistada eelneva järjekorra pärijatele ja ka ühes ja samas järjekorras muudatusi teha, § 24 (2, 3, 4, 5)⁵⁰. Lõpuks võib pärandaja määrata, et eelispärija isa või ema, kuni tema kahekümneviieaastase vanuseni, pärimistalundit võivad valitseda ja kasustada (§ 26). Muu pärandi kohta on pärandajal vabadus jäetud surmapuhuste korraldustega pärimist reguleerida.

Eestimaa talurahvaseaduse järgi (§ 1154) on pärijaks taluniku alaneja sugulane ja nimelt: 1) kui surnud maatüki omanikul on lapsi ainult ühest abielust, siis pärib maatüki vanim poeg; 2) kui pärandajast jääb järele lesk ja lapsed mitmest abielust — pärib vanim poeg viimasest abielust; 3) kui jäävad ainuüksi lapsed mitmest abielust — pärib vanim kõigist poegadest. Teistes pärimisjärjekordades pärib sugulusastmelt ligem pärija; ühel astmel olevatest pärijatest pärib vanim neist. Meespärijad on eelistatud naispärijatele.

Tsiviilseadustiku eelnõu jätab pärija määramise talundi pärimise puhul, nagu muugi kinnisvara puhul, isiku enda

---

⁵⁰ Pärandaja võib omi korraldusi teha testamendis ja pärimislepingus (§ 28).

hooleks, samuti jagamisviisi. Kui aga sellist pärandaja korraldust pole olemas ja ka pärijad ise omavahel ei lepi kokku, kellele põllumajanduslik kinnisvara jääb, siis määrab kohus pärandi jagamisel kinnisvara ühes inventariga sellele pärijatest, kes isiklikult põllumajapidamiseks on kohasem, kui aga seesugust ei leidu, või kui neid on mitu, siis sellele, kes kaaspärijatele nende osad kohe või kõige rutem välja maksab (TS eelnõu § 822). Et TS eelnõus pole kuski ette nähtud erilist *successio* korda põllumajanduslike kinnisvarade jaoks, siis kehtib ka siin üldine seadusjärgne pärimiskord ja seega kohus valib seadusjärgsete pärijate hulgast ühe, kellele saab talund⁵¹.

VI. Eelispärija juriidiline seisund. Suhted eelispärija ja teiste kaaspärijate vahel. Talundi hindamise küsimus.

Pärandi avanemine, pärimisele kutsumine, pärandi vastuvõtmine, pärandist loobumine ja pärandi saamine reguleeritakse talundi eelispärimise puhul üldiste pärimisõiguslike normide alusel, kuivõrra neid norme ei muuda vastavad eriseaduses leiduvad erisätted talundi eelispärimise kohta. Seepärast, näiteks, Šveitsi õiguses kõik eespool-nimetatud pärimise staadiumid ja momendid lahendatakse üldiste sätete alusel, välja arvatud pärija nõusoleku avaldus talundit hindamise alusel endale võtta⁵². Kus aga talundi eelispärimisõigus moodustab iseseisva pärimiskorra rööbiti üldise pärimisega, seal on ka erineva pärandi avanemise, pärimisele kutsumise, pärandi vastuvõtu ja sellest loobumisega tegemist.

Võtame jällegi Saksa uue 1933. a. seaduse. Selle § 19 (1) ütleb: „Beim Tode des Bauern bildet der Erbhof hinsichtlich der gesetzlichen Erbfolge und der Erbteilung einen besonderen Teil der Erbschaft⁵³.“ Seega selle pärandiosa kohta kehtivad erinormid. Siin pärimisele kutsumisel tuleb arvesse, nagu näeme, kõigepealt eelispärimisvõime küsimus: ainult

⁵¹ Meie Tsiviilseadustiku eelnõu vastavad sätted on võetud suurel määral Šveitsi tsiviilseadustikust, nagu näitavad ka allikate tähendused vastavate eelnõu paragraafide all ja mida kinnitab ka Seletuskiri Tsiviilseadustiku 1936. a. eelnõu juurde (lk. 51).

⁵² ZGB, art 620: „...wenn einer der Erben sich dessen Übernahme bereit erklärt.“

⁵³ Taluniku muu pärandi kohta kehtib BGB üldine pärimiskord. Vt. Saksa 1933. a. seadus, § 33.

talunikuvõimeline isik kutsutakse pärimisele. Väljalangenud eelispärija asemele astub järgmine, pärimiskorras ettenähtud pärija, § 21 (1). Eelispärijal on õigus talundi pärimisest loobuda. Selline loobumine ei tähenda iseenesest loobumist ka muust pärandaja varandusest, § 29 (1). Talundi eelispärimisõigusest loobumine tuleb avaldada kohtu (Anerbengericht) ees, § 29 (2). Pärimistalundi omandusse saamine toimub vastava ülekandeotsuse seadusejõul, § 15 (4). Tähtpäevad ja muud küsimused tulevad lahendamisele üldiste tsiviilseaduste järgi (s. t. BGB §§ 1943 jj.).

Pärandi võlgade eest vastutamise küsimus on talundi eelispärimisõiguses lahendatud mitmel viisil, sõltudes peamiselt sellest, millisel kujul esineb instituut: kas iseseisva, üldisest lahutatud pärimiskorrana, s. t. kui *successio generalis* pärimistalundi kohta (Saksa uus 1933. a. seadus) või jälle talundi eelispärimine on ette nähtud kui pärimiskord, kus pärustalund on vaid üks osa pärandist. Viimasel juhul on võimalik, esiteks, eelispärijat vaadelda kui kaaspärijat kogu pärandi suhtes ja eelispärijal on siin obligatoorne õigus pärustalundit üle võtta. Doktriin on seda juhtumit nimetanud „*Damnationsprälegat*“. See on õieti meile tuntud talundi seadusjärgne jagamise kord, soodustatud tingimustel talundi andmine ühele kaaspärijale. Teiseks on võimalik, et eelispärija saab talundi küll ka kui ühe osa üldisest pärandist, aga temale läheb sealjuures omandiõigus vahenditult üle. Doktriin nimetab seda juhtumit „*Vindikationsprälegat*“⁵⁴.

Pärandi võlgade eest vastutamise küsimust on seadusandlused — kordame — lahendanud väga mitmel viisil. Näiteks, Saksa uues talundi eelispärimisõiguses, kui iseseisva pärimiskorra juures, pärandi võlad, kaasa arvatud ka talundil lasuvad hüpoteegid, kinnikvõlad jne. tasutakse muust, peale talundi, pärandist⁵⁵. Eelispärija peab teised kaaspärijad vabastama nende võlgade eest vastutamisest, kandes neid üksi, § 34 (2). Pärandi ülejääk peale võlgade tasumist läheb eelispärija kaaspärijatele üldiste normide alusel üle, § 35 (1)⁵⁶. Eelis-

⁵⁴ Vt. Enneccerus-Kipp-Wolff, *op. cit.*, lk. 447.

⁵⁵ Saksa 1933. a. seadus, § 34 (1).

⁵⁶ Selle normi sisu tuletab teataval määral meelde BES § 2707 sätteid; siin ka maatükil lasuvad võlad tasutakse esmajoones muust varandusest ja alles siis maatükk — vabana võlgadest — läheb jagamisele. Vt. ka Erdmann, *op. cit.*, lk. 488.

pärija — kui ta oleks üldise pärimiskorra järgi pärija — võib ülejäägist saada talundile lisa, nimelt, kui ülejäägi osad on suuremad kui võlgadevaba pärimistalundi toogi-väärtus, § 35 (2). Kui on tegemist talundi eelispärimisega *praelegatio per damnationem* või *praelegatio per vindicationem* näol, siis tavaliselt vastutab eelispärija koos teiste pärijatega kogu pärandi võlgade eest. Lõpuks võib eelispärija vastutust võlgade eest piirata vaid pärimistalundi võlgadega, muust ta vabaneb. Kaaspärijad aga ei vabane kunagi pärimistalundi võlgade eest vastutamisest⁵⁷.

Peale eriti ulatuslikult soodustatud juhtumi, kus eelispärija saab pärimistalundi ilma teistele nende osasid tasumata (nagu see on Saksa 1933. a. seaduses), on kolm võimalust eelispärijale talundit soodustatud tingimustel anda: 1) eelispärija saab talundi alandatud hindamise alusel, seega „väljamaks“ on väiksem kui harilikult; 2) eelispärija saab peale oma osa veel teatava enniku (*praecipium*, Voraus); 3) eelispärijale võimaldatakse teistele pärijatele nende osade väljamaksmise edasilükkamist. Mis puutub eriti viimasesse soodustusse, siis tunneb teda, näiteks, Šveitsi õigus: ZGB art. 622 järgi lükatakse pärandi jagamine eelispärija nõudmisel edasi, kui kaaspärijate osade kindlustamiseks tuleks põllumajanduslikku kaitist rohkem kui $\frac{3}{4}$ (ühes arvatud talundil enne lasuvad pandiõigused) tema väärtusest pantidega koormata. Sel juhul kaaspärijad moodustavad omavahel toogiühingu (Ertragsgemeinderschaft). Talundi eelispärimisõiguse teostamist ja jagamist võidakse edasi lükata, peale selle, ka mõne pärija, eriti aga eelispärija alaealisuse puhul⁵⁸.

Enniku põhimõte on väljendatud Austria õiguses, kus 1889. a. seaduse § 10 järgi üksikute maade seadusandlustele võimalus on jäetud juhul, kui talundi hind on kohtu poolt määratud, eelispärijale anda veel teatav lisaosa, mis ei tohi aga rohkem olla, kui $\frac{1}{3}$ kohtu poolt hinnatud koormisvaba talundi väärtusest. Enniku põhimõtet tunnevad ka Saksa

---

⁵⁷ Võlgade eest vastutamise küsimuse normimist Saksamaa partikulaarseadusandlustes käsitlevad *Dernburg*, *op. cit.*, lk. 560; *Buchka*, *op. cit.*, lk. 197; *Crome*, *op. cit.*, lk. 376.

⁵⁸ Tirooli ülemalmainitud seadus, § 16. Vt. ka *Buchka*, *op. cit.*, lk. 194.

partikulaarseadusandlused ja Norra õigus⁵⁹. Saksa õiguses oli „Voraus“ tavaliselt $\frac{1}{3}$ talundi väärtusest⁶⁰.

Erilist huvi aga pakub küsimus, kuidas ja missugusel põhimõttel toimub see eelispärija kasuks soodustatud talundi hindamine. Siin on kõigepealt paljudes seadusandlustes kaaspärijatele enestele jäetud võimalus hindamises kokku leppida. Tavaliselt aga määratakse selle soodustatud hindamise jaoks seaduses üldine alus. Austria seadus (§ 7) ütleb, et hindamine peab toimuma kohtu poolt asjatundjate ja kogukonna juhatuse kaasabil „nach billigem Ermessen, dass der Übernehmer wohl bestehen kann“⁶¹. Täpsemaid hindamise aluseid võime leida Saksa partikulaarseadusandlustes. Pärustalundi hindamise aluseks on siin, esiteks, talundi toogiväärtus — (Ertragswert) ja mitte turuväärtus, käibeväärtus. Toogiväärtus on mitmekordistatud aasta puhastook (Reinertrag), millest maha arvatud pikemaajalised koormised. Tihti võetakse selliste puhastookide keskmine teatava arvu aastate jooksul (näiteks, 5 aastat meie TS eelnõus). Toogiväärtust võib arvutada kataster-⁶² ja maamaksude jaoks arvestatud puhastooigi alusel; viimane, võetuna, näiteks, 25-, 30-, 40- ja 45-kordselt⁶³, annabki siis talundi toogiväärtuse. Šveitsi õiguses võetakse põllumajandusliku käitise hindamisel aluseks ka toogiväärtus (ZGB, art. 617), mille teevad kindlaks asjatundjad (ZGB, art. 618, I lõige). Kui aga selline toogiväärtus ei ole küllaldaselt teada, siis oletatakse, et ta moodustab $\frac{3}{4}$ turu- ehk käibeväärtusest (ZGB, art. 618, II lõige).

---

⁵⁹ Vt. Hallstein, *op. cit.*, lk. 193; Crome, *op. cit.*, lk. 377; Dernburg, *op. cit.*, lk. 569; Enneccerus-Kipp-Wolff, *op. cit.*, lk. 447.

⁶⁰ Dernburg kirjeldab sellist hindamist järgmiselt: „Der „Anrechnungswert“ des Gutes nebst Zubehör bemisst sich nach dessen jährlichen nachhaltigem Reinertrage durch Benutzung in ganzen bei ordnungsmässiger Bewirtschaftung und im bisherigen Kulturzustand. Gebäude und Anlagen sind nur insoweit als besondere Werte zu schätzen, als sie, abgesehen von der Gutsbewirtschaftung, Ertrag gewähren. Lasten und Abgaben sind abzuziehen, Hypotheken, Grundschulden und dauernde Renten kommen hierbei nicht in Betracht. Der sich ergebende jährliche Wirtschaftsertrag des Rentengutes wird zu 4% kapitalisiert.“ Vt. Dernburg, *op. cit.*, lk. 569.

⁶¹ Sama ka Tirolis; vt. vastav, ülemalmainitud seadus, § 19.

⁶² ABGB, Anhang X, Höferecht, § 7, IV lõige.

⁶³ Vt. Hallstein, *op. cit.*, lk. 192.

Meie Tsiviilseadustiku eelnõu § 817, II lõige ütleb, et „põllumajanduslikud kinnisasjad hinnatakse tulu järgi“, ja § 821. ütleb täiendavalt: „Pärandi jagamisel hinnatakse põllumajanduslikud kinnisvarad ühes põllumajandusliku inventariga nende keskmise tulu järgi viimase viie aasta jooksul. Kui tulu järgi ei ole võimalik hinda kindlaks määrata, siis loetakse see hind võrdseks kolme neljandiku turuhinnaga.“ Toogiväärtuse hindamisel jäetakse paljudes seadusandlustes talundi hooned ja majandamiseks vajalikud sisseseadud kõrvale või nad tulevad ainult niipalju arvesse, kui võrra nad iseseisvat, põllundusest sõltumatut tulu annavad⁶⁴. Hindamist toimetavad, kui pärijad ise kokku ei lepi, tavaliselt kohtuasutised, kasustades asjatundjate kaasabi⁶⁵.

Teistele pärijatele nende pärandiosade tasumine — „väljamaks“ — võib toimuda mitmel viisil: 1) kas ühekordse kapitali maksmisena, 2) kas jaoti maksudena, või 3) rendise kujul. Ühekordsel kapitali maksmisel, mis eelispärija seisukohast kõige raskem, on viimasele tihti tehtud kergendusi maksmise aja suhtes, sealjuures peavad aga sellised eelispärija kohustused tavaliselt pandiõiguste abil kindlustatud olema⁶⁶.

Kaaspärijate huvides on veel kaks korrektiivi talundi eelispärimise puhul. Esiteks, kaaspärijatel on õigus talundit välja osta, kui eelispärija teatava aja vältel talundi kellelegi eelispärimiseks mitteõigustatud isikule müüb⁶⁷. Teiseks on mõnede seadusandluste järgi kaaspärijatel õigus pärandiosade täiendamisele, kui eelispärija talundi, mille ta saanud alla turuhinna, müüb kallimalt edasi. Šveitsi ZGB ja tema eeskujul meie TS eelnõu näeb sellise võimaluse ette. TS eelnõu § 824 järgi, „kui pärija, kes põllumajandusliku kinnisvara on endale saanud alla turuhinna, selle tervelt või osalt ära müüb enne kümne aasta möödumist, siis on kaaspärijatel õigus nõuda oma pärandiosade täiendamist vastavalt kinnisvara ja selle inventari turuhinnale pärandi jaga-

⁶⁴ Vt. Dernburg, *op. cit.*, lk. 569.

⁶⁵ ZGB, art. 618; ABGB, Anhang X: Höferecht, § 7.

⁶⁶ ZGB art. 837; ABGB, Anhang X: Höferecht § 9, III lõige; Tirol'i vastav seadus, § 21, IV—V lõige.

⁶⁷ Böömi vastavas seaduses (§ 11) — 10 aasta jooksul. Preisi õiguses nn. „Rentengüter“ jaoks — 20 aastat. Vt. Dernburg, *op. cit.*, lk. 570—571; samuti Buchka, *op. cit.*, lk. 197.

mise ajal⁶⁸. Šveitsi tsiviilseadustik annab sellise õiguse ainult sel juhul, kui see õigustus pärandi jagamisel oli kantud kinnistusraamatusse (ZGB art. 619, I lõige)⁶⁸.

Teatavat raskust teeb talundi eelispärimisõiguses küsimus, kuidas normida kaaspärijate (alanejate, vanemate ja abikaasade) õigust sundosale. Siin tuleb jällegi arvesse talundi eelispärimise seisund üldises pärimisekorras ja üksikud seadusandlused sisaldavad selles, eriti matemaatilisest küljest keerulises probleemis erinevaid sätteid⁶⁹.

Lõpuks sisaldavad talundi eelispärimist reguleerivad seadused tihti veel korraldusi kaaspärijate õiguste suhtes eelispärijalt ülalpidamise saamise, abistamise jne. kohta. Näiteks, Preisi õiguse järgi õed-vennad võivad nõuda eelispärijalt „seisusekohast ülalpidamist vastutasuna nende seisusele vastava, jõukohase töö eest kuni täisealisuseni⁷⁰“. Saksa 1933. a. seadus on selle küsimuse täpsemalt norminud: silmas pidada tuleb siin ju seda, et kaaspärijad Saksa uue seaduse järgi talundist pärandiosa ei saa!

Saksa 1933. a. seaduse järgi pärandaja järglased saavad, kuivõrra nad on kaaspärijad või õigustatud saama sundosa, nende täisealisuseni talundis ülalpidamist ja kasvatust, § 30 (1). Neid tuleb talundi seisundile vastavale elukutsele ette valmistada. Nende iseseisvumisel, samuti naisjärglaste abiellumisel, saavad nad teatava varustise (Ausstattung), kuivõrra talundi kandejõud seda lubab, § 30 (2). Kui pärandaja järglased on sattunud süütult hätta, siis võivad nad ka hiljemini leida varjupaika talundis. Selline „Heimatzuflucht“ pole aga tasuta: kaaspärija peab sel juhul selle eest tegema kohast tööd talundis. Õigus varjupaigale on antud ka pärandaja vanematele, kuivõrra nad on kaaspärijad või õigustatud saama sundosa, § 30 (3).

⁶⁸ ZGB art. 619 II ja III lõige täpsustavad seda pärandiosa täiendamist, esiteks, ses mõttes, et see osa ei või olla siiski suurem, kui kaaspärija osa oleks olnud talundi hindamisel ja jagamisel käibeveärtuse alusel; teiseks, kaaspärijal ei ole õigust hinnavahele, mis tekkinud parandustega, ehitustega ja metsa juurdekasvu teel. Saksa õiguse kohta vt. *Dernburg, op. cit.*, lk. 574.

⁶⁹ Saksa 1933. a. seaduse kohta vt. ses küsimuses H. Stoll, *Beiträge zum Erbhofrecht, i. Archiv für die civilistische Praxis. NF B. 21, Tübingen, 1935; lk. 174 jj.*

⁷⁰ Vt. *Dernburg, op. cit.*, lk. 574.

Eriliselt on normitud pärandaja üleelanud abikaasa õigused talundi eelispärimise puhul. Üleelanud abikaasa võib, kui ta on kaaspärija või õigustatud saama sundosa ja kui ta on loobunud kõigist temale pärandi asemel kuuluvatest õigustest, nõuda eelispärijalt eluaegset, sellistes elutingimustes tavalist ülalpidamist talundis. Kui üleelanud abikaasal on võimalus oma varandusest end ülal pidada, siis langeb ülemal nimetatud õigus ära (§ 31).

Viimaks olgu veel tähendatud, et pärija juriidilises seisundis, eriti tema suhete määramisel kaaspärijatega, on pärandaja korraldustel ka omajagu tähtsust, sõltudes muidugi surmapuhuste korralduste ja seaduse vastastikustest jõusuhetest.

VII. Õiguspoliitilisi seisukohti ja hinnanguid talundi eelispärimisõiguse instituudi kohta.

Õiguse ajaloos on huvitav jälgida, kuidas üksikud instituudid, mitte täiesti kadudes, nagu unustusse vajuvad, et siis hiljemini jälle avastatud ja ausse tõstetud saada. Omal ajal vastavalt oludele tekkinud ja kehtinud, siis muutunud olustikus kas kadunud või päris tagaplaanile vajunud, võivad sellised instituudid elustuda järjekordse olude muutumise korral, eriti kui need hilisemad olud sarnanevad ühel või teisel määral kord varemini olnutega. Talundi eelispärimisõigus on, nagu eespool nägime, üks sellistest jälle „moodiminevatest“ õiguskujudest. (Seepärast tarvitavadki saksa autorid tihti väljendit „Modernes Anerbenrecht“ kui vastandil vanemale talundi eelispärimisõigusele.)

Siin kerkib seadusandluse ees kõigepealt probleem, kui-võrra üldse otstarbekohane ja vajalik on see instituut praegustes oludes. Ja kui peaks leitama, et „elu ise nõuab“ tema reglementeerimist, siis tuleb otsustada oluline küsimus: millise kuju ja ulatuse peab instituudile andma? Lõpuks lisandub sellele muidugi puht-seadustehniline külg.

Üldse ja vaevalt saab eitada selle instituudi vajadust. Kuid vaadelnud tema ulatuselt vägagi erinevaid normeeringuid seadusandlustes, võime siiski äärmuste vastu tagasihoidliku seisukoha võtta. Talundi eelispärimisõiguse hinnanguid on väga erinevaid ja neid pole tihti kerge põhjendada. Näiteks on küllaltki suhteline väide, et talundi eelis-

pärimisõigus on konservatiivne instituut, milliseks teda peab ka Roguin⁷¹. Siin üheks instituudi tagurlikkuse tõenduseks loetakse asjaolu, et doktriin üldiselt tuletab talundi eelispärimisõiguse feodaalõigusest, kus talundite jagamatus oli tingitud feodaalhärrade kasudest ja huvidest, kes tihti nõudsid, et nende ja taluniku vahelisest rendi- ja muudes kokkulepetes oleks sees punkt, et varandus läheb üle ühele taluniku pojale või maksukohuslasele⁷².

Küll aga on väidetud vastupidist, nimelt et talundi eelispärimisõigus on demokraatlikkusele rajatud instituut. Väidetakse, et talundi eelispärimisõigus pole tekkinud läänõiguse mõjul, sest teda olevat leida ka seal ja sel ajal, kus läänihärra mõjudest üldse juttugi ei võinud olla. Talundite jagamatus ja „Anerbenrecht“ olevat tekkinud just vabade maaomanikkude kollektiivsetest, aga ka kogukonna kui sellise, huvidest jne. Neid erinevaid ajaloolisi põhjendusi on tihti ka käesoleva aja talundi eelispärimisõiguse eitamiseks resp. jaatamiseks kohaldatud. Instituudile omase, ühe pärija eelistamise põhimõtte õigus on samuti relatiivne mõiste. Paljud leiavad selle ebaõiglase olevat, teised, vastupidi, õiglase. Näiteks, Hannoveris 1874. a. talundite eelispärimise kohta antud seaduse aruandja märgib, et talupojad just pärijate võrdõiguslikkuses näevad ebaõiglast põhimõtet. Kui seadusandlus tahtis seda pärimiskorda kõrvaldada, astusid talupojad sellele energiliselt vastu. Ja 1874. a. seaduse promulgeerimisele järgneval aastal 100 128 talundist immatrikuleeriti 60 961, et sel teel kasustada seda eripärimiskorda⁷³.

Kindlasti on just Saksamaa see, kus talundi eelispärimis-

⁷¹ „Il un caractère conservateur, quasi-féodal marqué...“ Vt. Roguin, *op. cit.*, lk. 20.

⁷² Vt. Roguin, *op. cit.*, lk. 20—21. Selle kohta ütlevad „motiivid“ Saksa Tsiviilseadustiku eelnõu kohta I lugemisel: „Das Anerbenrecht ist aus den Hof- und Territorialrechten des Mittelalters hervorgegangen und hat seine Grundlage in dem Interesse der Grund- und Landesherren an der Erhaltung eines hinsichtlich der Zinsen, Zehnten, Frohnen leistungsfähigen Bauernstandes. Das Geschlecht diene dem Gute, nicht das Gut dem Geschlechte.“

Entwurf eines Einführungsgesetzes zum Bürgerlichen Gesetzbuch für das Deutsche Reich. Erste Lesung. Amtliche Ausgabe, Berlin, Leipzig, 1888, lk. 206.

⁷³ Vt. Roguin, *op. cit.*, lk. 22.

õiguse alal on tehtud väga mitmesuguseid seadusandlikke katseid küll ühtedel, küll teistel kaalutlustel⁷⁴. Saksa Tsiviilseadustiku koostajad näiteks leidsid, et talundi eelispärimisõigus ei sobi arenenud põllumajandusega maade jaoks, kus kujunenud tööstus, rahvastik tihe, maa juba küllalt tükeldataud, — ja instituut jäetigi seadustikust välja⁷⁵. Samuti Crome⁷⁶ leiab, et sest ajast kui kadus taluniku sõltumus mõisnikust ja agraarreform maaomandiõigust moderniseeris, kadusid ka talundi eelispärimisõigusel tema peatoed. Ta lõpetab omad põhjendused sõnadega: „Hier ist der Bauer in jeder Hinsicht zum modernen Staatsbürger geworden, für den kein Sonderrecht existiert.“ Seega talundi eelispärimisõigus võiks, Crome arvates, esineda ainult fakultatiivsena, nimelt selleks juhuks, kui talundi omanik ise soovib oma talundi jaoks sellist eelispärimise korda kehtima panna⁷⁷. Saksamaal on enne praegust riigikorda ääretu palju talundi eelispärimist propageerivat, aga ka polemiseerivat kirjandust ilmunud. Aga nüüdki ilmub tema ülistamiseks samuti ohtralt töid ja kirjutisi.

Mis puutub meie seadusandlusesse, siis näeme, et see instituut meile päris võõras pole. Meil on talundi pärimisel see antud ühele pärijatest, kuid erilisi soodustusi selle ainupärija jaoks õigus ei tunne. Tsiviilseadustiku eelnõu on siin ses suhtes teatava muudatuse teinud. Nende muudatuste kohta lausub prof. Uluotsa poolt koostatud seletuskiri Tsiviilseadustiku 1936. aasta eelnõu juurde järgmist: „Olulisem muudatus puutub põllumajanduslikkesse kinnisvaradesse (§ 821 jj.). Põllumajanduslikud kinnisvarad, kui nende kohta kasutada üldreegleid (§ 817), lõige 1, 818 jj.), satuksid mitme pärija olemasolul raskustesse, eriti kui nõutakse ja kohus ka määrab kaaspärijatele nende osade väljamaksmiseks lühikesed tähtajad. Samuti pole otstarbekas, vaid on era- kui ka rahvamajanduslikult koguni laastav ja hädaohtlik, kui

⁷⁴ Talundi eelispärimisõiguse küsimuses ülevaate seadusandluse arengust Saksamaal annab Roguin, *op. cit.*, nr. 524—529, aga ainult XX sajandi alguseni.

Vt. ka J. Hedemann, *Die Fortschritte des Zivilrechts im XIX Jahrhundert*, II, 1, Berlin 1930, lk. 132 jj.

⁷⁵ Saksa TS kehtimapanemise seaduse eelnõu I red. art. 83 ja BGB EG art. 64. Vt. ka Dernburg, *op. cit.*, lk. 563.

⁷⁶ Crome, *op. cit.* lk. 371.

⁷⁷ *Ibid.*, lk. 372.

pärandiosade väljamaksud põllumajandusliku kinnisvara pealt osutuksid liiga kõrgeteks või kui pärandiosade tasumiseks eraldatakse põllumajanduslik inventar — põllumajandusliku käitise tuiksoon — muudest esemetest (maad, majad). Neil põhjustel kerkis vajadus leida teid, mis ühel või teisel teel läheneksid nendele põhimõtetele, mis eriti tuttavad Saksa õiguses tuntud Anerbenrecht'i näol. Kaugemale minevad tendentsid selles suhtes ei leidnud vajalikku poolehoidu. Sel viisil vastavad eeskirjad eelnõus (§ 817, lõige 2, 821—824) osutuvad teatavaks keskteeks, mis püüavad silmas pidada põllumajanduslikke huvisid, kuid ka pärijate rahalisi intresse. Eeskujuks on sel juhul peamiselt olnud Helveetsia seadustik, kuid on silmas peetud ka Eesti tegelikku olustikku ning selle vajadusi. Vastavalt on määrustatud põllumajandusliku kinnisvara ja vastava inventari hinne (§ 817, lõige 2, 821), isik, keda eelistatakse pärijatest seesuguse kinnisvara omanikuks (§ 822), kaaspärijate osade väljamaksmise tähtsajad (§ 823) ning vastava kinnisvara võimalik edasine saatus (§ 824)⁷⁸.“

Et meie Tsiviilseadustiku koostamisel on eeskujuks võetud võrdlemisi tagasihoidliku kujuga ja ulatusega Šveitsi tsiviilseadustik, seda võib küll õnnestunud sammuks pidada. Kindlasti võiks ebasoovitavaks pidada eeskuju võtmist mõnest riigist, kus talundi eelispärimise instituudi põhimõtted on arendatud äärmusteni. Meie õigusareng, elutingimused, rahva õigusveendumused on teiste maade omadest erinevad ja seega kopeeritud muudatused ja uuenduskatsed võivad anda hoopis vastupidiseid tulemusi, kui neilt loodetakse, eriti kui see võõrapärane, jäljendatud muudatus on laiaulatuslik, mur-ranguline⁷⁹.

Möödamannes võiks kerkida üles küsimus, kas ei tuleks pärandijagamise normidega lahendada ka talude tükeldamise probleemi, näiteks, tükeldamise keelu näol alla teatavat alammäära. Siin peaks aga küll jääma alammäära normimine eriseaduse hooleks, sest tal on üldine, avalikõiguslik iseloom ja ta ei puuduta mitte üksnes pärandi jagamist.

Lõpuks, instituudi reglementeerimisel meie Tsiviilseadustiku eelnõus annab küsimuseks põhjust teatav, pärimisõigust

⁷⁸ Vt. seletuskiri lk. 50—51.

⁷⁹ Vt. ka Nõu, *op. cit.* 525 jj.

puudutav osa, Riigivanema k. t. K. Pätsi kõnest Põllutöökoja kongressil Tallinnas 29. nov. 1936. a. Nimelt ei ole täiesti selge, kas see meie senise pärimisõiguse arvustus kujutab endast iseseisvaid, laiemaulatuslikke seisukohti *de lege ferenda*, s. t. ulatuslikumal määral, kui seda on teinud meie Tsiviilseadustiku eelnõu, või jälle on siin tegemist eelnõus juba fikseeritud põhimõtete — nii kujult kui ka eriti ulatuselt — õigustamisega. Avalikkusele seni vaid ajakirjanduse kaudu tuttavaks saanud Läti kavatsused talundite pärimise alal on esialgse mulje järgi ka küllaltki tagasihoidlikud: peamiseks põhimõtteks oleks uue seadusega kergendada talundi saanud pärijale teiste kaaspärijate osade väljamaksmist soodustatud hindamise alusel. Et selline eelispärimine aga toimuks ka *contra testamentum* ja isegi „väljamaksudeta“ — seda seniste andmete varal võimalik arvata pole.

Et võimaldada asjast huvitatuile seisukoha võtmist üldiselt ja eriti meil päevakorral oleva seadusandlusprobleemi kohta — ilma sellealalist laialdast kirjandust ja vastavaid seadusandlusi otseselt vaatlemata, — ongi käesolev kirjutis püüdnud anda konspektiivse ülevaate talundi eelispärimisõigusest üldse, tema peamistest põhimõtetest ja kesksematest elementidest, pisut üksikasjalisemalt, rõhutatult aga ühe uuema, ühtlasi iseloomulikuma seaduse, nimelt Saksa 1933. a., talundi eelispärimisõigust normiva seaduse — Reichserbhofgesetz — sätetest.

Pärimise ulatus.

I. Tjutrumov.

Pärimise ulatuse küsimus on üks põhilisemaid tsiviilõiguses. Olles ühtlasi teatavamääraliselt ka vastava ühiskonna kultuuri ja tsivilisatsiooni mõõdupuuks, on sellele küsimusele tema tähtsuse tõttu lähemat tähelepanu pühendanud peale juristide ka majandusteadlased ja sotsioloogid.

Siinkohal mõistame pärimise ulatusena pärandaja sugulaste ringi piiramist, kes on õigustatud esinema pärandaja seadusjärgsete pärijatena. Veresugulaste pärimisõiguse küsi-

muse käsitlemisel on juriidilises kirjanduses korduvalt avaldatud kahtlust selle instituudi aluste suhtes. Valdavam osa kaasaja juriste hindab aga veresugulaste pärimisõigust natsionaalse hüveolu ja üldise kultuuri olulisema alusena. See õigus on suuremaks mõjuriks inimesele, et töötada iseenda ja lähemate inimeste kasuks¹. Esinedes ülemaailmalise nähtusena, on see õigus, nagu õieti väidab Tšitšerin², ühtlasi n.-õ. inimhinge sügavaim ja tõsisem omadus.

Antud korral on esitatud küsimus lahutamatus seoses teisega, ja nimelt pärimise kui omaette instituudi üldise põhistamise küsimusega — kuivõrra on õigustatud pärimisõigus tema *raison d'être* mõttes. Vastusest teisele küsimusele sõltub oluliselt vastus esimesele küsimusele, sest eitades pärimise kui niisuguse alust ja luges näit. pärimise põhimõtet töötasu põhimõtte rikkumiseks vastavate seisukohtade kaitsejad eitavad ka pärimisõigust³. Teiselt poolt on aga juba Hugo Grotius, käsitledes oma traktaadis „Sõja ja rahu õigus“ pärimisõiguse aluseid, jõudnud tulemusele, et võõrandamisõiguses sisaldub ka õigus oma varanduste suhtes korraldusi teha testamendi kaudu. Sureb aga inimene testamendita, siis, väidab Hugo Grotius õigustatult, ei saa veel eeldada, nagu oleks vastav isik nõustunud oma varandust andma esimesele vastutulijale. Ka testamendi puudumisel peab lahkunu varandus antama samale isikule, kellele vastav varandus oleks arvatavasti läinud pärandaja korraldusel, s. o. lähemale sugulasele, nagu lastele, vanemaile jne. Seadusjärgne pärimine ei ole Hugo Grotiuse seisukohalt sisult midagi muud kui lahkunu õiglastele kavatsustele rajatud vaikiv testament.

Kui ka meie asume seisukohal, et seadusjärgne pärimine põhineb pärandaja eeldataval tahtel, siis peame samale seisukohale asuma ka pärimise ulatuse kindlaksmääramisel, s. o. pärida võivad ainult lähemad sugulased nii alanevas, ülenevas kui ka küljjoones. Vastavalt sellele rõhutavad täiesti õigustatult Vene tsiviilseadus-

---

¹ Prof. Pergament, Predelõ nasledovanija v graždanskom prave.

² Tšitšerin, Sobstvennost i gossudarstvo, I, lk. 225.

³ Näit. Rülff, Das Erbrecht als Erbübel, 1896.

tiku eelnõu redaktorid⁴, et sugulaste pärimisõigus on rajatud pärandijätja ja pärijaks kutsutava isiku vahelisele eeldatavale sugulussideme tundmisele. Et aga tähendatud sugulusside pärandaja ja tema sugulaste vahel, mis ulatuvad viiendasse põlve ja isegi kaugemale, ei ole tegelikus elus peaaegu üldse märgatav, siis ei peaks neid sugulasi arvestatama ka seadusjärgsete pärijate ringi määramisel⁵.

Pärimispõhimõtete aluste määramisel tuleb sellepärast ühtlasi lahendada ka pärimise ulatuse küsimus ses mõttes, et määratakse kindlaks pärimisõigustlike veresugulaste ring. Pealegi peab ka teadlik olema, et mingisuguse teise süsteemi rakendamine osutub siinkohal praktiliselt väga raskepäraseks. Peab leppima ka Vene tsiivilseadustiku eelnõu redaktoritega⁶, et kui seadusjärgne pärimine veresuguluse puhul jäetakse pärijate ulatuselt lahtiseks ja vabaks, siis tegelikult osutuvad vastavad õigused teatavas kauguses sisult siiski tühiseiks juba sel lihtsal põhjusel, et osutub võimatuks aastasadu tagasi ulatava sugulussideme puhul garanteerida vastavate perekonnaseisukirjade ja meetrikaraamatute usutavust. Kui vastav garantii on võimalik ja mõeldav kaasajal koostatavate dokumentide suhtes, siis vaevalt saaksime seda küll arvestada meetrikaraamatute suhtes, mis pärit kaugemast minevikust.

Teiselt poolt on juriidilises kirjanduses⁷ küllaldaselt tähelepanu pühendatud sellele, et ka perekonna aluseks olev õpetus ei räägi midagi kaugemate sugulaste kasuks. Juba Hegel juhtis tähelepanu tõsiasi järele, et nii perekondliku kokkukuuluvuse tunne kui ka perekondlik kooselu nõrgeneb seda rohkem, mida kaugemale ulatub vastav sugulusside. Veel kitsaulatuslikum on kaasaja perekond, millest tingituna kaob ka otsene laiaulatuslikum perekondlik üksus ja perekondliku kokkukuuluvuse tunne, millele vastavalt on kaotanud oma osatähtsuse ka vastavad perekonna-piirilised kohustused.

Kui ses suhtes vaadelda üksikuid seadusi, siis peab mai-

---

⁴ Graždanskoje uloženiye, izd. pod red. prof. I. Tjutrumova, II, lk. 12.

⁵ Vt. Svod zametšanii o nedost. deistv. gražd. zakonov, nr. 583, 584.

⁶ Graždanskoje uloženiye, *loc. cit.*

⁷ Vt. prof. Pergament, Vestnik prava, 1906, 3, lk. 305.

nima, et on ka kohti, kus seadusjärgsel pärimisel veresugulaste poolt ei ole tehtud mingit piiramist sugulusastmete järgi. Siia kuuluvad mõned Saksa partikulaarsed koodeksid, kus sugulaste ring on jäetud täiesti piiramata ja kus on arvestatud rooma õigusest Justinianuse seisukohti, mille kohaselt pärimisõigus kuulus piiramata sugulusastme järgi ka küljjoones. sugulastele. Õigustatult väidab sel puhul prof. Baron⁸, et Justinianus on siin teinud suure eksituse, sest pärimisõiguse püsimine on õigustatud ainult sel korral, kui samaaegselt püsib ka kõigi vastavate pärimisõiguslike sugulaste kohustus pärandijätja suhtes. Et aga külgsugulased on vabad isegi alimentide tasumise kohustusest (§ 328), siis on ilmne, et sugulusside on siin väga nõrgal alusel. Ühte perekonda kuuluvuse tunne võib küllaldaselt tugev olla ainult lähemate külgsugulaste vahel ja sellekohaselt peab prof. Baron'i seisukohalt neid piire arvestama ka seadusjärgsete pärijate ringi kindlaksmääramisel.

Seaduste hulka, mis ei tunne seadusjärgse pärimise puhul sugulusastme kitsendavat piiramist, kuuluvad teiste seas ka balti ja vene õigus. Vana-vene õigus ei tundnud piiramatud sugulaste pärimisõigust ja veel XVI sajandil külgsugulasist pärisid ainult lähemad. Vene tsiviilseadustiku eelnõu koostajad, piirates sugulaste pärimisõigust astmeliselt, väidavadki sellekohaselt, et teostatav muudatus ei ole sisult uus põhimõte⁹. Venemaal kehtinud pärimisõiguse normid ei sisaldanud kitsendusi ülenevate ja alanevate astme sugulaste puhul, kuid selle järgi kutsuti pärima igast põlvest ainult ühe joone sugulased, näit. ainult vanaisa või ainult vanaema sugulased. Projektis tõmmati sugulusredelis ülenevate sugulaste puhul piir neljandale põlvele ja suguluspõlve ulatus määrati järgnevalt: esimesest põlvest kutsuti pärima kaks isikut — isa ja ema, teisest põlvest neli isikut — kaks vanaisa ja kaks vanaema, jne. Projekti esialgses kavas olid omaks võetud Austrii tsiviilseadustiku seisukohad, kuid lõppredaktsioonis määras projekt seadusjärgsete pärijatena sugulased viies astmes (art. 1357), kusjuures viiendasse astmesse arvati vana-vanaisad ja vana-vanaemad ja nende alanejad. Sugulased, kes ei

⁸ Prof. Baron, Sistema rimskago graždanskago prava, perevod prof. Petražiitskago, vōp. IV, lk. 133.

⁹ Graždanskoje uloženiye, op. cit., lk. 11.

kuulunud loendatud sugulusastmetesse, ei omanud ühtlasi ka pärimisõigust seadusjärgsete pärijatena.

Kaasaja õiguses on üldine tendents piirata pärimise ulatust. Säärane seadusjärgsete pärijate ringi piiramine veresugulaste puhul on omaks võetud näit. ka Prantsuse *Code Civil*'is. Saksa tsiviilseadustik lubab veresugulastel seadusjärgse pärimise viienda astmeni, tõmmates piiri seega vanavanavanemate ja nende alanejatega¹⁰. Erilist tähelepanu sellele küsimusele osutab aga Šveitsi tsiviilseadus¹¹. Veresugulaste seadusjärgsete pärijate ring lõpeb siin vanavanematega ja nende alanejatega. Vana-vanavanemaile on antud ainult eluaegne kasustamisõigus pärandi selle osa suhtes, mis oleks kuulunud nende alanejaile. Vana-vanavanemate surma korral enne pärandi avamist läheb tähendatud kasustamisõigus pärandijätja vanavanemate vendadele ja õdedele.

Hinnates eelõeldu alusel seisukohti, mis vastavais küsimusis on omaks võetud meie Tsiviilseadustiku eelnõus, peab rõhutama, et kuigi eelnõu osale, mis muudab kehtivat veresugulaste seadusjärgset pärimisõigust, ei ole lisatud mingisuguseid kommentaare, mistõttu vastav muutus võib põhjustada teatavaid arusaamatusi, tuleb siiski pooldada eelnõus omaks võetud põhimõtteid. Eelnõu normi, mille jõustumisel veresugulaste seadusjärgsete pärijate ring lõpeb vana-vanaisa ja vana-vanaema ja nende alanejatega (art. 551), tuleb hinnata kui põhimõtet, mis vastab elu tegelikkusele ja on rajatud pärandijätja ja pärija vahelise eeldatava sugulusideme tundmisele. Siiski mõningail juhtudel tahaks näha Šveitsi tsiviilseaduse vastava normi tunnustamist, mille järgi vana-vanavanemaile võiks lubada selle osa pärandi eluaegset kasustamist, mis pidi kuuluma nende alanejaile.

---

¹⁰ Saksa tsiviilseadus, art. 1928, 1929.

¹¹ Šveitsi tsiviilseadus, art. 460.

Tunnistajad veksliprotsessides.

W. Kaznelson.

Quae argumenta adquem modum probandae cuique rei sufficient, nullo certo modo satis definiri potest¹. (Rescript. Hadriani 1 3 § 2 de testibus 22. 5).

I.

TKS §§ 409 ja 410 on andnud ja annavad veelgi rikkalikku ainet kohtutegelusele.

§ 409 keelab tõendada tunnistajate öeldistega selliste sündmuste tõelikkust, millede jaoks seaduse järgi on nõutav kirjalik tõendus.

§ 410 aga keelab määrata tunnistajate öeldistega sündmuste tõelikkust, mis on väljendatud seatud korras koostatud või tõestatud kirjalikes dokumentides.

Nende paragraafide najal tekib rohkesti kohtulikke vaidlusi. On küllaldane osutada sellele, et Tjutrjumovi kommentaaris nende kahe paragraafi all leidub 248 teesi Senati otsuseist, Issatšenko kommentaaris aga on neile kahele paragraafile pühendatud 171 lehekülge.

Kohtuala ümberkujundamisel Balti kubermangudes 1889. a. tekkis küsimus TKS §§ 409 ja 410 kohaldamisest neis kubermangudes, ja väljendati järgmisi kaalutlusi: „Üldine põhimõte tunnistajate öeldiste mittelubamisest neil juhtumel, millede jaoks seaduse järgi on nõutavad kirjalikud tõendused, ei ole kohaldatav Balti kubermangudele, millede tsiviilseaduste järgi (§§ 2993 ja 2994) oleneb poolte tahtest, kas sõlmida tehinguid kohtu osavõtul või ilma temata, koduses korras, rahulduda suulise leppega või koostada kirjalik akt, lõppeks, teha tehing avalikult teatavaks või jätta salajaseks. Juhtumid aga, milliseil on nõutav tehingu kinnitamine kohtu poolt, on väga vähearvulised ja piirduvad vaid abielu-, põlisrendi-, kinnispandi-valduse-lepingutega ja vekslitega“ (Gassmann ja Nolcken, lk. 72).

¹ Ei saa mingil kindlal viisil täpselt ära määrata, millised tõendused ja mil määral on küllaldased ühe või teise asja jaoks.

Nende kaalutluste täienduseks võiks veel öelda, et piisab materiaalse seaduse osutusest, et üks või teine tehing nõuab oma kehtivuse jaoks kirjalikku vormi, ja sel juhtumil on endastmõistetav, et ei saa teha kindlaks sellise tehingu olemasolu ja kehtivust tunnistajate öeldiste abil, järelikult § 409 on liigne, seda enam, et BES-s leidub § 3027, milles öeldakse: „Kui kirjalik vorm on nõutav seaduse poolt tehingu olulise omadusena, näit. vekslite ja abielulepingute puhul, siis seda tehingut kuni vastava akti koostamiseni ei loeta sõlmituks ja seepärast tal ei ole mingit kehtivust.“

Sellest hoolimata § 409 jäi jõusse muutmatult ka Balti kubermangude jaoks, kusjuures komisjon muu seas väljendab, meie arvates vähepõhjendatud kaalutlust, et mainitud §-i väljajätmine kohtupidamise reegleist Balti kubermangude jaoks näib ebasobiv, sest et see võiks viia järeldusele, et tunnistajate öeldistega omistatakse jõudu ka niisuguseile tehinguile, millede tõendamiseks alati olid nõutavad kirjalikud aktid.

Aga § 410 arutamisel komisjon ei saanud jätta tunnustamata, et Balti kubermangude jaoks see § tuleb muuta ja sel puhul kirjutab: „Ei saa jätta tähele panemata, et kohalikes tsiviilseadusis sisaldub määrusi, mis mitmes suhtes muudavad TKS-e § 410 reeglit“, ja tuginedes sellele, „et kindlast välisest kujust kinnipidamine juriidiliste tehingute sõlmimisel on vaid erand“ (vt. §§ 2993 ja 2994), täiendas § 410 §-ga 1819, milles öeldakse, et „käesoleva seaduse § 410 kohaldamisel peetakse silmas määrusi, mis on väljendatud BES § 2952, 2993, 2994, 3532, 3572, 3605 ja 3850“.

Kui aga kontrollida loendatud paragraafe, siis osutub, et BES järgi kõiki kirjalikke akte võib vääraata tunnistajate öeldistega ja seepärast TKS § 410 on täiesti liigne.

.II.

Niisiis, kui ei oleks olnud teisi kohustusi peale nende, mis reguleeritakse BES-ga, siis TKS § 409 on liigne, sest BES-s leidub § 3027, ja § 410 on liigne, sest et ta on neutraliseeritud TKS 1819. §-ga. Ja need mõlemad paragraafid võiks Balti kubermangude suhtes välja jätta ilma erilise kahjuta TKS-le. Kuid asi on selles, et peale kohustuste, mis tekivad üldise

tsiviilõiguse alale kuuluvaist tehinguist, mida reguleerib BES, on olemas veel vekslkohustused, mida reguleerib Veksliseadus. Vekslivaidlustes ei saa kohaldada tunnistajate küsitluse seadusi, mis sisalduvad BES-s, nagu seda õieti on selgitanud Senat oma otsuses 1893. a. nr. 72. Vekslitülides kohaldatakse Baltimail TKS §§ 409 ja 410 täies ulatuses ilma kitsendusteta, mis on mainitud TKS § 1819.

Seepärast pidades silmas TKS § 409, ei saa tõestada tunnistajate öeldistega vekslkohustuse tekkimist, vekslit žireerimist, käendust vekslit järgi jne. ja pidades silmas TKS § 410, ei saa väärata tunnistajate öeldistega vekslit sisu, s. o. tõestada, näiteks, et võlga ei ole, või et võlg selle vekslit järgi oli tõeliselt väiksem sellest summast, mis vekslitl märgitud on, et veksel polnud antud välja selles paigas ega sel ajal, mis vekslitl näidatud, et maksutähtaeg oli teine kui see, mis vekslitl näidatud. Kõik see on vekslit sisu vääramine. Et aga veksel on „seatud korrast koostatud“ dokument, siis TKS § 410 jõul seda tema sisu ei saa väärata tunnistajate öeldistega.

Kuid sel juhtumil tekib küsimus — kas veksel on tõesti see „seatud korrast koostatud“ dokument, millest räägitakse TKS § 410?

Selles küsimuses lubame endale tsiteerida järgmise väljavõtte Issatšenko kommentaarist.

„Tehinguist, mis on sõlmitud ilma igasuguse tõestuseta, arvatakse seatud korrast sõlmitud lepingute hulka vekslitid, kui nad ainult on koostatud igas suhtes vastavalt Veksliseaduse sätetele (Senati otsused 1871/871, 1872/774, 1873/1395, 1874/89, 432, 666, 1875/140, 338, 910, 1876/532, 580, 1878/150, 1879/9, 143, 1880/93, 1881/9, 1883/3, 4, 27), isegi kui nad ei ole ei tõestatud ega protestitud (1873/1586, 1878/24, 1899/100 jt.).

See on sellepärast, et seaduses ettenähtud korra järgi vekslit esitamist või tõestamist ei ole üldse vaja, ja veksel astub Veksliseaduse järgi jõusse kohe pärast tema üleandmist vekslitandja poolt vekslitisaajale (Vekslisead. 1903. a. väljaanne § 15), ja järelikult omandab seatud korrast sõlmitud vekslitakti tähenduse. Sellise tähenduse seadus annab vekslitile sihiga toetada ja kaitseda krediiti, mis vajab võlgade kiiret realiseerimist enne maksutähtaja saabumist, ja selle sihiga ta lubab anda edasi vekslitid käest kätte sel teel, et neile tehakse edasiandepäldised, mis, kui nad on toimetata-

tud igas suhtes seaduse nõudeile vastavalt, loetakse samasuguseiks vekslitehinguiks kui vekslite väljaandmist ennast (1880/290, 1891/59).

Seetõttu ei saa ei vekslite sisu ega edasiandepealdisi neil väärata tunnistajate öeldistega isegi sel juhtumil, kui nad millegi pärast kaotavad vekslite õiguse jõu (1872/821, 900, 1875/498, 1048 jt.), järelikult ei saa tunnistajate öeldistega tõestada ka nende rahatust (Senati ots. 1870/57, 1873/1586, 1875/910, 1878/24, 1879/143, 1891/60, 1899/100, 1906/5 jt.).“

Niiviisi näeme, et Senat kogu oma tegevuse kestel alati ja muutumatult tunnustas, et tõestamata vekslid kuuluvad nende seatud korras koostatud dokumentide hulka, milledest räägitakse § 410.

Mõnelt poolt väidetakse vastu, et kõik need seletused ja kaalutlused on kohaldamatud endistes Balti kubermangudes TKS § 1902 tõttu, milles öeldakse, et „Kohtuasutiste seaduses mainitavate kinnitusaktide all, samuti ka seatud korras koostatud ja tõestatud aktide all mõeldakse avalikke akte“. Veksel, ütlevad nemad, ei ole avalik akt (BES vaatekohalt), seepärast ta ei kuulu TKS § 410 ettenähtud dokumentide hulka.

See vastuväide tuleb tunnistada ekslikuks järgmistel kaalutlustel:

§ 410 käsitleb kaht liiki seatud korras koostatud või tõestatud dokumente, § 1902 aga räägitakse seatud korras koostatud ja tõestatud dokumentidest.

Sel redaktsiooni erinevusel, nimelt „võil“, mida tarvitab § 410, ning „jal“, mida tarvitab § 1902, on oluline tähendus.

§ 410 räägib kirjalikest dokumentidest:

1) „kirjalikest dokumentidest, mis on koostatud seatud korras“ (ega ole tõestatud);

2) ja „kirjalikest dokumentidest, mis on koostatud seatud korras ja on tõestatud“.

§ 1902 räägib ainult seatud korras koostatud ja ühtlasi tõestatud dokumentidest, sest ainult selliseid dokumente nimetab BES avalikeks. Niisiis, tarvitades TKS § 1902 terminoloogiat, tuleb öelda, et § 410 räägib nii avalikest kui mitte-avalikest kirjalikest dokumentidest. Et ühtede ega teiste sisu, kui nad ainult on koostatud seatud korras (ehkki mitte avalikult), ei saa tõestada tunnistajate öeldistega.

See vahe § 410 „ja“ ning § 1902 „või“ vahel pole sugugi juhuslik, ja arvamus, et § 1902 käib ainult tõestatud aktide kohta, leiab kinnitust selle paragraafi motiivides.

Neis motiivides kohtuala ümberkujundamise komisjon seletab, et „kinnistusaktid, esitusaktid, (*javotšnõje*) seatud korras koostatud ja tõestatud aktid“, milledest räägitakse Kohtuasutiste seaduses, võivad tekitada arusaamatuse Balti kubermangudes, sest et BES niisugust terminoloogiat ei tunne. BES tunneb kodustele dokumentidele usutavuse andmist avaliku võimu läbi, koduste dokumentide muutmist sel viisil avalikeks. Just sellepärast oligi vaja selgitada, et seatud korras koostatud ja (s. t. ühtlasi) tõestatud dokumendid on seda, mis BES-s nimetatakse „avalikeks aktideks“.

Motiivides on sõna-sõnalt öeldud: „Et vältida rohkearvulisi raskusi ja arusaamatusi, mis võivad tekkida impeeriumi seaduste terminoloogia ja mainitud kubermangude tsiviilseaduste terminoloogia ebaühtlusest, ja võttes, arvesse, et avaliku võimu osavõttehingute sõlmimisest muudab akti avalikuks, millise termini BES III k. ongi omistanud selliseile aktidele... teevad vajalikuks õiendada seda eri paragraafis.“

Sellest järgneb, et § 1902 on ainult kommentaarilist laadi, ta ei muuda ega täienda § 410, ta vaid ühtlustab Kohtuasutiste seaduse terminoloogiat, s. o. üleriiklikku seadust Balti kohalikkude seadustega väljenduse „tõestatud aktid“ suhtes. Veksliseaduse suhtes sellist terminoloogia ühtlustamist ei olnud vaja, sest Veksliseadus on samuti üleriiklik impeeriumi seadus nagu Kohtuasutiste seaduski, ei ole mingit vahet nende kahe seaduse terminoloogia vahel, ja järelikult 1902. §-l ei ole ega peagi olema mingit suhet Veksliseadusega.

III.

Niisiis TKS § 410 tõttu ei saa väärata tunnistajate öeldistega vekslis sisu.

Kuid siis tekib küsimus, kas võib tõestada tunnistajatega vekslivõla tasumist. Sest tasumine — see pole vekslis sisu, see on kohustuse täitmine. Kuid teiselt poolt tuleb arvestada seda, et vekslis sisu tunnistab võla olemasolu ja loob *praesumptio juris*, et see võlg kestab edasi, seni kui ei tõestata selle võla lõppemist. See võla lõppemine maksmise

läbi on vekslis sisuga loodud presumtsiooni vääramine, mis presumtsiooni ei saa väärata tunnistajate öeldistega (vt. Issatšenko, II k., lk. 280). Võib veel toetuda Veksliseaduse 47. §-le (nüüd 46), mis näeb ette vekslivõla maksmise kirjalikku tõestust.

Kohtutegelus Senati rohkearvulistest otsustest on alati kinnitanud seda seisukohta, tuginedes peamiselt X k. I p-le, kuid 1893. a. otsuses nr. 72 Senat tunnistas, et Balti kubermangudes ei saa vekslivõla maksmist tõestada tunnistajate öeldistega.

IV.

Veksel on oma loomult võlakohustus. Kuid kaubanduslikus käibes veksel on ka varanduslik väärtus, isegi väärt-paber (prof. Šersenevitši arvates). See väärt-paber võib olla süütegude objektiks, teda võidakse ärastada, omastada, see väärt-paber võib olla siseteatudute, kuigi mitte süüteoliste tegude objektiks; see väärt-paber võib olla üldtsiviiltehingute objektiks, ostu-müügi (börsil ja väljaspool börsi) objektiks, pantimise, hoiulepaneku, käenduse (garantiivekslid) jne. objektiks.

Ei ole mingit kahtlust, et vekslis ärastamise või süüteolise omastamise fakti võib tõestada tunnistajate öeldistega, sest KKS-s ei ole kitsendusi, mis on mainitud TKS § 409 ja 410, ja kriminaalkohtu otsus, millega on tehtud kindlaks süüteoline vekslivaldus, on kohustav tsiviilkohtule.

Kui aga vaidlused tekivad mittesüüteolise vekslivalduse puhul, kui tekib küsimus vekslipidaja pahausksusest või vekslivaldusest, mis põhineb ülalmainitud üldtsiviiltehinguil, siis küsimus tunnistajate lubamisest nende asjaolude selgitamiseks sageli tekitab kohtutes kahtlust. Sellele osutab Riigikohtu liige A. Hellat oma artiklis ajakirjas „Õigus“ 1935. a. nr. 8. Ta kurdab, „et vekslinõudmistes meie kohtute praktises ohtralt tunnistajaid üle kuulatakse“ ja pöörab erilist tähelepanu sellele, et „veksel on tähtis krediitvahend, milleks teda eriliselt soodustab asjaolu, et ta pealkirjadega edasi-antav on, ja on määratud peamiselt raha- ja äriilma jaoks, kus krediit otsustavat osa mängib. Seal vajatakse vekslit kui valjult formaalset võlakohustuse väljendajat, mis kreditori õigusi seevõrra tagaks, et võlgnikul võimalik ei oleks neid

kõigutada kahtlaste tõenduste abil, millede hulka kuuluvad nii sageli tunnistajate öeldised.“

Teiselt poolt kurdetakse selle üle, et kohtud vekslis asjus sageli keelduvad tunnistajaid üle kuulamast, kui see ülekuulamine on vältimatu ja vajalik ja sugugi ei väära vekslis „sisu“.

Tunnistajate ülekuulamise küsimuses vekslisajades kõikumised ühele või teisele poole on ühtviisi kahjulikud. Sesse küsimusse on vajalik tuua selgust ja kindlust. Tuleb kõigepealt tunnustada (seda tunnustab ka Senati tegelus ja hr. Hellat), et vekslivalduse pahausksust võib tõestada tunnistajate öeldistega. Ei pea tegema vahet kriminaalse pahausksuse ja tsiviilse pahausksuse vahel. Need on kaks lihast öde ja vekslite suhtes kumbki neist ei pea leidma eelistust teise ees. Kartuse suhtes, et see võib kõigutada vekslis krediitprestiiži, Senat oma otsuses 1892. a. nr. 115 kirjutab: „Heausksuse põhimõtet tunnustatakse meie seadusandluse poolt, ja Veksliseaduse kogu valjuse ning formaalsuse juures ta ei või jääda kohaldamata ka viimase alal, nagu teda kohaldatakse ka kõigis maades, millede veksliseadused olid eeskujuks meie Veksliseaduse koostamisel. Ei saa muidugi eitada, et mõõndus esitada vekslipidaja vastu vastuväiteid, milliseid vekslivõlgnik võis esitada vekslipidaja eelkäijate vastu, avab võimaluse tõsta niisuguste vastuväidete kuju all ka põhjendamatuid vaidlusi heausksete vekslipidajate vastu, ja järelikult teataval määral soodustab ka õigete vekslinõudmiste rahuldamise viivitust; kuid üksnes seda asjaolu ei või tuua ette selle kinnitamiseks, et üldist reeglit vastuväidete kõrvaldamise kohta järgnevate vekslipidajate vastu tuleb mõista kitsendamata tähenduses, sest et ei saa oletada, et seadus, püüdes kindlustada vekslis sissenõudmiste rahuldamise kiirust, ohverdaks ainult selle enam formaalse kasu huvides kõrgema põhimõtte, nimelt materiaalse õigluse, andes kaitset nõudmistele, mis osutuvad ilmsesti pahauskseiks.“

Niisiis vekslivalduse pahausksust võib tõestada tunnistajate öeldistega.

V.

Mis puutub üldtsiviiltehinguisse, millede objektiks on veksel kui väärtpaber, siis tuginemine tunnistajate öeldistele

nende tehingute asjaolude ja tingimuste selgitamiseks peab lubatama sel määral, kuivõrra vaidlustes niisuguste üldtsiiviltehingute asjus üldse on lubatavad tunnistajate öeldised. Neil juhtumel tuleb juhinduda TKS § 1818 ja 1819 järgi ja nende materiaalse õiguse paragraafide järgi, milledele need paragraafid tuginevad, täiesti sõltumatult sellest, et nende üldtsiiviltehingute objektiks on veksel. Seepärast võib tõestada tunnistajate öeldistega vekslit panditamise või müümise tingimusi, tehingu tingimusi garantiiveksliga, vekslit hoiustamise tehingut jne.

Täiesti õieti on öeldud selle kohta Staub'i W. O. kommentaari sissejuhatuses (lk. 30): „Das materielle Wechselrecht bedarf als ein Glied des allgemeinen Privatrechtssystems der Ergänzung aus den übrigen Quellen des Privatrechts... Der Zusammenhang der W. O. mit dem allgemeinen Privatrechtssystem darf daher aus dem Auge nicht gelassen werden... Ist die Begründung der fraglichen Wechselverbindlichkeit ein Handelsgeschäft, so kommen subsidiär die Regeln des Handelsrechts zur Anwendung. Handelt es sich um kein Handelsgeschäft, so sind die Quellen des bürgerlichen Rechts massgebend.“

Kuid — vastavad vekslit immuunsuse kaitsejad — lõpptulemuses tunnistajate küsitlemine niisuguseis üldtsiiviltehinguis, millede objektiks oli veksel, viib ju vekslit rahatuse tõestamisele, vekslit rahatust ega ei või tõestada tunnistajatega, nagu seda on seletanud Senat rohkearvulistest otsustest.

Sel puhul on vaja märkida järgmist: tuleb teha vahet vekslit rahatuse ja vekslivõla kui rahalise võla maksmise kohustumatuse vahel. Veksel on rahatu, kui tema allakirjutamise ja kreditorile üleandmise hetkel mõlemad, nii võlgnik kui kreditor, teadsid, et kohustus on fiktiivne, simulatiivne; et kuigi vekslil on kirjutatud: „kohustun maksma“, aga tegelikult mingit niisugust kohustust ei olnud, ja tegelikult võlgnikul polnud kavatsust üldse kohustuda, ja kreditor teadis seda. Sellist vekslit rahatust tunnistajatega tõestada ei saa, sest see tähendaks väärata tunnistajatega vekslit sisu, milles öeldakse „kohustun maksma“.

Kui aga vekslile kirjutati alla sihiga luua efektiivne vekslitkohustus, kas või selleks, et teha see kohustus krediitkäibe objektiks ja kasutada teda mitmesugusteks lubatud

operatsioonideks, siis ei saa enam rääkida vekslirahatusest, sest selline veksel on igal juhtumil väärtpaber. Kui selline veksel anti lepingu täitmise kindlustuseks (garantiiveksel), ja seejärel kui leping on täidetud, veksel kuulub tagasiandmisele, siis vaidlus sellise vekslirahatuse vastu ei ole sugugi mitte vaidlus vekslirahatuse kohta, nagu on viisiks öelda, vaid vaidlus kohustuse lõpetamise kohta selle vekslirahatuse järgi, mis pole kaugeltki üks ja sama (vrd. Riigikohtu otsus 1929. a. nr. 82).

Ülaltoodust järgneb:

- A. 1) ei saa väärata tunnistajate öeldistega vekslirahatuse sisu, s. t. seda, mis vekslil on kirjutatud;
- 2) ei saa tõestada tunnistajate öeldistega vekslirahatust, s. o. vekslivaluuta mittesaamist, ei saa tõestada, et veksel on tehtud fiktiivselt ja simulatiivselt oletatava võlgniku ja oletatava kreditori teadmisel;
- 3) ei saa tõestada tunnistajate öeldistega vekslivõla maksmist;
- B. 4) Veksliseaduse § 33 piirides võib tõestada tunnistajate öeldistega, et veksel sattus vekslipidaja kätte vastu võlgniku tõelist tahet ja kavatsust, sattus vekslipidaja kätte kas tema enda siseteatud tegude või mahhinatsioonide tõttu, või eelnevate vekslipidajate samasuguste tegude või mahhinatsioonide tõttu, kui viimane vekslipidaja sellest teadis;
- 5) sama §-i piirides võib tõestada tunnistajatega vekslirahatuse sõltumust, s. o. et veksel oli tsiviiltehingute objektiks, mitte aga iseseisvaks kohustuseks, ja et kohustus maksta selle vekslirahatuse järgi sõltub sama tehingu tingimustest, mille objektiks oli vaidlusalune veksel.

VI.

Tunnistajate lubatavuse küsimusele vekslivaidlustes on pühendatud Riigikohtu otsus, mis on tehtud 1936. a. juunikuul (vt. „Õigus“ 1936, nr. 6) Antoni asjas Pallo vastu. Anton sai Pallolt laenuks 22 puuda kaeru, mis maksavad 100 kr., ja selle laenu kindlustuseks Pallo andis vekslirahatuse 230 krooni peale. Anton andis kaerad tagasi, kuid vekslirahatuse tagasi ei saanud, vaid Pallo nõuab temalt selle vekslirahatuse järgi 230 kr. Anton palus küsitella tunnistajaid selle kinnituseks, et veksel oli antud

laenu kindlustuseks kaerte eest ja et kaerad on tagasi antud ning veksel kuulub tagasiandmisele. Teine instants keeldus tunnistajate ülekuulamisest TKS § 410 jõul. Riigikohus tühistas selle otsuse ja tunnistas, et sellel juhtumil võib küsitella tunnistajaid. Sisuliselt see Riigikohtu otsus on täiesti õige. Ja kui laenulepingu tingimusi, selle laenu kindlustuse viisi ja laenutingimuste täitmist saab tõestada tunnistajatega, siis ei olnud alust keelduda tunnistajate ülekuulamisest ainuüksi sellepärast, et laen oli kindlustatud veksliga. Saksa kohtutegelus teeb täpset vahet vekslite vahel, mis on antud „zahlungshalber“, ja vekslite vahel, mis on antud „zahlungstatt“. Esimesed vekslid tunnistatakse aktsessoorseiks ja nende kohustavus sõltub täiel määral peakohustusest, ja ainult vekslid, mis on antud „zahlungstatt“, loovad vahendituid ja teistest tehinguist sõltumatuid vekslisuhted (vrd. Staub'i Kommentar zum BGB § 376, Anm. 53, ja Staub, W. O. § 83, An. 25 ja 26).

Antoni ja Pallo asjas vekslil oli aktsessoorne iseloom. Ta ei olnud antud mitte sihiga, maksta kaerte eest (zahlungstatt), vaid ta oli antud laenu kindlustuseks. Peakohustuseks oli kaerte laenamine, ja kui laen kaeti natuuras või rahaga, siis veksel muidugi kuulus tasutule tagasiandmisele, ehk, väljendudes ärikeeles, tagasiandmisele franko-valuuta. Nii on seda küsimust alati otsustanud kohtutegelus (Senati otsus 1892. a. nr. 115, 1895. a. nr. 377; viimane otsus on tehtud asjas, mis on peaaegu samane Antoni ja Pallo asjaga).

Kahjuks Riigikohtu otsuse motiivid Antoni ja Pallo asjas tabavad palju kaugemale etteseatud märgist. Riigikohus oma otsuses ei lähtu mitte vekslisõltumatusest antud juhul, vaid lähtub põhimõttest, nagu § 410 oleks üldse kohaldatamatu vekslite suhtes, sest vekslid ei ole avalikud aktid, milledest räägitakse TKS § 1902.

Riigikohus osutab oma otsuses täiesti õieti, et „veksli jaoks seadus seab üles kindlad vorminõuded, kuid et ta koostatakse kodusel viisil, siis TKS § 1902 mõtte järgi ei saa teda lugeda avalikuks aktiks, vaid koduseks aktiks, mis peab olema koostatud täpselt seaduses ettenähtud korras“.

Ent TKS § 410 just näeb ette peale avalikkude aktide ka mitteavalikke akte, s. o. koduseid akte, mis „peavad olema koostatud täpselt seaduses ettenähtud korras“, milledeks osutuvad vaidlemata ka vekslid.

Meie tähendasime juba enne, et ainult nii võib seletada § 410 ja 1902 sisu, ja et nende paragraafide seletus, selles mõttes nagu Riigikohus seda teeb, ei ole küllalt põhjendatud ega ole kokkukõlas nende paragraafide tekstidega. Niisugune tõlgendamine on vastuolus aastatepikkuse kõikumatu kohtutegelusega, on vastuolus kõige autoriteetsemate protsessualistide arvamusega ses küsimuses.

Edasi kirjutab Riigikohus oma otsuses: „Olgu siinjuures tähendatud, et meie Veksliseaduse § 33 on rajatud Saksa veksliseadusele, Saksa kohtud aga lubavad vahendituid vahetõendi vekslipidaja ja vekslit järgi kohustatud isiku vahel tõendada kõigi protsessis ettenähtud tõendustega. Ka meie TKS ei tee selleks takistusi.“

Need kaalutlused pole meie arvates loogilised. Riigikohus räägib alguses Eesti ja Saksa veksliseaduse sugulusest, lõpuks aga teeb järelduse: „Ka meie TKS ei tee selleks takistusi.“

Kui küsimuse lahendamine oleneb TKS-st, siis ei tohiks toetuda kahe veksliseaduse sugulusele, vaid peaks üksnes toetuma meie TKS ja Saksa ZPO sugulusele. Ent asi just selles seisabki, et niisugusele sugulusele TKS ja ZPO vahel, vähemalt selles küsimuses, kuidagi toetuda ei saa, sest nende seadustikkude määramid selles küsimuses on täiesti erinevad.

1934. aastani Saksamaal veksliprotsessides (Urkunde-prozess) ei olnud võimalik esitada muid tõendusid, kui ainult kirjalikke, ja selleks pidi tehtama avaldus: „um sich das Recht für den Nachprozess zu behalten“. Nüüd kõik see kaotas oma kehtivuse 1934. a. novelliga. Selle uue seaduse järgi (ZPO §§ 592, 595) kostjal on õigus nõuda nn. Partei-vernehmung, s. o. üle kuulata veksliprotsessis tunnistajana isegi nõudjat igasuguste asjaolude kohta. Midagi sarnast ei tunne meie TKS.

Ja nii on ZPO ja TKS vahel, tunnistajate ülekuulamise suhtes, määratu vahe. ZPO-s ei leidu TKS § 410-ga sarnast paragraafi. Järelikult meie ei või toetuda Saksa kohtupraktisele veksliprotsessides.

Kui meil ei oleks TKS § 410, siis meil ei saaks tekkida küsimust tunnistajatele toetumise piiramisest vekslit asjus. Kuid § 410 oleleb ja ta evib Balti kubermanges seaduslikku jõudu (§ 1819 osutatud kitsendustega üldiste tsiviiltehingute suhtes) ega saa annuleerida selle paragraafi mõju vekslite suhtes, toetudes välisriikidele, millede protsessuaalkoodeksis

sellist paragraafi ei sisaldu. Nende riikide protsessuaalkoodeksel mitte ainult ei puudu tendents piirata tunnistajate öeldiste amplituudi, vaid, vastupidi, nad isegi lubavad küsitella tunnistajatena võistjaid pooli. Ometi meie kohtuseadused mitte ainult ei keela võistjate küsitlemist tunnistajajate, vaid taanduste teel piiravad isikuid, kes võiksid olla tunnistajateks seiles uiaatuses, millist välismaised seadusandlused ei tunne. Teiste sõnadega, välismaised seadusandlused usaldavad väga laialdaselt tunnistajate öeldisi, meie kohtuseadused aga osutavad viimastele piiratud usaldust ehk, väljendades lapidaarselt, loevad tunnistajate öeldisi tsiviilprotsessis välditamatuks paheks.

Võib vaielda sellise tendentsi otstarbekuse vastu *de lege ferenda*. Kuid *de lege lata* tuleb seda arvestada. Sellepärast ei saagi meie arvates tunnistajate ülekuulamise küsimuses vekslis asjus tõmmata analoogiat meie ja Lääne-Euroopa kohtutegeluse vahel.

Ent mitte kõik Lääne-Euroopa protsessuaalnormid ei võimalda nii laialt tunnistajate ülekuulamist veksliprotsessides. Prantsusmaal kehtib Code Civile, mille § 1341 kõlab järgmiselt:

„Il doit être passé acte devant notaires ou sous signatures privées de toutes choses excédant la somme ou la valeur de cinq cents francs, même pour dépôt volontaires, et il n'est reçu aucune preuve par témoins contre et outre le contenu aux actes ni sur ce qui serait allégué avoir été dit avant. Lors ou depuis les actes, encore qu'il s'agisse d'une somme ou valeur moindre de cinq francs²“.

Selle seaduse rigoroossus on pehmendatud Code de Commerce § 109-ga, mille järgi on lubatud ostu-müüki tõestada ka tunnistajatega, kui kohus seda peab võimalikuks. Oli juhtumeid, ehkki väga haruldasi, kus seda paragraafi rakendati ka veksliprotsessis.

Inglismaal teatavasti pole tsiviilprotsessi seadustikku ja

---

² Kõigi asjade kohta, mis ületavad summas või väärtuses viissada franki, isegi kui on tegemist vabatahtliku depooaga, peab tõestama akti notari- või eraallkirjaga ega lubata mingit tõendust tunnistajatega, selle tõendamiseks, et midagi oli kokku lepitud suuliselt, mis mitte kokkukõlas akti sisuga või väljaspool akti, või kõne tõestamiseks, mis olevat aset leidnud enne, pärast või akti koostamise momendil, isegi siis, kui on tegemist summa või väärtusega, mis ei ületagi viitsada franki.

kohtupraktis protsessuaal- kui ka materiaalõiguslikes küsimis on enamikus rajatud kohtulikele pretsedentidele. Need kohtulikud pretsedendid ei luba tunnistajate seletusi kirjalikkude aktide — ka vekslite — ümberlökkamiseks, välja arvatud asjaolude tõestamiseks, et esitatud dokument pole kohustuseks üldse, ei ole jõustunud, et kohustus on sõlmitud eksituse, pettuse tõttu või teistel sarnastel põhjustel, ilma materiaalse ekvivalendita, või et kohustus on kustunud.

Kordame: Riigikohtu otsus Antoni ja Pallo asjas on sisult õige, kuid oleks olnud küllalt piirdumisest väidetega, et veksel käesoleval juhul oli antud mitte „zahlungsstatt“, vaid ainult kaerte laenu kindlustuseks ja, et vekslitehing oli käesoleval korral aktsessoorne, et niisuguse vekslite aktsessoorsuse tõestamiseks võib üle kuulata tunnistajaid ilma TKS § 410 rikkumata, nagu tegi ka Senat oma otsuses 1875. a. nr. 377.

Polnud mingit tarvidust selleks kõigeks annulleerida vekslite suhtes TKS § 410 jõudu.

On kahju, et umbes poolesajandilises kindlakskujunenud kohtutegeluses ses küsimuses toimus selline järsk pööre igatahes mitte vaieldamatul alusel ja avati ukсед ja aknad tunnistajate õeldistele veksliprotsessides, vastupidi targale rooma reeglile: *longa consuetudo optima legum interpres* — pikaajaline kohtutegelus on parim seaduse tõlgendaja.

Poola kriminaalkodeksi *media via*.

Emil-Sanislas Rappaport.

(Järg.)

VIII.

Isegi hoopis summaarne „süütegija“ iseloomustus, mis põhineb uuematel uurimustel ja päraststõjaaegse perioodi probleemidel, viib meid järeldusele, et käesoleva aja tegelik elu on põhjalikult muutnud selle Lombroso „sündinud süütegija“ ilmet, kes rohkem kui poole sajandi vältel mõjustas kõige silmapaistvamaid teaduslikke talente sel alal. Itaalia positivistlikkude koolide psühhopatoloogiline — mitte psühholoogiline —, fatalistlik ja meelegeitlik vaatepunkt süütege-

liku akti autori tahte ja vastutuse probleemidele moodustab põhjaneva pöördepunkti. Lombroso kooli mõju — selle algkujul — saavutab oma kulminatsioonipunkti XIX sajandi lõpupoolel. Kriminaalantropoloogia kongress (Brüsselis) tähistab juba selle positivistliku legendi loojenemist, selles nimelt, mis puutub süütegija olulisse anomaaliasse ja tema tegude peaaegu erandlikku sõltuvusse psühhopatoloogilist laadi iseloomu joontest ja füüsilistest anomaaliatest, eriti anatoomilistest ja somatoloogilistest.

Neis tingimustes näeme — peamiselt tänu Ferrite — ikka intensiivsemaks muutuvat sotsioloogilist perioodi Itaalia positivistlikkudes koolides. Kuid kõige aktuaalsema probleemi seisukohalt ja nimelt süütegija, tema süü ja tema juriidilis-kriminaalse vastutavuse probleemi seisukohalt ei ole seisukord põrmugi muutunud: ainult vaevalt erandeid tunnustav absoluutne fatalism oli asendatud teise, sotsiaalse miljöö ja süütegija erandlikult sotsiaalse vastutavuse fatalismiga vastavalt kõigile monistlik-materialistlikkudele õpetustele ja õigeuskliku marksismi riiklik-sotsialistlikkudele kontseptsioonidele.

Seega liberaalse kooli objektiivne hinnang kuritegeliku akti suhtes „*en-soi-même*“, see mõistete abstraktse analüüsi klassiline fiktsioon (*Begriffsjurisprudenz*) satub ühte teisel äärmisel vastaspunktil teise, positivistliku analüüsi „objektiivse“ abstraktsiooniga, kriminaal-automaadi loomise fiktsiooniga, fiktsioon, mis muutub ikka rohkem doktrinaarseks, ikka rohkem eemaldub tegeliku elu nõuetest ja vahepealsete kriminoloogiliste voolude poolt formuleeritud kriitilistest teaduslikkudest indikatsioonidest.

Mitmesugustel põhjustel, mida võimatu analüüsida selle artikli piirides, objektivism kriminaalõiguse klassilises koolis oli tuletatud Suure Prantsuse revolutsiooni olulisest vaatepunktist inimese tahte, mille järgi inimene omab täiesti vaba ja mitte millestki tingitud tahet, mis otsustab oma tegevuse üle omal vabal suval. See on fiktsioon vaba ja ühetaolise *homunculus*'e tahtest, *homunculus* võetud kui abstraktsioon ja kui skeem, *homunculus*, mis on alati ja igal pool ühesugune, ühesuguselt moraalselt vastutav seadusega keelatud tegude eest.

Säärases „vaba tahte“ metafüüsika kontseptsioonis ei võinud veel tekkida küsimust teadlikust või mitteteadlikust

süüst, põhjalikust subjektiivsest analüüsist, sügavamast ühendusest süütegliku akti ja selle sooritaja vahel, nagu näit. Poola kriminaalkoodeksi art. 54 mõttes. Selle klassilise objektivismi seisukohad oma algkujul varisesid aga kokku nende tähtsate resultaaside mõjul, mida saavutasid viimase sajandi teaduslikud uurimused ja seadusandlikud edusammud (Stooss, Getz); ta muutus praeguseks eklektiliseks neoklassitsismiks kriminaalõiguses, neoklassitsism, mis traditsioonilt kuulub peamiselt prantslastele (Matter, Roux, Donnedieu de Vabres, P. Garraud, Magnol), kuid siiski mitte eranditult prantslastele (Servais, Sasserath, Colajanni, Pella, Longhi, Aloisi, Novelli, Conti), ning mis liitub juba tõsiselt ning vahel isegi väga õnnelikul kujul pragmaatilisi ja normatiivseid jooni esitavate vahepealsete vooludega (Saldana).

Nende voolude hulgas näeme ikka rohkem mõjule pääsevat Carnevale (Sabatini) vana kriitilist ja mõõdukalt unitaarset kooli, mis moodustab kõige iseloomulikuma ja otsustavama tähtsusega koefitsiendi praeguse pärastsõjaaegse perioodi jaoks ja mille teaduslikku ja seadusandlikku mõju on märgata praeguses kriminaalõiguses Kesk- ja Lõuna-Euroopas.

Analoogilist kriisi esialgses objektivismis, seekord positiivistlikus objektivismis, võime tähele panna kriminoloogia vasema tiiva seisukohtadel.

Välja arvatud mitmete silmapaistvate Itaalia kriminoloogide, peamiselt arstide (eriti Mario Carrara, di Fullio) õigeusklik lombrosism, praegune positivism Itaalias ja väljaspool Itaaliat muutub järk-järgult kriitiliseks neopositivismiks (Florian, Grispigni), mis ettenägelikult kõrvale heidab esialgse ferrismi poolt arendatud ja hiljuti veel nii moes, kuid ühekülgsed ja liiga kaugeleminevaid seisukohti süütegija anormaalsuse ja individuaalse vastutamatus küsimuses (De Asua, Gunsburg, Palopoli, Radzinowicz etc.).

Lähtudes sel viisil kahest objektiivsest äärmusest, jõuame lõpuks välja sellele *media via*'le süütegija, tema süüdivuse, tema süü ja isikliku vastutuse subjektiivses hinnangus. See hinnang ei põhine indeterministlikul *credo*'l, ega ka fatalistliku süütegija — monstrumi automaatsel tahtel, vaid intelligentsuse, tunnete ja tahte protsesside kausaliteedi uurimisel kaasaegse inimese komplitseeritud mentaliteedis. Nende koordineerivate (unitaarsete) uurimiste peajooneks on süü-

diva süütegija normaalsus, tema põhimõtteline sarnasus mittedüütegelikkude kodanikkude üldsusega ja, samal ajal, süütegeliku tahte hulgalised kõrvalekaldumised sellest peajoonest, alates juhuslikult kordasaadetud süüteost ühelt poolt ja lõpetades süüteoga, mis toime pandud mõne negatiivse motiivi või impulsi domineerival mõjul teiselt poolt. Siin on meil tegemist terve varjundite skaalaga, mis individualiseerib teo kordasaatja süüd kas tema kasuks või kahjuks, kogu asjaolude seeriaga, mida tuleb arvestada sest ajast peale, kui teatav hukkamõistetav akt, mis nõuab vastavat sotsiaalset reaktsiooni, seotakse konkreetse süütegi- jaga, elava inimesega kõige tema iseloomu, kalduvuste, intellektuaalse ja kõlbla nivoo iseärasustega, mis ainult temale on omased. Kuid vaatamata kogu sellele moodsale komplitseeritud „süütegija“ ja tema „normatiivse“ süü probleemile, võib ilma mingi kahtluseta konstateerida: süütegija süü ja isikliku vastutuse mõiste püsijäämine või äralangemine oleneb sellest, kas me tunnustame, nagu seda teeb Poola kriminaal-koodeks ja kõik teised temalaadilised koodeksid ja koodeksi- projektid viimasel ajal, et too kordasaatja on võimeline oma „teo tähtsusest aru saama“ ja oma „tegevust juhtima“, või, vastavalt õigeuskliku positivismi õpetustele, eitame seda oma teo motiivide hindamise võimet. Sel asjaolul on otsustav tähtsus süüteovastase reaktsiooni kaasaegsete vahendite mõiste hindamisel.

IX.

Tarvitan teadlikult terminit „süüteovastane reaktsioon“, sest pole kahtlust, et praegu tarvitusel olev termin „kriminaalreaktsioon“ ei vasta enam kaasaegse riigi ja ühiskonna poolt süüteo ja eriti süütegijate erikategooriade vastu alustatud võitluse mõttele. Peaksime tänapäeval eraldama kaks süüteovastase reaktsiooni (sanktsiooni) vahendite peagruppi. Esiteks need vahendid, mille otstarbeks on kas spetsiaal- preventsioon, mis seisab selles, et me süütegijat — tema sotsiaalse seisukorra parandamise läbi — tagasi hoiame süütegu kordamast, või üldpreventsioon, mis seisab selles, et me eeskujuliku — enam või vähem hirmutava — karistuse ähvardusel kollektiviteeti tagasi hoiame süüteo toimepanemi- sest. Surmanuhtlus, millele meie päevil tagasi pöörduvad isegi

need kriminaalkoodeksid, mis on selle karistuse viimase sajandi keskel kõrvaldanud, on just selle hirmutamispüüde tugevamaks väljenduseks, mille otstarbeks on kollektiviteeti (või mõnd süütegelist gruppi) tagasi hoida rasketest, riigi huvide või üksikisiku elu vastu sihitud süütegudest. Tõeliselt surmanuhtlust ei saa õigustada ühelgi spetsiaalpreventsiooni kaalutlusel. Ta on „*malum necessarium*“ raske süütegevuse seisukohalt eriti hädaohtlikudel aegadel ja kohtadel.

Teise süüteovastase reaktsiooni (sanktsiooni) vahendite grupi moodustavad moodsad vahendid, millel pole midagi ühist karistusega sõna otseses mõttes ei endises ega kaasajases tähenduses. Need on ohutusvahendid, mis seni on aga rohkem vastukaja leidnud teoorias kui praksises, olgugi et nad juba mitmel pool seadusega ellu viidud. Nad võetakse tarvitusele parandamata kui ka mitteravitavate kurjategijate suhtes, s. t. retsidivistide, tööpõlgajate, alkohoolikute, vastutusvõimetute või piiratud vastutusvõimega süütegijate suhtes jne.

Nõnda näeme niihästi praegust teadust kui ka praksist asetatud küsimuse ette, kas ohutusvahendid peavad täiesti asendama kriminaalpreventsivseid vahendeid, või peab neid ainult kui võrdseid (*auf gleichem Fusse*) viimaste kõrval tarvitusele võtma.

See küsimus domineerib praegu peaaegu igal pool meie alal, eriti aga seal, kus uued pärastsõjaaegsed projektid või juba kehtivad kriminaalkoodeksid sunnivad mitte ainult kriminaalõiguse teoreetikuid, vaid ka praktilisi juriste — kohtunikke ja advokaate — kindlat seisukohta võtma kriminaalvahendite *stricto sensu* ja ohutusvahendite küsimuses. Tuleb võimalikult ruttu loobuda ekslikust terminoloogiast, mis äsja on tarvitusele võetud ja mis kõneleb praeguse kriminaalreaktsiooni „kahesugusest teest“ („*double voie*“) vastandina „ainsast teest“ („*voie unique*“), tuleb lõpp teha segadusele, mis poeb preventsiiooni ja ohutuse mõistete vahele, ning viimaks jätta ka ekslikud tsiteerimised teaduslikkudest vooludest ja kehtivaist dispositsioonidest kõige uuemates kriminaalkoodeksites, mis mingil viisil ei õigusta säärast põhimõtetelist deformatsiooni meie moodsa kriminaalõiguse arenemise ajaloos.

X.

Soov asendada „karistust“ „ohutusvahendiga“, püüe esitada kogu progressi evolutsiooni sel alal Iheringi kuulsa aforismi mõttes, et karistuse ajalugu on tema progressiivse kadumise ajalugu, moodustab kahtlemata positivistlikkude koolide kõige olulisemate soovide vastukaja, perioodi vastukaja, kus avastati fataalne süütegija — monstrum, olgu see siis antropoloogilisest (Lombroso), moraalsest (Garofalo) või sotsiaalsest (Ferri) seisukohast vaadatuna.

Sündinud süütegija anomaaliale vastab ainuüksi tema sotsiaalne vastutus, mis ilmselt ei ole enam vastutus *stricto sensu*, vaid ainult vahend õigustada tarvilikku enesekaitse tegevust ühiskonna ja riigi poolt kahjuliku inimparasiidi („*phylloxéra*“ *humain*) vastu. Silmanähtavalt anormaalne süütegija oli see, kes võttis enda alla kogu moodsa kriminoloogia sisu; seaduslik sanktsioon, puht-ohutusvahendi kujul, pidi nüüdsest peale asendama mõjutuid ja ebaõiglasi karistusvahendeid.

Selles transformatsioonis pidi seisma tulevase kriminaalpoliitika positivistlik „ainuke tee“. Mis on tänapäeval, XX sajandi esimese poole lõpul veel püsima jäänud neist positiivsetest, teaduslikust seisukohast vastuvaidlematult õigeks peetud õigustest? Julgen väita, et kogu sest ortodoksaalsest positivismi ajajärgust ei ole säilinud muud kui jäänused: olgugi väärtuslikud ja lähemat tähelepanu väärivad jäänused, mis aga siiski mingil viisil ei õigusta vana „integraalse positivismi“ doktriinide, kontseptsioonide ja soovide kohaldamist meie ajal.

XI.

See, mis oli positiivsele antropoloogiale Lombroso „kriminaalne inimene“, pidi olema kriminaalseadusandlusele Itaalia kriminaalkodeksi projekt 1921. a., teos, mis oli Itaalia parlamendi sotsialistide vasema tiiva liideri, Ferri, integraalse positivist Ferri poolesaja-aastane vaimu- ja töövili. Igaüks, kes tahaks eeskujuliku näite alusel veenduda kriminaalseadusandluse sõltuvusest antud ajastu mõõtuandvaid poliitilistest vooludest, uurigu seda itaalia teoreetilist projekti, mis tänapäev kuulub juba viimaste sajandite kriminaalõiguse põhimuudatuste võrdlevasse ajalukku ning moodus-

tab märkinisväärse „positivistliku“ antiteesi prantsuse rahvuskogu „klassilisele“ kriminaalkodeksile 1791. a. Olies hästi tundnud Ferrit tema viimaste aastate teadusliku, sotsiaalse, poliitilise, õppetegevuse ja kohtu- kui ka kodifikatsioonitegevuse alal, ei suudaks ma iialgi uskuda, et tema, kes oli küll haruldaselt julge oma kontseptsioonides, kuid äärmiselt ettevaatlik nende praktilises teostamises, hetkekski oleks võimalikuks pidanud, et tema positiivne seadusandlik töö oleks täielikult teostatav Itaalia pinnal; kuid Ferri tahtis tõendada, et positiivsele doktriinile on võimalik anda ühtlast kodifikatiivset ilmet, et ta praktiliselt kohaldatav on — muudugi seal, kus kultuuri ja kombe tingimused, samuti kui ka majanduslikud ja sotsiaalsed tingimused sellisele teostamisele takistusi ei tee.

1921. a. oli viimaseks aastaks Itaalias, kus oli võimalik ametlikus komisjonis säärast õpetlikku katset teostada.

Temale järgnesid „Rooma marssimise aasta“ ja praegune Mussolini ajajärk. Vastuvaidlemata muutus toimub Itaalia kriminaalõiguse mõlema silmapaistvama juhiga, mõlemast saavad fašistlikud senaatorid: Garofalost juba kriisi algusest saadik, Ferrist pisut enne oma surma 1929. a.

1921. a. kriminaalkodeks kaotab igasuguse tähtsuse korporatiivse riigi suhtes. See riik kutsub tööpoolest esile, nii isikus kui ka kollektiivsuses, uusi ideid, uusi emotsioone ja uut energiat, mis risti vastu käivad õigeusklikule marksismile. Ta hakkab otsekohe oma seadusandlust looma, teiste hulgas ka oma kriminaalkodeksit (kohtuministrid Oviglio ja Alfredo Rocco). Garofalo ja Ferri võtavad osa sellest tööst ja vajutavad talle teataval määral isegi oma individualiteedi pítseri. Kuid mis puutub 1921. a. positivistlik-sotsialistliku projekti püüetesse asendada karistus ohutusvahendiga — siis ei saa see enam küsimusse tulla, välja arvatud võib-olla Venemaal, ja sedagi kõige rohkem ainult näiliselt, nagu seda on tõendanud V. Makovski ja Massari; võib-olla ka Lõuna- ja Kesk-Ameerika vabariikides (Argentiina, Brasiilia, Peruu ja eriti Tšiili ja Mehhiko), kes endise vaimustusega jälgivad Ferri eelfašistliku ajajärgu tähti.

Ferri, tookord 75-aastane, tunneb elavat huvi nende uute, Euraasias ja mainitud ladina maades teostatud katsete vastu; kuid varsti veendub ta, et — eriti Venemaal — anti-sotsiaalse akti vastu sihitud sotsiaalse reaktsiooni teosta-

mise meetod, ühtlustatud uue „ohutusvahendi“ nimetuse all, hämmastaval viisil meenutab vana nuhtlusvahendit, ning pealegi veel positivismile otse vastupidisel kujul, preventiivvahendi kujul kollektiviteedi ärahirmutamise otstarbega. See on põhjuseks, miks, pärast mõningaid väga huvitavaid katseid pärast sõjaaegse uue Kesk-Euroopa ja Kesk-Ida-Euroopa maades, Ferri loobub soovitamast oma 1921. a. projekti kui eeskju kodifikatsioonitöödele Jugoslaavias (Givanovitsh), Poolas (Makarevicz, Makovski, Mogilnicki, Rappaport) ja Rumeenias (Teodoresco, Pella, Jonesco-Volj, Radulesco). Preventiivse karistuse täiendamine ning ühtlasi terve rea ainult süütegija eemaldamist seltskonnast taotlevate ohutusvahendite sissetoomine, üheväärsetena karistusvahenditega, see on Ferri uus praktiline programm sotsiaalse reaktsiooni vahendite alal, mida ta soovitab tähele panna uutele pärast sõjaaegsetele kriminaalkoodeksitele Euroopas. See uus fašist Ferri penoloogiline teooria on arutusel olnud kahel rahvusvahelisel kongressil ja kahel konverentsil, milledest ta ise suure innuga osa võtab: IX vanglategelaste kongressil (London 1925), I kriminaalõiguse rahvusvahelisel kongressil (Brüssel 1926) ning kahel kriminaalõiguse ühtlustamise konverentsil, esimene Varssavis (1927) ja teine Roomas (1928).

Londonis, pärast sõda, püüab Ferri anda „karistusele“ kuju, mis võimalikult sarnaneks ohutusvahendiga, ta teeb seda niiõelda kaudsel teel, üles võttes ja kinnitades oma eelmisel kongressil Washingtonis (enne sõda) võidule pääsenud teesi, mis käsitleb karistusi ja ohutusvahendeid määramata aja peale. Ta leiab aga ilmse opositsiooni rea Lääne-Euroopa delegatsioonide poolt, samuti ka Poola delegatsiooni poolt, kes esimest korda esineb sel alal iseseisvalt rahvusvahelisel pinnal. Viimane esitab vastavate printsiipide ulatused ja piirid Poola kriminaalkoodeksi eelnõus, mis ei tunnusta karistust määramata aja peale, küll aga ohutusvahendeid määramata aja peale, ja neidki ainult kõige raskemate süüteo kategooriate suhtes (parandamata süütegijate, kutseliste või harjumus-süütegijate suhtes kriminaalkoodeksi art. 84 §§ 1 ja 2 põhjal).

Umbes selle *media via* suunas kujunesidki vastavad resolutsioonid Londoni kongressil. Nad tähendasid kindlasti integraalse positivismi ja selle Washingtonis 1910. a. saavutatud triumfi lüüasaamist. See oli ainult positivist Ferri

osaline võit ja samal ajal ka iseloomustav *signum temporis* mitte ainult Itaalia, vaid peaaegu kõigi maade suhtes.

Veel tähendusrikkam üllatus valmib Brüsseli kongressil 1926. a.

„Ohutusvahendite“ küsimus kriminaalkoodeksis võeti seal päevakorda ja nimelt probleemi kujul, mis ei luba ühtegi kõrvalepõiklemist: „Kas ohutusvahendid peavad ainult täiendama või lihtsalt asendama karistust“?

Ettekandjaks oli Ferri.

Juba Brüsselis 1926. a. näeme tal kaks erinevat palet: üks on tema enese tõeline pale, vana integraalse positivismi truu vastukaja; teine pale — see on kaasaegse Itaalia esindaja, kriminaalõiguse rahvusvahelise assotsiatsiooni Itaalia grupi abiesimehe ja fašistliku komisjoni liikme oma, mis komisjoni ülesandeks oli välja töötada uus kriminaalkoodeksi projekt Ferri intensiivsel ja alati kõrgelt hinnatud osavõtul. See grupp ja see komisjon, kuigi igapidi hinnates ning isegi eriti alla kriipsutades ohutusvahendite tähtsust võitluses kaasaegse süütegevuse vastu, ei tunnista siiski neid kaht nii põhjalikult erinevat süüteo vastase reaktsiooni tüüpi üheväärseteks ja nende kohaldamist ühtviisi põhjendatuks. Sellepärast ei toetanudki Ferri, Itaalia delegaat 1926. a., eelmiste aastate Ferrit-positivisti ega esinenud Brüsseli kongressil ettepaneku formeliga, mis oleks annulleerinud karistuse iseseisva osa kaasaegses penoloogias. Tema ise ei hääletanud enam karistuse asendamise poolt ohutusvahendiga, vaid tunnustas vastuoksa, et see üheväärne hinnang, mis mõlemale reaktsioonitüübile kongressi poolt osaks sai, on maksimum, mida ta (Ferri) meie ajastul saavutada võis. Enam kui kümnest referendist, kes selles küsimuses Brüsseli kongressil sõna võtsid, leidis ainult kaks, kes pooldasid karistuse asendamist ohutusvahendiga; need kaks osutusid suuremateks ferristideks kui Ferri ise.

Selle ettekande raamid ei luba analüüsida ega kõige kokkuvõtlikumaltki resümeerida seda nii haruldaselt iseloomulikkude diskussiooni, mis aset leidis Brüsseli kongressil. See aeg moodustab kahtlemata pöördepunkti kongresside ja konverentside pärastistes töodes karistuse ja ohutusvahendite suhete alal.

Selles seisabki rahvusvahelise kriminaalõiguse assotsiatsiooni poolt organiseeritud esimese kongressi suur ja kestev

teene (Carton de Viart, Roux, d'Amelio, Saldana, Rappaport).

Pärast 1926. a. aset leidnud Brüsseli kongressi püüab Ferri, nüüd juba konsekvantne eklektik, oportunist ehk lihtsalt vastupidiste äärmuste reaalne koordinaator, paralleelselt arendada moodsate preventiivsete (parandavate või eeskujulikkude ärahirmutamise otstarbeid taotlevate) karistusvahendite süsteemi ühelt poolt ja ohutusvahendite (elimineerivate) süsteemi teiselt poolt. Ses suunas töötab ta niihästi Itaalia kodifikatsioonikomisjonis kui ka uues rahvusvahelises koostöö keskuses, mis tekkis Rumeenia (prof. V. V. Pella) initsiatiivil Brüsseli debattide jooksul ning millest kujunes järgmisel aastal Varssavis — Poola valitsuse kaasabil — esimene rahvusvaheline konverents kriminaalõiguse ühtlustamiseks. Varssavis Ferri esineb ühel häälel vastuvõetud ettepanekuga pühendada järgmine konverents Roomas (1928) ohutusvahendite süsteemile. Selle küsimuse lahendamisel Roomas võtab ta isiklikult ja äärmiselt viljakalt osa diskussioonist ning resolutsioonide väljatöötamisest, võttes aluseks fašistliku kriminaalkoodeksi projekti, mis on juba täielikult kristalliseerunud ja mis võiks mitmeski suhtes olla eeskujuks.

1930. a. tuleb ratsionaalse ohutusvahendite süsteemi väljakujundamise küsimus uuesti päevakorraale kümnendal rahvusvahelisel kriminaalõiguse kongressil Prahlas, mis järgneb Londoni kongressile (Miricka, Simon van der Aa). Ferri ei viibi enam elavate hulgas, kuid teised referendid, osalt samad mis Londoniski, püüavad alla kriipsutada, et ohutusvahendite süsteem kannab mitte repressiivset, vaid puhteliminatoorset iseloomu, mida tarvitab riik võitluses spetsiifiliste, peamiselt kõige raskemate süütegijate vastu, kes küll vastutusvõime puudusel isiklikult ei vastuta, kuid kes siiski alaliselt ähvardavad sotsiaalset korda. See ohutusvahendite süsteem baseerub mitte süütegija hukkamõistmisel ja karistusel, vaid tema absoluutse sotsiaalse ja psüühilise atüüpia kindlakstegemisel ja nõuab üldiselt, et süütegija („*assuré*“) oleks eraldatud normaalsest ühiskonnaelust väga pikaks, vahel isegi kindlaksmääramata ajaks niihästi üldsuse kui ka enese huvides.

Kui on jutt ilmsesti asotsiaalsest või anormaalsest süütegijast, siis ei saa olla küsimust vanadest kättemaksu-repressiooni vastukajadest kriminaalõiguses, ega ka mingisugus-

test preventiivsetest karistuse otstarvetest, mis peavad kas hirmutama üldsust või parandama üksikisikut. Ei ole, keda hukka mõista, ei ole, kelle üle kõlblat pahameelt tunda, ei ole, kellelt nõuda eneseparandamist ja loota — pärast sotsiaalse arve õiendamist süütegelse akti eest — vastavat regeneratsiooni tulevikus seal, kus süütegija mõtlemisviis, tunnetelaad ja tahe ilmselt ja täielikult erinevad meie mõtlemisviisist, meie tunnetelaadist ja meie normaalsetest vastupanuvõimetest süütegelistele impulssidele. Barbaarses suguharus kõige lihtsam ja radikaalsemalt mõjuv reaktsioon säärasel korral oleks süütegija otsene hävitamine; kaasaegses tsivilisatsiooni ajajärgus peaks see reaktsioon väljenduma pigemini halastuses, kaastundes, kuid siin tuleks ühtlasi ka hoolt kanda selle eest, et hädaohtlik monstrum, kes on sotsiaalselt või psüühiliselt parandatamatu, eraldataks samal viisil, nagu meie eraldame parandatamatuid ja teistele hädaohtlikke haigeid — pidalitõbiseid. Seejuures ei tohi aga unustada, et need retsidivistid, kutselised ja harjumussüütegijad, alkohoolikud, hulgused, tööpõlgajad ja teised nn. „parandatamatud“, keda enam ei karistata, vaid kelle jaoks on korraldatud ainult ohutusvahendid, moodustavad õnneks ainult erandi, väikese protsendi — olgugi tõsise ja rahutust-äratava, kuid siiski ainult murdosa, võrreldes paranemisvõimeliste süütegijate suure hulgaga, samuti nagu vähk, tuberkuloos ja tüüfus, rääkimata eksootilisest leepkast, ei ole muud kui ainult väike proportsioon — valus ja hirmuäratav —, kuid siiski ainult proportsioon hulga paranemisvõimeliste haigete seas.

Ei revolutsiooniline ideaalne *homunculus*, kelle teod on alati juhitud tema oma vabast tahtest, nagu seda õpetas XVIII sajandi ratsionalism, ega ka inim-monstrum ühiskonna madalkihtidest, nagu teda näeb järgneva sajandi integraalne positivism, ei peegelda sotsiaalset tõe. Maailm ei ole kunagi olnud ega saa tulevikuski olema erandlikult valge või must, nagu melodraamades. Järelikult nii karistus kui ka ohutusvahend leiavad tänapäeval vastava kohaldamise, igaüks omal kohal ning üksteist vastastikku täiendades. Kuid vaatamata oma paratamatule erinevusele, nii karistus kui ka ohutusvahend omavad väga kindlapiirilist ühist joont: nad on mõlemad sotsiaalsed nähtused. Nad moodustavad süütegevuse-vastase reaktsiooni kaks paratamatult erinevat liiki. Nende simultaanne koondumine ja eraldumine

ühes ja samas kriminaalkoodeksis süvendab mõjuval viisil võitlust süütegevuse ja süütegija vastu, täiendab seda võitlust ja muudab selle võitluse nii elastiliseks kui võimalik, ja vastavaks kõigi nende olulisemate kogemuste resultaatidele, mida oleme saavutanud eelkäivatel ajajärkudel ja mis leiavad ka oma seadusandliku väljenduse kõige vastsemates kriminaalõiguse kodifikatsioonides, nagu Itaalia koodeksis 1932. a. ja Poola koodeksis 1932. a., samuti ka peaaegu kõigis kaasaegsetes kriminaalkoodeksites ja projektides. Vastavalt neile kogemustele tuleb valida ülaltähendatud ühtlane *media via*, kesktee, mis võimaldab tõeliselt konkreetset seisukohavõttu mitmesuguste süüteovastase võitluse meetodite suhtes, neid korduvalt uurida nende otstarbekohasuse seisukohalt, kõrvale heita kõik „juriidilised fiktsioonid“, vaatamata nende allikale ja päritolule ja mõjustamata nende näilisest „humanitarismist“ või petlikust „teaduslikkusest“, kui ka hiilgavatest, ent põhjendamatu teaduslikkudest, terminoloogilistest või klassifikatsioonilistest lihtsustamistest.

XII.

See elastiline „mitmekülgne tee“ kaasaegsete karistus- ja ohutusvahendite kohaldamises, mis on aset leidnud ja tarvilisel määral individualiseeritud ning koordineeritud Poola kriminaalkoodeksis, juhib meid otseteed märkimisväärsele ja tähtsale järeldusele: ja nimelt, et ainult sääraselt küsimuse lahendanud kriminaalkoodeks võib täielikult rahuldada meie kaasaegse „subjektiivsuse“ nõuet selle sõna täpsel mõttes. Seda nõuet ei suudaks rahuldada klassiline dualism oma paindumatute vahenditega võitluses süütegevuse vastu, dualism, mis ohutusvahenditele vaatab kui institutsioonidele, mis kuuluvad pigemini administratiivse hoolekande valda kui kriminaalkohtumõistmise otseste ülesannete hulka.

Subjektiivsuse nõuet ei rahulda ka positivistlik monism, mille järgi karistus järk-järgult absorbeerub ohutusvahenditega, sest anormaalne süütegija subjektiivsus, põhinedes ainult sotsiaalsel vastutusel, on võetud paratamatult liiga laialt ja kaob „ohtliku“ süütegija eraldamise kategooriate ja eritüüpide objektiivsesse ja skemaatilisse klassifikatsiooni.

Karistuse ja ohutusvahendi individualiseerimine võib teostamist leida ainult selle poolt, kes ise pole liialt mõjus-

tatud ühest või teisest voolust ja kes suudab need mõlemad vahendid tarvilikul määral teineteisega kokkukõlla viia, niisiis ainult unitaristi poolt. Kui aga on öeldud „a“ koodeksi subjektiivsuse suhtes, peab ütleva ka „b“ kohtunikule antud usalduse suhtes, ega tõi karta, et kaasaegses kriminaalseadusandluse süsteemis temale osaks saab liiga suur võim karistuse määramises ja ohutusvahendite kohaldamises. On olemas ainult kaks võimalust: kas tahetakse rahuldada meie kaasaegseid soove ja usaldada kohut tema kätte antud süütegelist individualiteeti hinnata ja vastutusvõimetutele süütegijatele vastavat hoolekannet määrata, või jääda endisele seisukohale ja tunnustada, et kriminaalkohtunik peab piirduma ainult seaduses ettenähtud täpse karistuse määramisega. *Tertium non datur.*

Kriminaalkohtunikule ja isegi karistust või ohutusvahendit täidesaatvale ametnikule antud usaldus moodustab paratamatult tarviliku orgaanilise osa kriminaalkohtumõistmises meie päevil. 1932. a. Poola kriminaalkodeks on säärase usaldusega läbi immutatud.

XIII.

Olen püüdnud põhjendada oma kindlat veendumust, et just Poola kriminaalkodeks ja osalt Itaalia koodeks — need kaks kõige silmapaistvamat kodifikatsiooni pärastõja-aegses Euroopas — on selle normatiivunitaarse doktriini *media via* väljenduseks, samuti ka sümptomiks sügavast arusaamisest kaasaegse kriminaalseadusandluse subjektiivsusest iseloomust.

See pole *communis opinio doctorum*. Vastuoksa — uue Itaalia kriminaalkodeksi loomisel võib tähele panna märkimisväärset rivaliteeti üksikute ja isegi kõige vastandlikumate kriminoloogiliste koolide vahel, mis püüavad tõendada, et just antud kool ja mitte tema vastane on see, kellel on õigus näha uues koodeksis oma kõige olulisemate indikatsoonide võitu. Kõik võtavad sellest võistlusest osa: neoklassikud, „juriidilise tehnika“ eklektilised esindajad — uue Itaalia kodifikatsiooni tõelised loojad (Arturo Rocco, Manzini, Massari †) kuni neopositivistideni, nagu Altavilla, kes hiljuti püüdis tõendada, et uue Itaalia kriminaalkodeksi tõeliseks vaimseks isaks on äsjasurnud Garofalo. Kõigil nende õpetuste

erivoolude esindajail oleks osaliselt õigus, kui nende argumente saaks hinnata küsimuste all olevate koodeksite eklektiliste lülide seisukohalt. See pole aga nii. Praegusel ajal nii moes olev „eklektismi“ etikett ei sobi näiteks enam põrmugi Poola kriminaalkodeksi suhtes, mis moodustab oma põhieeldustes koordineeritud terviku ja nimelt unitaarse terviku ülalpool iseloomustatud mõttes, kuigi selle koodeksi loomisel ei ole otseselt mõeldud ühelegi, isegi mitte kõige normatiivsemale koolile. Ettevaatlik ja igasuguseid äärmusi vältiv unitaarne korraldus, selge arusaamine käesoleva aja nõuetest üldiselt ning oma riigis eriti, samuti ka rahvusliku kriminaalõiguse põhimõistete koordineerimine ülalesitatud mõttes sündisid vastavate tööde kestel Poola kodifikatsiooni-komisjonis niioelda spontaanselt, üksteisele vastukäivate vaadete alalisel lepitusel, koodeksi autorite alalisel enese- kui ka vastastikusel kontrollil.

Lõpuks lubatagu mulle veel üks viimane märkus. Iga moodne pikema aja jaoks ettenähtud kodifikatsioon peab omama just ülalesitatud jooni. Ei ühekülgsel alusel ülesehitatud teaduse kitsas tempel, mis oma indikatsioonide formuleerimisel ei arvesta sotsiaalsete nähtuste kogumit, elu reaalseid tingimusi ja tema nõudeid antud ajal ja kohal, ega seesuguste fragmentide juhuslik, eklektiline ja ebamäärane kasustamine, mis pärit mitmelt eriajastult ja erilistest juriidilistest süsteemidest ja mis sagedasti üksteisele vastu käivad, ei või olla sel alal kohaseks orientatsiooni aluseks.

Euroopa XX sajand nõuab kriminaalkoodekseid, mis kannaksid selle sajandi pitsatit. Enamikus riikides need koodeksid ei saa olema ei liberaalsed ega sotsialistlikud, ei klassilised ega positiivsed. Nad saavad olema enam või vähem unitaarsed; ja meie ajastu teooria kui ka praktika, mis teineteist vastastikku täiendavad, täidavad neid sisuga, mis on arusaadav mitte ainult õpetatud juristidele, vaid ka suurele rahvahulgale, kes elab nende uute seaduste režiimi all ja igatseb kaasaegset ühiskondlikku korda.

Seepärast on tuhat korda õigus viimasel möödunud ajajärgu suurtest Itaalia meistritest Emanuelo Carnevalel, kes omas kirjas 1. nov. 1934. a. mulle kirjutas: „...mida vane- maks ma saan ja mida rohkem süvenen käesolevatesse ja tulevastesse probleemidesse meie teaduses, seda rohkem veendun, et unitaarne kontseptsioon moodustab tema kõige suu-

rema jõu, tema kõige ideaalsema, realistlikuma ja soliidsema süstematiseerimise...“ „Più mi spingo negli anni — ormai tanto innanzi, più medito sui problemi attuali e futuri della nostra scienza, più mi persuado che la concezione unitaria è la sua migliore forza, è la sua più ideale, realistica e solida sistemazione...“ Raske oleks leida kategoorilisemat teaduslikku usutunnistust ja samal ajal paremat iseloomustust autorile endale.

Tõepoolest, äärmiselt osav idealismi ühendamine realismiga ja soliidne põhimõistete klassifikatsioon kaasaegses kriminaalõiguses iseloomustavad seda vahepealset doktriini, ettevaatlikku ja kaalutud doktriini, mis seob küll oluliselt erinevaid äärmusi, kuid millel siiski ei puudu oma sisu ja oma loov impulss doktrinaarsete ja seadusandlike ülesannete hindamiseks meie päevil.

Arstikutsesaladus.

G. Rooks.

Arstikutsesaladus on üks neid arstilise deontoloogia osi, mis on leidnud suurt tähelepanu ja ühtlasi laialdast käsitlemist rohkearvulisilt autoreilt, kus aga vaatamata sellele leidub veel nii mitmeidki küsimusi, mis nõuavad lahendust.

Arstikutsesaladus on välja kasvanud juba ammu ajast arstilisest eetikast kindlama usaldusvahekorra loomiseks haige ja arsti vahel. Hiljemini on ta paljudes maades võetud kaitse alla ka kriminaalseaduste poolt, et kindlustada eriti haige huve, ja saanud nii kutse-, seisusekohustusest ka arsti õiguslikuks kohustuseks.

Normid arstikutsesaladuse kohta arstilises eetikas ühelt poolt ja kriminaalseadustes teiselt poolt ei ole alati ühtlased, seepärast hoiame neid küsimuse käsitleisel teineteisest teataval määral lahus.

Arstilises eetikas oli arstikutsesaladuse suhtes alul väljakujunenud seisukoht, mis nõudis ainult ravialuse huvide, saladuse kaitsemist, seisukoht, mis tundub absoluutse arstisaladuse nime all ja mis on püsinud mõnel pool tänapäevani. Absoluutne arstikutsesaladus nõuab vaikimis-

kohustuse pidamist arstilt oma haige suhtes igal juhul, olgu eraisikute või ametiasutiste vastu, mingisuguseid erandeid sellest vaikimiskohustusest ette nähtud pole. Kutsesaladuste küsimus on siin hästi lahendatud selle poolest, et täielikult on kaitstud haige huvid, kes end alati arstile võib usaldada. Ka arsti seisukoht on siin selge: ta peab teadma seda, mida tuleb üldse kutsesaladuse all mõista, ja sellega on antud temale siis ühtlasi ka kindlad raamid, millest arst üle astuda ei tohi.

Arstikutsesaladuse mõiste alla selle laiemas ulatuses kuulub Spinneri järgi iga fakt, mis arstile teatavaks saanud tema kutsetegevuses; iga säärase fakti suhtes peaks arst kinni pidama vaikimiskohustusest. Saladusküsimust võttes puhtjuriidilisest seisukohast oleks saladuse mõiste aga kitsam. Saladuseks oleks siin vaid säärane fakt, mis polnud teada avalikkusele ja millel ühtlasi lasus haige mitteavaldamise tahe. (See tahe ei vaja erilist toonitamist haigelt, vaid ta on juba haige tulekuga arsti juurde endastmõistetav.) Spinneri laialdasem tõlgendus on eetika seisukohalt sageli siiski õigustatud. Kuigi vormiliselt saladuseks pole see, mis teistele oli teada, pole eetika seisukohalt üleliigne vaikimine mõnikord ka siin, sest et muidu ka kuulujutud võiksid leida mõnel korral kinnitust. Kuigi juhul, kui haige saladuse suhtes on ükskõikne, pole tegemist vormiliselt saladusega, oleks eetika seisukohalt saladuse avaldamine õigustatud siingi vaid siis, kui haige selleks on andnud jaatavas mõttes nõusoleku, olgu suuliselt või mõnedel juhtudel ka vaikides, nagu andmete andmine haigekassadele, kindlustusasutistele jne. Ükskõiksuse puhul saladuse suhtes, kui haige ei saa küllaldaselt aru tagajärgedest, mis saladuse avaldamine võiks endaga kaasa tuua, peaks arst haigele olukorda ja võimalikke tagajärgi mõnikord isegi selgitama.

Edasi vaatleksime arstikutsesaladuse küsimust sisuliselt lähemalt. Kutsesaladus on säärane saladus, mis kellelegi teatavaks on saanud kutsetegevuses, arstil arstilises kutsetegevuses. Arstikutsesaladuse alla kuulub järelikult kõik see, mida haige ühenduses oma haigusega on arstile suuliselt edasi andnud, olgu siis haigustunnuste kirjeldus või teised isiklikud kui ka perekonna intiimküsimused, mis haigusega ühenduses; edasi kõik see, mida arst ise on haige juures

näinud ja mida haige arstile usaldanud (suguhaigused jm.), kuid samuti ka see, mida arst haige ülevaatusel ise arstina tajub ja mõistab, näit. kui arst isikut kopsuhaiguse suhtes läbi vaadates leiab temal ühtlasi narkomaani tunnuseid või sedastab haigel varemini põetud luest jne.

Arstikutsesaladuse tõlgendusel on tahetud mõnelt poolt näha, et saladusena võetaks siiski vaid seda olukorda, mis kujutaks saladust oma iseloomult. Saladuse iseloomu hindamisel võivad aga üles kerkida raskused. Ei leia vastuvaidlemist, et seksuaalsfääri puutuvad küsimused moodustavad saladuse kompleksi, näit. suguhaigused, suguelu kõrvalekaldumised, impotentsus, hermafroditism jne. Ka isiku psüühiliste abnormiteetide avaldamine võib kahjustada raskesti tema seltskondlikku positsiooni, samuti on see mõnesuguste pikaldaste krooniliste haiguste suhtes, nagu näit. nahahaigused ja muud.

Mitte iga fakti puhul pole saladuse küsimus aga nii hõlpsasti hinnatav. Mis ühele iseloomult pole saladus, võib teisele siiski osutada saladuseks. Ka isiksus võib siin etendada osa. Kui abielumehele isakssaamine osutub rõõmusõnumiks, siis vallaline teeks sellest enamasti kindlasti saladuse. See, mis arstile mõnikord näib vaid tühisena, võib haigele ometigi osutada saladuseks. Arst, vastates näiteks kellegi küsimusele, et X-l oli vaid kerge nohu, võis avaldada juba X-i erasaladuse, sest X tahtis tegelikult haigem olla, et mitte kaasa teha kutsutud külaskäiku. Ka lihtne maokatarr võib olla saladuseks näit. preestrile, kui see oli tekkinud paastumiskohustusest üleastumisel. Isegi teatamine isiku kohta, et ta terve on, võib saada erasaladuse avaldamiseks. Teatamine raseduse mitteolemasolust naisel, kes kavatses adopteerida last ja tahtis seda avalikult varjata, oleks olnud samuti viimase erasaladuse avaldamine.

Eetilisest seisukohast on seega kutsesaladuse võimalikult laialdane kaitse õigustatud. Juba iga fakt, mis kutsetegevusel teatavaks saanud, võib osutada saladuseks. See kehtiks esmajoones faktide suhtes, mis seotud kutsetegevusega.

Lahtiseks jääks siis aga veel küsimus, kuidas kohelda neid sündmusi, millel kutsetegevusega, haigusega mingisugust ühendust ei ole ja milledest haige on seletanud arstile vaid muu seas, näit. reisujutud, jahivestlused jm. Iseenesest

ei kuulu need sündmused mitte arstisaladuse mõiste alla. On igaühe taktitunde asi aga siingi kaalutella, kas neid üksikjuhul avaldada võib või mitte. Ka see, mis kuulnud haige kohta eraelus, mitte kutsetegevuses, pole arstisaladus. Selle avaldamine on tuntud aga eetikas *faute morale*'i nime-tuse all.

Eespool-toodust näeme, mida tuleks viia arstieetika seisukohalt kutsesaladuse mõiste alla. Absoluutne arstikutsesaladus ei luba, nagu tähendatud, siit vaikimiskohustuse pidamisest kõrvalekaldumisi. Arstiteadus ise, samuti riik ja ühiskond on aga leidnud, et saladuse pidamisest võib ja tuleb mõnedel juhtudel teha erandeid. Haige erahuvide kaitse kõrval peavad kaitset leidma ka tervete huvid, ühiskondlik-õiguslikud huvid. Sellest seisukohast lähtudes kujuneski relatiivne arstikutsesaladus.

Relatiivne arstikutsesaladus kaitseb ka haige huve, haige saladust; siin on aga ühtlasi silmas peetud ka teiste huve. Nii kerkivad üles esmajoones teiste isikute tervislikud huvid. Kui haige saladuse hoidmine võib raskesti kahjustada teiste isikute tervist, siis on viimaste huvid kaaluvamad ja saladuse avaldamine asjaomastele isikutele oleks õigustatud. Kõrvalekaldumise vaikimiskohustusest säärases olukorras on tunnistanud põhjendatuks ka arstieetika kaalutlused. Tervislikkude huvide kõrval tahetakse lubada saladuse avaldamist ka mõnedel muudel juhtudel, kus saladuse murdmise pahe on väiksema tähtsusega kui oht, mis saladuse hoidmisega võiks tekkida. Siin oleks mõeldud õigusemõistmise ja mõnede teiste ühiskondliku tähtsusega huvide kaitse. Arstiline eetika aktsepteerib viimaseid seisukohti seevõrra, kuivõrra need ei kahjusta just haige huve ja kuivõrra kohustavad seda otseselt vastavad seadused.

Relatiivse arstikutsesaladuse käsitlel näeme seega, et arst ühelt poolt siingi peab teadma, mis kuulub kutsesaladuse mõiste alla. Teiselt poolt peab aga arst siin teadma ka seda, mille avaldamine on temale lubatud, või mida ta koguni on avaldama kohustatud. Piirjooned saladuse ulatuse kohta on siin samad, mis antud eespool. Piirjooned saladuse avalduse kohta ei ole aga sageli nii selged, mispärast relatiivne arstisaladus selles osas kaasa toob teatavaid raskusi. Paremused seisavad siin aga selles,

et on kõrvaldatud need absoluutse arstisaladuse negatiivsed küljed, mis takistusi tegid saladuse avaldamisele isegi seal, kus see ka arstilisest seisukohast oleks vajalik.

Peatudes arstisaladuse küsimusel arstieetika seisukohalt, vaatleksime nüüd seda küsimust seadusandluses. Tähen- dasime juba eespool, et arstisaladuse ulatust tõlgendatakse mitmesuguste maade kriminaalseadustes erinevalt ja sageli vähem piiratult kui seda nõuaksid arstilis-eetilised kaalut- lused.

Absoluutse arstisaladuse riigiks on Prantsus- maa. Kõrvalekaldumatu arstisaladuse hoidmise põhimõte lei- dis siin sanktsioneerimist ka kriminaalseadustes (Prantsuse C. P. 1810. a. ja muudetud 28. IX 1832, § 378). Absoluutse arstisaladuse negatiivsed küljed on tõstnud esile häält küsi- muse revideerimiseks aga ka Prantsusmaal.

Mis puutub teiste maade seadustesse, siis pole need üht- lased. Mõnedes maades, nagu näit. Inglismaal, mõnedes P.-Ameerika osariiges, kui ka Šveitsi kantoneis, osalt Norras ja Taanis, puuduvad üldse kriminaalseadustes normid arstisaladuse kohta. Kutsesaladuse hoid- mine pole siin arsti õiguslik kohustus. See ei tähenda aga veel arstisaladuse puudumist neis maades, vaid kõrge eetilise taseme puhul võib kombeõigus arstisaladust siin hoida koguni paremas olukorras kui maades, kus esinevad normid krimi- naalseadustes. Teiselt poolt näitab see aga, et ka maades, kus arstisaladus on kriminaalseaduste poolt kaitstud ainult piira- tud ulatuses, tuleb arstidel siin eriti respektida ka eetikas kujunenud kombeõigust, mis saladuse küsimuses peaks siis moodustama tähtsama põhialuse.

Riigid, kus kriminaalseadused tunnustavad relatiivset arstisaladust, näitavad kutsesala- duse tõlgenduse ulatuses tunduvaid erinevusi. Mainiksime siinkohal mõningate riikide põhimõtteid vastava- tes seadustes.

Belgia (§ 458), Austria (§ 498) ja Hollandi (§ 212) keelavad saladuse avaldamist eraisikuile üldse, seistes seega lähedal absol. arstisaladusele. Ka ettevaatamatu saladuse avaldamine on keelatud.

Poola kriminaalkoodeks. 11. VII 1932 art. 124 § 1, karistab kutsesaladuse avaldamist kuni kaheaastase vangis-

tusega. Saladuse avaldamine on lubatud, kui oli silmas peetud „põhjustatud avalikku või erahuvi“.

Saksa kriminaalseadustiku § 300 lubab kutsesaladuse avaldamist vaid õigustava põhjuse resp. põhjustatud huvi olemasolul.

Brasiilia 1933. a. kava lubab kutsesaladuse avaldamist siis, kui see väiksema pahena oli vajalik ettenähtava suurema pahe vältimiseks.

Tšiili 1929. a. kava reguleerib küsimust analoogiliselt Brasiiliaga.

Filippiinide kriminaalkodeksi 8. XII 1930 loeb vabandavaks saladuse avaldamist vaid siis, kui see toimus häda sunnil.

Viimasenanimetatud riikide seadused ja kavad nõuavad seega ka kaunis laiaulatuslikku vaikumiskohustust. Saladuste avaldamine võib siin toimuda vaid õigustatud, põhjustatud huvide rahuldamiseks, kusjuures võrdlemisi otstarbekohane näib olevat ka Brasiilia seaduskava formulatsioon.

Läti kriminaalkodeksi 1934. a. karistab avaldamise eest vaid siis, kui see toimus põhjuseta ja tahtlikult, sihilikult.

Saksa kriminaalkodeksi kava § 325 karistab saladuse tahtlikku avaldamist, kusjuures lubatud on õigustatud avaldamine, kui ohustatud huvid olid ülekaalus. (Viimane osa sarnaneb ka Brasiilia ja mõne teise maa seaduse uuema formulatsiooniga.)

Mittetahtlik saladuse avaldamine, avaldamine ettevaatamatult siin keelatud pole. Saladuse kaitse on siin seega juba väiksem.

Itaalia kriminaalkodeksi 19. X 1930 § 622 karistab õigustamata avaldamist, kui sellest järgneda võib kahjustamine.

Argentiina kriminaalkodeksi 1922 § 156. Keelatud on saladuse õigusliku põhjuseta avaldamine, kui see võib kahju tekitada. Saladuse avaldamine on lubatud, kui avaldamisest tekkinud kahju võib olla vajalik suurema ohu vältimiseks. (Sarnaneb lõpposas Brasiilia formulatsiooniga.)

Ungari. Saladuse avaldamine on karistatav, kui see taotles kahjutegevat sihti.

Lõpuksmainitud seadused karistavad saladuse avaldamise eest seega vaid siis, kui õigustamata avaldamine oli ka kahjustav, või kui saladuse avaldamine oli üldse kahjus-

ta, nagu Ungari seaduses, seega olukorrad, milledes arstieetika näeb juba raskemaid eksimusi.

Tähendasime aga juba eespool, et pole õieti väga oluline arstisaladuse eriliselt tugev kaitse kriminaalseaduste poolt. Arstieetika kõrgelhoidmine kindlustab ise arstisaladust. Kui kriminaalseadus ise karistaks igat väiksemat eksimust eetika vastu, siis võiks see küll ka omalt poolt kaitseda hästi haige saladust, selle suureks ohuks oleks aga see, et arst iga väiksema, kuid siiski inimliku eksimise eest võiks sattuda kriminaalkohtu karistavate normide alla. Seetõttu ei ole halb, kui seadus karistab ainult eriliste juhtude puhul, kus kodaniku huvid juba tingimata nõuavad kaitset. Arstieetika kohustab arsti iseenesest hoidma saladust aga juba laiemas ulatuses, ning siin otsustab eksimust arstiline foorum, kes on asjale ise kõige lähemal. Olulisem arstile on seadustes selle osa täpne normeerimine, mis käsitleb vaikimiskohustuse pidamisest võimalikke erandeid.

Järgnevalt peatume arstisaladuse normidel meil, puudutades ühtlasi üksikasjalisemalt arstisaladuse küsimuse teist külge — õigustatud saladuse avaldamist ja saladuse avaldamise kohustust.

Arstisaladuse küsimuses suuremat tähtsust omavad meil kolm normi: Tervishoiu personali kutsetegevuse seadus (RT 1932 — 24) (Tpks), Codex Deontologicus Medicorum (CDM) ja Kriminaalseadustik (KrS).

Tpks § 5 p. 4 kõlab järgmiselt:

„Iga kutse alal töötav arst on kohustatud hoidma haigete isiklike või perekonna saladusi, arvatud välja juhud, mil nende avaldamine tehtud kohuseks arstile vastava seadusega.“ (Sanktsioon KrS § 508.)

Arstisaladuse hoidmise kohustus selles seaduses on võrdlemisi laiaulatuslik. Tekst on lähedane seadustele, kus esineb absoluutne arstisaladus. Vaikimiskohustusest loobumine võib järgneda vaid seal, kus see ette nähtud vastavates seadustes. Nii tahtlik kui ka mittetahtlik, see tähendab ka ettevaatamatu saladuse avaldamine, on siin nagu Poola, Saksa ja mitme teise maa seaduses keelatud.

CDM § 10 sisu on:

„Arsti aukohuseks on hoida kutsesaladust, s. o. kõike seda, mida ta oma kutsetegevuses on näinud, kuulnud või

mõistnud. Kutsesaladuse arst võib avaldada ainult seaduses ettenähtud juhtudel ja tervishoiulisil kaalutlusil, tekkiva hädaohu vältimiseks. Arstil on keelatud oma kutsetegevusse puutuvaid andmeid avaldada nii, et sellest võiks põhjustuda kutsesaladuse rikkumine. Arst on kohustatud hoidma kutsesaladuse kohustuse alla kuuluvaid andmeid nii, et nendele ei oleks juurdepääsu kõrvalistel isikutel. Oma perekonnaliikmeile avaldab arst kutsealalisi andmeid ainult tegeliku vajaduse piirides suurima tagasihoidlikkusega.“ (Sanktsioon Arstide Koja seadus § 31).

Siingi on ette nähtud laiaulatuslik arstisaladuse kaitse. Avaldamine peale seadustes ettenähtud juhtude on võimalik veel tervislikel kaalutlusil.

Peale nende normide, mis väljendavad arsti kutse-eeetika seisukohti, puudutab arstisaladuse küsimust aga ka meie Kriminaalseadustik ja nimelt selle § 508.

KrS § 508:

„Kes oma teenistuse või tegevuse järgi on kohustatud hoidma salajas temale usaldatud teadet ja kes süüdlane selles, et ta tahtlikult avaldas selle teate mõjuva põhjuseeta, kui seejuures avaldatud teade võis sünnitada varanduslikku kahju või laimata isikut, kelle kohta teade käis, karistatakse arestiga mitte üle kuue kuu või rahatrahviga mitte üle viiesaja krooni.

Kui sarnane avaldamine saadeti korda sihiga sünnitada varanduslikku kahju või saada varanduslikku kasu või laimata isikut, kelle kohta käis avaldatud teade, siis karistatakse süüdlast vangimajaga mitte üle ühe aasta.“

See seadus pole uudne, kujutades Vene UNS ligikaudset tõlget. Kriminaalseaduste hulgas, kus arstikutsesaladust mainitud, annab see meie seadus vaikimiskohustuse pidamisest võrdlemisi rohkeid kõrvalekaldumise võimalusi. Saladuse avaldamine selle meie seaduse järgi on karistatav vaid siis, kui selle avaldamine toimus mõjuva põhjuseeta tahtlikult ning oli ühtlasi kahjustav. Juhtudel, kui saladuse avaldamine pole kahjustav, võib teda avaldada ka põhjuseeta tahtlikult. Samuti pole karistatav mittetahtlik avaldamine, avaldamine ettevaatamatult. Arstieetika seisukohalt oleks saladuse tahtlik põhjuseeta avaldamine juba suuremaks eksimuseks. KrS 508 ei käi aga otseselt arstide kohta, vaid üldse isikute kohta, kes on kohustatud pidama saladusi, seega ei saa ta ka arvestada

arstieetika nõudeid. Mõlemad teised arsti kutsetegevust lähemalt puudutavad seadused nõuavad meil aga vaikimiskohustuse pidamist suuremas ulatuses.

Edasi peatume küsimusel, millal on kutsesaladuse avaldamine arstile lubatav, õigustatud või koguni kohustuslik. Täheandasime juba eespool, et saladuse hoidmise kohustus langeb ära, kui haige ise selleks on andnud jaatava nõusoleku, või mõnel juhudel siis, kui esineb vaikiv nõusolek. Avaldamist võimaldavad peale selle veel järgmised olukorrad: „kui saladuse avaldamise nõue esines seaduses“ (Tpks ja CDM), „tervishoiulisil kaalutlusil tekkiva hädahoju vältimise puhul“ (CDM) ja „mõjuval põhjusel“ (KrS). Välismaa seaduste järgi õigustavad avaldamist: „õigustav põhjus“, „põhjendatud avalik või erahuvi“, kui „avaldamise pahe oli tarvilik suurema ettenähtava pahe vältimiseks“. Isiku enda nõusolekut saladuse avaldamiseks oleme maininud juba eespool.

Vaatleme nüüd, millistes seadustes on saladuste avaldamine ette nähtud. Teatamiskohustus lasub arstel Tpks põhjal tervishoiu osakondadele kõigist äkilisist nakkushaigustest (Külgehakkavate ja suguhaiguste registr. seadus, RT 1926 -- 34, ja Määrus külgehakk. haiguste registr. kohta, RT 1926 -- 46). Edasi registreeritakse tööstushaigeid, näit. tinamürgistuste puhul. Haigekassa liikmete kohta annab arst andmeid haigekassale. Õnnetuste puhul lähevad andmed kindlustusasutistele. Kõigil neil juhtudel on haige teadlik vastavate andmete edasiandmises ning arvestatakse seega ka tema vaikivat nõusolekut. Teatavate andmete andmine on arstil kohustuslik ka surmatunnistustel (Arstlike surmatunnistuste määrus, RT 1935 — 59).

Steriliseerimise seaduse (RT 1936 — 98) § 4 p. 4 põhjal on ringkonnakomisjonil, kes arutab sigivõimetuks tegemise asju, õigus üle kuulata tunnistajaid ja asjatundjaid. Siin on arstid täitsa vabastatud arstisaladuse hoidmise kohustusest. Selle seaduse § 4 p. 5 lausub: „Arstid, keda kuulatakse üle steriliseerimise või raseduse katkestamise küsimuses on vabastatud neil isiku kohta teada olevate arstisaladuse hoidmise kohustusest.“

Esineb arst eksperdina kohtus või ametlikul ekspertiisil, siis ei tegele ta ravija arstina ja pole seotud arsti-

saladuse hoidmise kohustusega. Arst võib siin avaldada andmeid aga ainult asjaomastele isikutele, mitte teistele (KMS § 17).

Mis puutub arstisse tunnistajana kohtus, siis on seaduste seisukohad siin lahknevad. Prantsusmaal on arstisaladus ka kohtus kaitstud, samuti Hollandis, Rumeenias, Portugalis, Türgis ja Norras ning Lätis tsiviilprotsessis. Itaalias ja Poolas leiab kutsesaladus siin kaitset vaid osaliselt, sest teatavil juhtudel võib kohus nõuda tunnistuse andmist ka isikult, kes on seotud kutsesaladuse kohustusega. Poolas ei või arst eriti keelduda ka tunnistuse andmisest roimarite suhtes. Paljud riigid seavad õigusmõistmise huvid üldse kõrgemale erahuvidele ning kutsesaladuse kohustust, ka arstisaladuse kohustust neis riigis kohtus ei tunnustata. Sii kuuluvad näit. Belgia, Ungari, Austria, Põhja-Ameerika Ühendriigid jt. Ka meie kohus ei tunnusta kohtumõistmise huvides arstisaladust (Matto KKS § 473 juurde: „Maksev KKS ei tunnusta arstisaladust ega ka teenistusosalast saladust, nagu mõned välismaa protsessi seadused, vaid kohustab kohut ka neis küsimustes vajaduse korral tunnustajaid üle kuulama“). Leiab see nõue praktilist rakendamist tungiva vajaduse puhul, siis ei saaks sellele nõudele õigusmõistmise kõrgetes huvides vastu rääkida. Pole aga saladuse avaldamisel erilist tähtsust kohtule, küll aga haigele, siis on olukord raskem. Tunnistuse andmisest võib loobuda meie KKS § 486 põhjal vaid siis, kui vastuse andmine võiks paljastada selle andja isiklikku osavõttu roimas, või samuti selle abi-kaasa, ülenevate või alanevate sugulaste, venna või õe osavõttu.

Arsti kutsesaladus pole seaduse järgi kaitstud ka teistes kohtumenetluses. Nii võib KKS § 145 põhjal kohtu-uuri ja meil korraldada nõudmisel läbiotsimisi kõikide isikute juures ja kaasa võtta kõiki esemeid, asitõendeid, roima jälitamise otstarbel, kui läbiotsitav neid esemeid vabatahtlikult välja ei anna (KKS § 146). Seda toimingut võib ette võtta ka politsei. Kuigi peab õigustama siin kohtuvõimude nõuet teatavate andmete saamiseks, peitub pahe siin selles, et küllaldaselt kaitset ei leia ka need isikud, kel süüasjaga mingisugust ühendust polnud, sest arstižurnali avamisega näit. võivad paljastada ka nende saladused. Arstil on KKS §§ 154, 155 põhjal siiski õigus nõuda, et

keegi ei tohiks midagi näha asjasse mittepuutuvate isikute suhtes.

Arst, samuti haiglad on kohustatud kohtuvõimude nõudmisel välja andma ka haiguslehti ja teisi kirjalikke asitõendeid (KKS § 156). Ei saa vastu vaielda ka selle nõudmise tähtsusele. Sagedamini on need andmed just vajalikud mitmesuguste küsimuste selgitamiseks arstile, kes peab ekspertiisi toimetama. Ekspert võib siin piirduda mõnikord küll vaid teatavate andmetega, piirduda ainult väljavõtetega haiguslehest. Säärasel juhul võiksid puutumata jääda mitte asjaosaliste saladused ja kannataks vaikumiskohustuse pidamine kõige vähem. Täieliku haiguslehe väljaandmisel esineb kahjuks aga jällegi see pahe, et paljastatakse ka teiste isikute saladused. Nii võib haiguslehes leiduda andmeid ka teiste (kõrvaliste) isikute haiguste kohta, andmeid isegi selle kohta, näit. et keegi on lasknud endale aborti teha, kus siis võiks isegi üles kerkida haiguslehe põhjal selle isiku kohtulik jälitamine. Sellega tuleme aga juba küsimuse juurde, mis puudutab arsti teatamiskohustust kuritegude puhul. Millised nõuded on arstile üles seatud kuritegudest teatamise suhtes? Seadused fikseerivad seda kohustust erinevalt. Ühiskonna kaitse mõttes peaks iseenesest teatamise kohustus roimade puhul olema koguni soovitatav, siiski võib aga arst ka roimadel vaikumiskohustuse küsimuses sattuda konfliktide ette, eriti ka just näit. abortide puhul, või ka muudel juhtudel, kus haige ise muutub süüaluseks.

Saksa seaduse järgi peab iga isik teatama mässust, riigireetmisest, valerahategemisest, tapmisest, röövimisest ja üldohlikest plaanest. Osalt on see nii ka meil. Itaalias peab arst teatama igast vigastusest, mille puhul süüdistust algatab valitsusvõim, kuid mitte siis, kui isik on ise roimar. Ka Argentiinas peab arst teatama roimast; teatamine pole tarvilik vaid atentaadi puhul süütusele, kui see pole toonud surma, ja eriti ka siis, kui seda ei soovi kannatanu perekond.

Meie seadustest nõuavad teatamist järgmised:

KrS § 145 (R): „Süüdlast selles, et ta mõjuva põhjusega ei teatanud vastavale võimule või ähvardatavale isikule kavatsatud või ettevõetud raskest kuriteost, mis temale kindlasti oli teada, kui veel oli võimalik selle raske kuriteo kõrvaldamiseks või lõpetamiseks abinõude tarvitusele võtmine ja

kui sealjuures saadeti korda kavatsetud raske kuritegu või selle katse, karistatakse: vangimajaga mitte üle ühe aasta.“

KrS § 146 (R): „Süüdlast selles, et ta mõjuva põhjuseta ei teatanud vastavale võimule kavatsetud või ettevõetud raskest kuriteost või kuriteost, mis temale kindlasti oli teada ja mis ette nähtud §§ 74—76, (riigikorra vägivaldne muutmine, ettevalmistus sellele, kavatsus kuritegu korda saata mitme isikuga) 80 või 96 (riigi äraandmine), kui kavatsetud raske kuritegu saadeti korda, karistatakse...“

[Raskeks kuriteoks, nagu teada, loetakse süütegu, mille eest seadus määrab raskeima karistusena sunnitöö või surmanuhtluse (KrS § 3).]

Iseenesest võivad § 146 ettenähtud juhud vaid erandiliselt seotud saada arsti kutsetegevusega. Küsimuse alla võiks siin tulla näit. juhtum, kui mässust osavõtnud isik tuuakse haavatuna arsti juurde. Arst peab siin täitma oma arstikohustust ravijana, ta ei saa aga siin kinni pidada vaikimiskohustusest. Siin tuleks silmas pidada ka KrS § 151, mis ütleb: „Süüdlast selles, et ta varjas või aitas varjata isikut, kes temale teadvalt oli saatnud korda raske kuriteo, kuid keda veel võimud ei otsinud taga, karistatakse...“ Viimase alusel peaks arst teatama ka isikust, kes korda saatnud mõrva ja saanud sealjuures haavata, kui ta abisajana pöördus arsti poole ja kui viimane oli mõrvas teadlik. § 145 põhjal tuleb arstil teatada rasketest kuriteost, mis kavatsusel või ette võetud. Seegi § puutuks kokku ainult erandiliselt arstikutsesaladusega. Siia võiks viia näit. ka juhtumit, kus arst, minnes haige juurde, märkab samas ruumis valerahategemist, mis puhul tal tuleks teatada. See sündmus polegi aga täpsemalt kutsesaladus, sest nähtud sündmusel pole mingit sidet haigusega.

Kõige sagedamini puutub aga arst kokku mitmesuguste vigastustega, nagu surmavad haavad, rasked, kerged kehavigastused, kunsttehislik abort jne. Kuidas on arsti kohustus teatamisega siin? Vargused ja igasugused teised kuriteod vaevalt esinevad arsti kutsesaladuse küsimustena.

Mõningate riigiteenijate suhtes esineb kaunis laialdane teatamiskohustus:

KrS 606 (R): „Riigi või omavalitsuse teenijat, kes süüdlane selles, et ta hoolimata oma kohusest ei teatanud oma ülemusele või sellekohasele politsei- või kohtuvõimule korda-

saadetud raskest kuriteost, või kuriteost, mille jälgimine ei olene erakaebusest, või ei teatanud nende kuritegude kordasaatmisest osavõtjast, hoolimata sellest, et tõendused selle kohta temale teada olid, või et ta varjas oma teadaandes asjaolu, mis oli tähtis raske kuriteo, kuriteo või nendest osavõtja avalikuks tegemiseks, karistatakse selle teatamatajätmise eest...“

See seadus ei käi aga eraarstide kohta, samuti ei selgu, et see kohustus oleks puudutanud ka riigi- või omavalitsusasutistes teenistuses olevaid arste. Teatamiskohustust seega arstil pole igasuguste teiste roimade üle, peale nende, mis eespool nimetatud, kaasa arvamata vigastusi, millede juures peatume allpool. Igatahes ei saaks aga arst ka teiste kuritegude teatamise eest karistada, sest vaikumiskohustusest loobumist säärasel juhul võib tõlgendada KrS järgi „põhjendatuks“.

Meie KrS õigustaks seda siin aga ka KrS § 46 põhjal, mis kõlab järgmiselt:

„Süüteks ei loeta ka tegu, mis saadetud korda enese või teise inimese tervise, vabaduse, sugulise puhtuse või muude isikuliste või varanduslike hüvede päästmiseks hädaohust, mis tekkis ähvarduse, seadusvastase sundimise või muu põhjuse läbi ja mida samal ajal ei saadud kõrvaldada muude abinõudega, kui sealjuures teo kordasaatjal küllalt põhjust oli pidada vähetähtsaks tema poolt sünnitatavat kahju kaitstava hüvega võrreldes“.

See paragraaf võiks aga rakendamist leida ka siis, kui arstisaladuse rikkumine toimus selleks, et ära hoida nakkushaigust, ka varanduslikku kahju, nagu see võimalus võib esineda testamendi asjus ja mujal, kui avaldamine on tarvilik ja kui teised seadused seda ei võimalda.

Mis puutub teatamisse vigastuste üle, siis esineb selle kohta ainult tähendus Kohtumeditiini seaduses, RT 1935 — 64 (KMS) § 16: (Sanktsioon ebaselge — võimalik ehk KrS § 208):

„Abiandmiseks kutsutud arst peab politseile või kohtu uurijale teatama kõigist tõsisematest haavadest ja vigastustest, mis töid või mis võivad tuua surma, kogemata või tahtlikult mürgitamisest, ühe sõnaga kõigist vägivaldsetest või vägivaldakahtlastest surmajuhitudest.“

See paragraaf on tõlge endisest Vene seadusest ega anna teravaid piirjooni teatamise kohustuse kohta.

Selle seaduse järgi on mõeldud kõigepealt sääraseid surmajuhtumeid, mis arstile teatavaks saanud tema kutsetegevuses, kus surm on järgnenud vägivalla tagajärjel, olgu see haavamine, mürgistamine või muud. Kuid on mõeldud teatamine ka säärastest surmajuhtumitest, kus surmapõhjus pole kindel ja kus mõnesuguste asjaolude läbi arstil on tekkinud kahtlus mingisuguse vägivalla suhtes. (Sääraseid juhtumid lähevad tavaliselt selgitamiseks ka lahangule.) Järgnevalt kuuluvad teatamise alla tõsisemad haavad ja vigastused, mis võivad tuua surma, järelikult elukardetavad kehavigastused, mis tuntud KrS § 431. Tõsiste vigastuste all oleks õige mõelda aga siis ka teiste üli-raskete kehavigastuste teatamist. Raskete ja kergete kehavigastuste suhtes siin aga otsesid tähendusi ei ole, siiski võiks „tõsisemate“ vigastuste all mõelda ka raskeid vigastusi. Nendest teatamine soodustaks mõnikord ka kuriteo varjamise ärahoidmist.

Sageli tuleb arstidel kokku puutuda eriti abordijuhtumitega. Tekkis surm kunsttehislikust abordist, või oli kahtlus, et ta tekkis kunsttehislikust abordist, siis peab arst KMS § 16 põhjal sellest teatama. Samuti esineb teatamiskohustus siis, kui haigel nimetatud põhjusil on tekkinud eluohtlikud haigusnähud. Ka juhtudel, kus tegemist on emaka perforatsiooniga, on tegemist eluohtliku vigastusega, mis kuulub avaldamisele. Teisiti on aga olukord, kui haigel on olnud kunsttehislik abort, millest haige ise teatanud arstile või kui arst seda ise kindlaks teinud, leides näiteks veel emakas isegi aborditegemise vahendi, kummikateetri, kusjuures abort muidu aga pole põhjustanud mingeid erilisi terviserikkeid. Siin antaks teatamise puhul ühelt poolt välja ühiskonnale ohtlik aborditegija. Ülesandmine oleks seega „põhjendatud“ ja arst ei võiks langeda vastutuse alla saladuse avaldamise eest (ka KrS § 46). Arst aga peab siin arvestama ka asja teist külge, nimelt seda, et sündmusest teatades läheb vastutuse alla ka haige ise (KrS § 193). Viimased seda teada saades jääksid siis aga üldse arsti juurde tulemata ning järgneks uus veel suurem oht haigetele enesetele, satuks ohtu nende tervis. Seetõttu jääks teatamise küsi-

muse otsustamine niisugustel juhtudel arsti enese hooleks. Ta võib siin kinni pidada ka vaikumiskohustusest.

Need oleksid mitmesugused juhud, kus arstisaladuse avaldamise küsimus oleks seaduse järgi põhjendatud või kus avaldamine juba otseselt seadusega oli arsti ülesandeks. Osalt oli avaldamine tingitud ka tervislikest kaalutlusist, näiteks nakkushaiguste teatamise puhul. Avaldamise läbi kaitsitava hüve väärtus oli kaaluvam saladuse hoidmise erahuvist. Peale nende on aga veel mitmesuguseid erijuhtumeid, kus arstisaladuse avaldamise küsimus õige teravalt üles kerkib, kus selle lahendamine aga pole iga kord nii hõlpus. Küsimuses on siin sagedamini just juhud, kus saladuse avaldamist nõuavad eraisikud, näit. saladuse avaldamine perekonnaliikmete suhtes, laste ja vanemate vahel, abikaasade, kihlatute vahel või nende vanemate suhtes, samuti kolmandate isikute suhtes. Siingi peab kaalutlema, kuivõrra avaldamine oleks õigustatud seaduse põhjal — tervislikud kaalutlused, „põhjendatud huvid“ ning kuivõrra avaldamine ka kokkõlas on eetika seisukohtadega.

Laste kohta tuleb teatada suguhaigustest (Suguhaig. vastu võitl. seaduse põhjal) nende vanemaile, kui lapsed on alla 15 a. vanad. Kuidas toimida aga teistel juhtudel? Elab näit. poeg, kes põeb süüfilist, teiste perekonnaliikmete hulgas, siis võib ta infitseerida ka teisi. Erilistel juhtudel oleks teiste tervise kaitseks ka siin õigustatud vaikumiskohustusest loobumine. Elaks poeg aga omaette, siis esineks tingimata vaikumiskohustus. Sugulusvahekord ei anna seega veel õigust saladuse avaldamiseks, see võib siingi toimuda ainult erilistel juhtudel. Arst ei tohi nii ka tütre emale teatada tütre rasedusest, kui tütar seda ei soovi. Teatamine võiks siin järgneda vaid siis, kui ema kaasteadmisesest peaks sõltuma sünnituse kulg ja lapse elu. Tervislikud huvid oleksid siis kaaluvama väärtusega.

Tervislikud huvid oleksid olulised ka teistel juhtudel. Põeb peigmees süüfilist ja tahab abielluda, siis peab arst temale seda keelama. Ei loobu ta sellest, siis on arst õigustatud teatama sellest tema mõrsjale ja selle vanemaile. Tervislikud kaalutlused on siin ülekaalus ja õigustavaks põhjuseks. Ohustatud huvid on suuremad kui kaitstava huvi — saladuse hoidmine.

Ka üks abielupool ei saa teise kohta ilma pikemata nõuda arstilt teateid. Siingi võiks see peamiselt kõne alla tulla tervislikel kaalutlusil — nakkusoht. Toimuks teate nõudmine mõne haiguse kohta aga mõneks muuks otstarbeks, näit. abielulahutuseks, siis tuleks seda põhjust lugeda mitteõigustavaks.

Võib aga esineda ka eriti keerulisi olukordi. Naine soovib näit. lahutust ja toob arstile mehe särgi, millel leidub kuivanud sekreeti, ja palub kindlaks teha, kas leidub sellel tunnuseid, mis tõendaksid mehe suguhaigust ja väljaspool abielu toimunud suguühet. Arst leiab pesul gonokokke. Kas võib sellest informeerida naist või mitte? Jaatatakse esimest võimalust põhjusel, et abielumees ei olnud ise arsti patsiendiks (ta pole seega ise usaldanud arstile saladust). Sealjuures ei eitata aga, et saladus säärasel juhul puudutab mitut isikut. Naise saladus seisis selles, et tema käimine arsti juures poleks saanud teatavaks. Teine suurema saladuse hoidja on aga mees, kelle haiguse arst ära tundis pesu sekreedi järgi. Arst oleks pidanud hoidma mõlemat saladust, kuid naine palus saladust uurimise tulemuse kohta avaldada. Tekib järelikult küsimus: kas võib keegi, kes teatab arstile kolmanda isiku saladust, ühtlasi vabastada arsti selle saladuse hoidmisest? Kuigi olukord on väga selgusetu, leiab avaldamise küsimus siiski siin jaatamist, sest mees ei olnud arsti patsient ja nende vahel polnud usaldusvahekorda. Seadus kaitseb usaldusvahekorda kahe isiku vahel.

Mis puutub muide kolmandasse isikusse, kes soovib teise kohta arstilt andmeid saada, siis võib see toimuda vaid teise nõusolekul, või siis, kui kolmas isik on olnud haige arsti juurde tooja (vanemad, hooldajad), seega ühtlasi saladuse kaasteadja.

Teenijate suhtes on teatamine tööandjale õigustatud siis, kui nad viimase poolt arsti juurde saadetud (vaidkides antud avaldamise nõusolek). Saladuse avaldamine pole õigustatud aga siis, kui nad seda ei soovi, või kui nad arsti juurde on läinud omal algatusel. Erilistel juhtudel võiksid kõrgemad huvid (teise tervise kaitse) aga õigustada saladuse avaldamist ka siin, nagu näit. arsti teatamine raudteevõimudele, et vedurijuht on värvipime, kuigi ta seda isiklikult ei sooviks. Arst on õigustatud, isegi kohustatud tea-

tama lapse vanemaile ka nakkus- või suguhaigust, mida ta on konstateerinud lapse ammel. Sama oleks kehtiv ka teatamise suhtes ammele, kui haige oleks olnud laps. Amm on aga kohustatud säärast haigusest teatama ka ise, kuna ta muidu varjamise eest võiks langeda karistuse alla (KrS § 209).

Mis puutub saladuse avaldamisse arsti poolt teisele arstile, siis peetakse seda õigustatuks siis, kui arst üle annab haige ravimise teisele arstile ning kui just haige pole seda keelanud (vaikiv nõusolek). Ka võib arst samal põhimõttel anda andmeid haige kohta kliiniku arstile, kui ta haige edasi läkitab ravimisele kliinikusse.

Haige surmaga peab arst selle saladust edasi hoidma. Vaikimine peaks siin olema jääv. Nii mõnigi kord võib aga väga oluline olla, eriti pärandusküsimuste lahendamisel, et arstisaladus avaldataks. Vajmuhaigena võis isik pärandada näit. oma varanduse kõrvalistele isikutele. Ei saaks siin arst, kes haige seisukorda tundis, oma seisukohta avaldada, siis kannataksid kolmandate huvid (kaalus on siin varanduslikud huvid). Saladuse avaldamist pooldatakse siingi, kui seega ei rikuta kadunud isiku head nime. Sageli kuulub sääraste küsimuste lahendamine aga kohtu kompetensi ning avaldamine on õigustatud juba protsessi korras. Arsti surma korral ei saa pidada saladuse hoidmist täiesti lõppenuks. Arstilt mahajäänud kirjalikkude saladuste hoidmine (haigeraamatud jne.) kuulub nende isikute hoolde, kelledele saladused pärandina üle läinud.

Käsitledes arstikutsesaladuse küsimust arstieetika ja seaduste seisukohalt, on käesolevas artiklis ühtlasi püütud näidata, kui võrra on rakendatavad nimetatud küsimusis meie seadused ja missugustes osades need ei võimalda täielikku lahendust.

Arsti eetiline kohustus on üldiselt arstisaladuse küsimust võtta võimalikult laiana. Ka näiliselt tühised asjad võivad teinekord haigel olla saladuseks. Saladuse avaldamine on õigustatud arsti seisukohalt esmajoones siis, kui sellega kaitstakse teiste isikute tervislikke huve. Ühiskonna, riigi huvides võib avaldamine toimuda aga ka mõnesugustel teistel kaalutlustel, kui saladuse avaldamisega kaitstakse mõningaid teisi kõrgemaid huve, nagu ühiskonna julgeoleku kaitse

(roimade, vigastuste teatamine), õiguse mõistmine, kusjuures avaldamine siin peab toimuma aga kindlate normide piires. Saladuse avaldamine õiguse mõistmise huvides peaks toimuma võimalikult sääraselt, et see puutumata jätaks kõrvaliste, mitte-asjaomaste isikute saladused.

Tarvitatud kirjandus:

- Brouardel, P.: La responsabilité médicale et le secret médical. Paris, 1898.
- Moll, Albert: Ärztliche Ethik. Stuttgart, 1902.
- Spinner, J. R.: Ärztliches Recht. Berlin, 1914.
- Perraud-Charmantier, André: Le secret professionnel. Paris, 1926.
- Bresovsky: „Õigus“ 1928, nr. 1.
- Ebermayer, Ludwig: Der Arzt im Recht. Leipzig, 1930.
- Jacomet, Georges: Le secret médical. Paris, 1933.
- Reuter, Fritz: Lehrbuch der gerichtl. Medizin. 1933.
- Madisson, H.: „Eesti Arst“, 1934, nr. 1.
- Karu, E.: „Eesti Arst“, 1934, nr. 10.
- Matto, K.: Kriminaalkohtupidamise seadustik kommentaaridega. Tallinn, 1934.
- Saarmann, K. ja Matto, K.: Kriminaalseadustik. Tallinn, 1934.
- Steinwallner, Bruno: Das ärztliche Berufsgeheimnis im Licht neueren Strafgesetze. Med. Klin. 1935 II.
- Teppaks, Paul: Tervishoiu seaduste ja määruste kogu. Tartu, 1935.
- Codex Deontologicus Medicorum. „Eesti Arst“, 1936, nr. 10.
- Peale selle muid küsimusse puutuvaid seadusi ja määrusi.

Toimetusele saadetud kirjandus.

Hans J. Wolff, **Organschaft und Juristische Person**. Untersuchungen zur Rechtstheorie und zum öffentlichen Recht.

I köide: **Juristische Person und Staatsperson** (Kritik, Theorie und Konstruktion). Carl Heymanns Verlag, Berlin 1933. XVI + 516 lk.

II köide: **Theorie der Vertretung** (Stellvertretung, Organschaft und Repräsentation als soziale und juristische Vertretungsformen). Carl Heymanns Verlag, Berlin 1934. XII + 370 lk.

Autor on seadnud endale ülesandeks selgitada juriidilise isiku ning tema organite üldteoreetilist mõistet ning nende vahekorda, eriti avaliku õiguse alal. Nimetatud probleemile pühendab autor viieköitelise töö (Organschaft und Juristische Person), mille esimene ning teine köide (Juristische Person und Staatsperson; Theorie der

Vertretung) on juba ilmunud, kuna järgmised köited (Das Recht der Staatsorgane; Organschaft und Repräsentation im Völkerrecht; Amt und Würde im Kirchenrecht) ilmuvad arvatavasti lähemal ajal.

Esimeses köites käsitleb autor juriidilise isiku ning eriti riigi mõistet. Sissejuhatavalt (lk. 1—87) annab autor väga põhjaliku kriitilise ülevaate tähtsamate juriidilise isiku mõistesse puutuvate teooriate kohta.

Järgneb autori iseseisev juriidilise isiku teooria ning selle mõiste konstruktsioon (lk. 88—230). Tabavalt tähendab autor, et tuleb vahet teha õiguselementaarse ning õigustehnilise vaatluse vahel. Sellest järgneb, et subjektiivne õigus (Recht) ning subjektiivne kohus (Pflicht) õiguselementaarses mõttes ei ole identne subjektiivse õigustusega (Berechtigung) ning subjektiivse kohustusega (Verpflichtung) õigustehnilises mõttes. Juriidiline isik on õigustuste ning kohustuste kandja vaid õigustehnilises mõttes, mitte aga õiguse ning kohuse subjekt õiguselementaarses mõttes. Autori arvates juriidiline isik ei ole õiguselementaarne mõiste, vaid ainult ühik (Zurechnungsendsubjekt), millele õiguskord omistab subjektiivseid õigustusi (Berechtigungen) ning subjektiivseid kohustusi (Verpflichtungen) ainult õigustehnilises mõttes.

Esimese köite teises osas (lk. 231—488) autor käsitleb riigi mõistet nii sotsioloogilises kui ka juriidilises mõttes. Ka siin pakub autor kõigepealt tähtsamate teooriate ja riigiõpetuste ülevaate ning kriitilise arvustuse. Siinjuures autor selgitab, kuivõrra üksikud teooriad on kõlblikud riigi mõiste konstruktsioonile kaasaaitamiseks. Autori kriitilises ülevaates on muu seas arvesse võetud järgmised teadlased: Kelsen, Gierke, Binder, Hauriou, Kaufmann, Smend, Liermann, Ziegler, Gerber, G. Jellinek, Hobhouse, Duguit, C. Schmitt, Haenel, Loening, Bornhak, M. v. Seydel, Anschütz, Gorovtseff, O. Mayer jt. Eriti põhjalik on autori ülevaade ning arvustus Kelseni riigiõpetuse kohta.

Autori arvates võib ja peab riigi üldine teooria teataval määral riiki vaatlemise alla võtma ka sotsioloogilisest küljest. Riiki sotsioloogilises mõttes defineerib autor järgmiselt: „Der Staat im sozialen Sinne ist ein autoritärer und monopolistischer territorialer Herrschaftsverband“ (lk. 343). Juriidilise vaatluse alal teeb autor vahet riigi (Staat) ja riigiisiku (Staatsperson) vahel. Neid mõisteid määrab autor järgmiselt: „Der Staat im juristischen Sinne ist der Komplex derjenigen juristisch-normativen Beziehungen, die unmittelbar oder mittelbar von einer obersten positiven Norm (oder einem solchen Normensystem) delegativ abhängen. Die Staatsperson dagegen ist die Staatsorganisation als ein durch das Völkerrecht einerseits und durch die Allgemeine Rechtsordnung andererseits begründetes konstruktiv annehmbares Zurechnungsendsubjekt“ (lk. 437).

Oma riigi juriidilise mõiste konstruktsioonile lisab autor juurde huvitava vaatluse riigivõimust ning riigivormidest. Siinjuures sel-

gub riigivõimu kandja (Träger der Staatsgewalt) ning organi pädevuse teostaja (Organwalter) erinevus ja suhe. Riigivormide alal teeb autor vahet põhikorravormide (Verfassungsformen) ning valitsusvormide (Regierungsformen) vahel. Põhikorravormid on autori terminoloogia järgi need riigivormid, mis olenevad riigivõimu kandjate arvust. Valitsusvormideks aga nimetab autor neid riigivorme, mis olenevad riigivõimu teostajate arvust. Lõpuks klassifitseerib autor riigivorme riigivõimu teostamise otstarbe järgi. Autori riigivormide klassifikatsioon on terminoloogiliselt väga omapärane, kuid temal esineb järjekindlus ning loogiliselt laitmatu alus, mida meie vanemates riigivormide klassifikatsioonides teatavasti ei leia.

Nimetatud töö teine köide on pühendatud esinduse teooriale (Theorie der Vertretung). Selles köites vaatlleb autor esinduse mõistet ning esinduse üksikuid vorme. Nagu esimeses köites, läheneb autor probleemile ka siin nii sotsioloogilisest kui ka juriidilisest seisukohast. Autor leiab, et tuleb vahet teha kolme erineva esindusliigi vahel. Need esindusliigid ehk avaldusvormid on tema arvates: asendus (Stellvertretung), organsuhe (Organschaft) ja nn. representatsioon (Repräsentation). Sissejuhatavalt käsitleb autor esinduse mõistet ning selle üksikuid avaldusvormide puhtsotsioloogilisest seisukohast (lk. 1—128). Sellele järgneb esinduse, asenduse, organsuhte ja representatsiooni juriidiline vaatlus ning vastavate juriidiliste mõistete definitsioon (lk. 129—352).

Eriti huvitav ning tähelepanuvääriv on peatükk, milles autor käsitleb organi mõistet ning organsuhte teooriat (lk. 224—294). Kuigi selle küsimuse lähemale vaatlemisele on pühendatud eriköide, nimelt autori teose kolmas köide (Das Recht der Staatsorgane), mis arvatavasti ilmub lähemal ajal, on autor siiski juba kõnesolevas peatükis pakkunud palju uut, mis kindlasti rikastab õiguse üldist teooriat organiõpetuse alal. Autor ei piirdu organi mõiste definitsiooniga, vaid annab üksikasjalise analüütilise ülevaate nende õigusvahekordade üle, mis on seoses organsuhtega. Nagu esimeses köites, võtab autor ka esinduse teooria käsitlemisel kõiki neid tähtsamaid õpetusi arvesse, mis seni püstitatud vastava küsimuse lahendamiseks.

Mõlema köite lõpul on antud kokkuvõtlik ülevaade autori poolt ülesseatud väidete ning tema poolt tarvitusele võetud terminoloogia ning mõistete üle. Siinjuures tekstiosa on illustreeritud ülevaatlikkude tabelitega. Vastavad indeksid kergendavad teose kasutamist. Lõpuks võib tähendada, et Wolff'i töö on kahtlemata üks väärtuslikumaid teoseid, mis viimastel aastatel õiguse üldise teooria ning üldise riigiõiguse alal on ilmunud. Töö ei paku mitte ainult täielikku ülevaadet vastaval alal olemasolevatest väga mitmekesisest õpetustest, vaid rajab ka julgesti uusi teeradasid õiguse ja riigi tähtsamate teoreetiliste põhiprobleemide lahendamiseks.

Walter Meder.

Riigikohtu tegelus.

Üldkogu.

Kui vaesusõiguse mitteandmise üle tehtud määruse peale ei saa kaevata ei kassatsiooni ega erakaebuse korras, siis kas võib selle määruse peale kaevata valve korras?

Riigikohus on seletanud, et vaesusõiguse tunnustamise küsimustes kriminaalasjus tuleb sellekohaste määruste puudumisel KKS-s analoogia põhjal käsitada TKS-s leiduvaid määrusi, sealjuures asjus, mis jaoskonnakohtule alluvad, nendes kohtutes kehtivaid määrusi, seega käesoleval juhul TKS § 200⁷. Viimane usaldab vaesusõiguse tunnustamise või mittetunnustamise jaoskonnakohtule ilma mingi formaalsuse nõuete ülesseadmiseta kohtu sellekohase määruse koostamise suhtes, määrates sealjuures, et kohtu sellekohaste määruste peale kaebused pole lubatud. Sama kord kehtib vastavalt ka teise astme kohtus. Kui seadus seega vaesusõiguse tunnustamist jaoskonnakohtu asjus ei ole üldse kontrollivaks teinud, siis ei saa käesoleval juhtumil taotella ringkonnakohtu kui teise astme kohtu määruse muutmist valve korras, mispärast kaebus ei või Riigikohtu poolt sisulisele arutusele tulla.

(RkhÜ toim. nr. 28 — 1936.)

Kas pooled on õigustatud nõudma kohtult, kes pole koos kohtuotsusega kuulutanud edasikaebamise korda, selle uuesti kuulutamist?

Riigikohus on seletanud, et edasikaebamise korra kuulutab kohus oma otsuse kuulutamiselega koos. Edasikaebamise lubatavuse ja korra ekslik väljakuulutamine kohtu poolt ei anna kohtukäijale õigust nõuda samalt kohtult selle ümberseletamist ja uuesti kuulutamist. Asjaosaline võib, olenemata antud ekslikust kuulutamisest, temale seaduses kindlustatud õigust edasikaebamiseks tarvitada ja kui kohus tema kaebust vastu ei võta, selle üle järgmisele kohtuastmele kaevata.

(RkhÜ toim. nr. 81 — 1936.)

Kas lisakaristust asendavad asekaristused kuuluvad iseseisvalt täitmisele?

Kõik karistuste koostamisel või liitmisel juurdelisatud lisakaristused kuuluvad iseseisvalt täitmisele. Järelikult kuuluvad iseseisvalt täitmisele ka lisakaristust tarbe korral asendavad asekaristused. Seepärast ei ole seaduspärane juhtumil, kui karistuste liitmisel või koostamisel tegemist mitme tasurahaga, neid ühendada, määrates nende asemele mingisuguse üld-lisakaristuse, samuti ei või toimida ka tasurahade asemel, maksujõuetuse puhuks, määratavate aresti-

karistustega. Arestikaristus iga üksiku tasuraha puhul ei või KrS § 59 jõul ületada üht aastat, kuid see ei puuduta tasurahade puhul määratavate arestikaristuste kogumikku, sest need ei moodusta üldkaristust. Järelikult on oluline vahe ka rahatrahvi kui peakaristuse, asekaristuse ja lisakaristuse asekaristuse vahel. Samuti ei ole võimalik rakendada tasuraha suhtes KrS § 17 2. l., sest see norm käib otseselt ja ainult rahatrahvi kohta.

(RkhÜ toim. nr. 40 — 1936.)

Kas kohus võib juhtumil, kui kohtuotsuses pole asitõendite kohta otsust tehtud, seda puudust kõrvaldada korraldava koosoleku määrusega?

Riigikohus on seletanud, et KKS § 537 jõul peab kohus asja sisulise arutamise puhul otsuse tegema mitte ainult süü ja karistuse küsimuse kohta, vaid muuseas ka asitõendite kohta. Järelikult juhtumil, kui asi sisuliselt arutatud ja algotsuses mõningail põhjusil asitõendite kohta otsus jäänud tegemata, tuleb see puudus kõrvaldada lisaotsusega. Igasugune seaduslik alus puudub aga säärasel juhtumil selle küsimuse lahendamiseks korraldaval koosolekul määrusega.

(RkhÜ toim. nr. 65 — 1936.)

P. K.

Administratiivosakond.

Kas veeühingu juhatus võib nõuda viivituses olijatelt võlglastelt protsente?

Vastus: jaatav.

Veeühingute sead. § 37 näeb ette liikmete kohustuste täitmise ühingu vastu tähtajaks ja kohustuste mittetäitmise korral võimaluse juhatusel lasta neid kohustusi täita kolmandate isikute läbi, mille juures liikmeilt nõutakse sisse k u l u s u m m a. § 37 kohaldamisel ei kerki üldse üles protsentide nõudmise küsimus, vaid siin kuulub sissenõudmisele k u l u s u m m a. Sama seaduse § 40 näeb ette, et ühingu liige maksab kõik maksud ühingu kasuks peakoosoleku poolt määratud tähtajaks ja kui ta seda mitte ei tee, siis nõutakse maksud juhatuse korraldusel sisse administratiivkorras. BES § 3306 p. 3 põhjal loetakse võlgnik viivituses olijaks, kui tema määratud tähtajaks ei ole oma võlga tasunud, ja BES § 3320 järgi on võlgnik kohustatud möödalastud aja eest tasuma protsendid. Kuigi Veeühingute seaduses ei ole otseselt ette nähtud viivitusprotsentide tasumist ja selle määra, tuleb BES §§ 3306 p. 3, 3320, 3408 ja 3426 põhjal maksude tähtajaks mitteõiendamise korral maksukohust last lugeda tähtaja möödumisest viivituses olijaks, mille tagajärjel juhatusel on ka õigus koos maksuga temalt sisse nõuda viivitus-

aja eest seaduslikud protsendid. Administratiiv-sissenõudmise seaduse § 1 p. 2 näeb samuti ette, et administratiivkorras nõutakse sisse maksud ja nende protsendid, mis vastavate seaduste järgi alluvad sissenõudmisele administratiivkorras. Esitatud kaalutlustel ei saa pidada seaduspäraseks keeldu veeühingute juhatustele, nõuda viivituses olijatelt võlglastelt protsente.

(RkhA toim. nr. 283 I — 1936.)

Kui avaliku eratee korrashoiu kohustus jaguneb mitme valla kodanikkude vahel ühe maavalitsuse piirkonnas, kes jaotab siis teekohuslaste vahel tee korrashoiu kohustuse, kui kokkulepet ei saavutata?

Vastus: kohalik maavalitsus.

Avalikkude erateede korrashoiu korraldamisel on kohaldatavad Maanteede seaduse §§ 4 ja 22. MS § 22 kohaselt ei kuulu avalikud erateed korrashoiule ei maavalitsuse teedekapitali kulul ega ka valla üldkulul. Nende teede korrashoiu kulud kantakse ja jaotatakse § 22 ettenähtud alustel: teekohuslaste eneste kokkuleppel või selle mittesaavutamisel kohaliku vallavalitsuse otsusega. § 22 ei näe ette juhtumit, kui avaliku eratee korrashoiu kohustus jaguneb mitme valla kodanikkude vahel, vaid see paragraaf kõneleb üksnes kohalikest vallavalitsusest, s. o. juhtumist, kui teekohuslased asuvad ühe vallavalitsuse piirides ja kus avalik eratee on kindlaks määratud MS § 5 põhjal selle valla volikogu poolt vallavalitsuse ettepanekul. On aga tegemist teedega, mis läbivad mitu valda ja kus teekohuslased asuvad mitmes vallas, siis ei saa üks vallavalitsus jaotada kõikide teekohuslaste vahel teekohustust ega saa ka teekohuslaste kohalikud vallavalitsused igauks eri alustel jaotada teekohustust oma valla piirides asuvate teekohuslaste vahel, vaid siin tuleb talitada analoogiliselt eratee avalikuks teeks määramise korraga, mis ette nähtud Maanteede seaduse § 5. Nimelt, kui kokkulepet ei saavutata teekohuslaste vahel või kohalikkude vallavalitsuste vahel, siis peab selle küsimuse otsustama maavalitsus, kui vastavad vallavalitsused asuvad kõik ühe maakonna piirides.

(RkhA toim. nr. 279 I — 1936.)

Kas kariloomade liiklus klassiteedel on keelatud?

Vastus: eitav.

Maanteede seaduse (RT 1928 — 48) § 51 järgi avalikkude teede tarvitamine on igapähele vaba ja maksuta, kui seaduses ja vastavate seaduste alusel antud määruses selleks ei ole ette nähtud kitsendusi. Sama seaduse § 55 järgi on teedeministril õigus anda tarvilikke määrusi teede tarvitamise ning liiklemisvahendite kohta. Mainitud § 55 alusel antud teedeministri määruse (RT 1929—59, art. 416) § 8 öeldakse, et loomakarjade liiklemisel klassiteedel ei ole lubatud

loomi ilma järelevalveta jätta ja loomakarja juhid peavad hoolitsema, et liiklemine seeläbi ei saaks takistatud ning loomade köietamisel tee ääres tuleb hoolitseda, et loom tee peale ei ulatuks. Ka sama paragraafi alusel 1936. aastal antud teedeministri liiklemismääruste (RT 1936—82, art. 661) § 22 viimases lõikes öeldakse ainult, et loomakarjade juhid on kohustatud hoolitsema selle eest, et karja liiklus sõiduteel ei oleks takistuseks veoliiklemisele ning et läbisõit oleks igal juhul võimaldatud. Muid kitsendusi karja läbi-ajamisel avalikkudel teedel ülalmainitud seaduses ja selle § 55 alusel antud määrustes ei ole ette nähtud. Seega kariloomade ajamine klassiteedel ei ole keelatud.

(Rkha toim. nr. 215 I—1936.)

Kas maaomanikku võib vastu tema tahtmist veeühingu liikmeks määrata, kui paljasõnaliselt arvatakse, et temal ettevõttest on tulu loota?

Vastus: eitav.

Veeühingute seaduse §§ 10—13 järgi on veeühingu asutamisel ja veeühingu liikmeks määramisel tarvilik kindlaks teha, missugusel määral üksikutelt maa-aladelt on tulu loota veeühingu ettevõtte läbiviimisel. Tulu arvestamisel on aluseks andmed maa-alade senise väärtuse ja arvatava tulukuse kohta pärast veeühingu ettevõtte teostamist koos ettevõtte kulude arvestamisega. Sama seaduse § 13 järgi võib maaomanikku vastu tema tahtmist veeühingu liikmeks määrata, kui ettevõtte tulu on maaomanikule tulu tuua. § 13 tuleb mõista ikkagi nii, et maaomanikku võib arvata vastu tema tahtmist ühingu liikmeks ainult siis, kui tema loodetav tulu on põhjendatud asjalikkudele andmetele ja kalkulatsioonidele eelseisvate kõikide tulude ja kulude üle, mitte aga paljasõnalisele arvamusele või üldlausele, et „ettevõttest on tulu loota“.

(Rkha toim. nr. 299 I—1936.)

Kas enne kinnisvara hindamise vastu antud vastulause otsustamist alevivolikogu poolt võib alevivalitsus kinnisvara maksu määrata?

Vastus: eitav.

Aleviseaduse § 61 p. 6 ja § 112 järgi kuulub kinnisvarade hindamise toimetamine alevivolikogu võimkonda. Kinnitatud kinnisvarade hindamise juhatuskirja § 17 järgi valmistab hindamiskomisjon iga üksiku kinnisvara hindamise üle hindamise aruande, millest üks eksemplar jääb alevivalitsusele ja teine antakse alevivalitsuse poolt kinnisvara omanikule. Juhatuskirja § 18 järgi võib kinnisvara omanik anda vastulause alevivolikogule ja alevivolikogu otsustab kinnisvara hindamise, kas kinnitades komisjoni aruande või seda muutes. Alles alevivolikogu otsuse tegemisega on vastulause esitamise korral ole-

mas lõplik kinnisvara hindamise akt, mis võib olla ka maksulehe koostamise aluseks. Juhatuskirja § 18 on sellepärast ka märgitud, et volikogu otsuse peale antud administratiivkaebus ei pane seisma maksude sissenõudmist. Seda aga ei ole öeldud vastulause kohta. (RkhA toim. nr. 261 I — 1936.)

Kas maksuinspektor ka põhiärimaksu asjus võib hindamist toimetada Maksukorraldamisseaduse § 61 ettenähtud korras?

Vastus: jaatav.

MKS § 61 on kehtiv ka põhiärimaksu suhtes, sest MKS-s põhiärimaksu kohta erandit ei ole tehtud. MKS kehtimahakkamisega kaotasid oma jõu Vene rahaministeeriumi ringkirjas 8. aug. 1900 nr. 25887 toodud juhtnõõrid, sest need on asendatud nüüd MKS §§ 124—130 ja 133 toodud reeglitega maksuseaduste rikkumiste kindlakstegemise suhtes.

(RkhA toim. nr. 421 II — 1936.)

Kas Pärandi- ja kingimaksu seaduse (RT 1935 — 103) § 2 teise lõike juhatusel tuleb § 15 eeskirju kohaldada ka kingisaaja kui maksukohuslase suhtes?

Vastus: jaatav.

Pärandi- ja kingimaksu seaduse (RT 1935 — 103) § 2 teine lõige ütleb, et kingi, kinkelepingu, kingisaaja, soodustuse ja soodustatu kohta on kohaldatavad eeskirjad, mis selles seaduses on vastavalt ettenähtud pärandi, testamendi, pärandaja, pärija, legaadi ja legataari suhtes. Sama seaduse § 6 järgi on otsesteks maksukohuslasteks pärija (pärandimaksu suhtes) ja kingisaaja (kingimaksu suhtes). Edasi ütleb § 15, et vara üleminekul pärandaja abikaasale alandatakse pärandimaksu 50% või 25% võrra, vastavalt selles paragraafis ettenähtud tingimustele. See paragraaf sisaldab eeskirja, mis annab teatava soodustuse pärijale kui maksukohuslasele. Sellepärast § 2 teise lõike juhatusel tuleb seda eeskirja kohaldada ka kingisaaja kui maksukohuslase suhtes. Sellele veendumusele kohus jõuab seda enam, et seadus ei näe ette kingimaksu kohta eraldi maksumääri, vaid § 14 järgi võetakse kingimaksu pärandimaksu kohta ettenähtud määral.

(RkhA toim. nr. 487 II — 1936.)

Kas edasikaebuse tähtaega on võimalik AKK järgi pikendada?

Vastus: eitav.

Kaebetähtaja pikendamise võimalust AKK-s üldse pole ette nähtud. Ka TKS § 833 p. 1 järgi ei ole lubatud kaja, erakaebuste, apellatsioon- ega kassatsioonkaebuste tähtaegade pikendus. Seega tuleb ka AKK-s § 9 ettenähtud ühekuuline tähtaeg lugeda otsusta-

vaks, mittepikendatavaks tähtjaks, mille suhtes on võimalik uuendamise, kui selleks on ette toodud seaduslikud põhjused. Tähtaja uuendamise palved aga ei kuulu Riigikohtu otsustamisele, vaid sellekohased palved tuleb esitada sellele asutisele, kelle otsuse peale kaebus antakse (AKK § 11-b), kes nad otsustab TKS § 835 alusel 7 päeva jooksul, arvates palve saamise päevast, ja asutise eitava otsuse peale võib edasi kaevata erakaebe korras vastavale administratiivkohtule.

(RkhA toim. nr. 563 II — 1936.)

Kas kohaliku korralduskomisjoni otsus maakasutajale maaeraldamise kohta maaomaniku ja maakasutaja vahel saavutatud kokkuleppe alusel, mis korralduskomisjoni poolt protokollitud, vajab veel maakorralduse komisjoni kinnitamist?

Vastus: eitav.

Kogukonna-, asutuste- ja erarendimaade korraldamise seaduse § 18 ütleb, et kui maaomanik ja maakasutaja saavutavad kokkuleppe, mis korralduskomisjoni poolt protokollitakse, siis toimub koha eraldamine ja edaspidine kasutamine kokkuleppe alusel. Et kohaliku korralduskomisjoni otsus maakasutajale maaeraldamise kohta protokollitud kokkuleppe alusel vajaks veel maakorralduse komisjoni kinnitust, seda seadus ette ei näe.

(RkhA toim. nr. 411 II — 1936.)

Kas Aktsiaseltside riigimaksude sissenõudmist seltsi juhatusliikmeilt võib teostada harilikus riigimaksude sissenõudmise korras?

Vastus: eitav.

Aktsiaseltside ja osaühingute kohta käivate seaduste täiendamise seaduse (RT 1927 — 54, art. 58) § 6 näeb ette aktsiaseltsi juhatusliikmete vastutuse seltsile või seltsi kreditoridele samas paragraafis ettenähtud tingimustel tekitatud kahju eest, mille tasumist juhatusliikmeilt saab nõuda tsiviilkohtus ja tsiviilkohtu korras. § 6 ega teised selle seaduse paragraafid ei korralda eriti aktsiaseltside riigimaksude sissenõudmist seltsi juhatusliikmeilt harilikus riigimaksude sissenõudmise korras, vaid see võib toimuda tsiviilkohtu korras.

(RkhA toim. nr. 343 II — 1936.)

Kas popsikohtade tegelikul eraldamisel tuleb kavada koostada ja neil, kes kavaga rahul ei ole, protest anda maakorralduse komisjonile?

Vastus: jaatav.

Kogukonna-, asutuste- ja rendimaade korraldamise seaduse § 19 järgi toimub selle seaduse alla kuuluvate maade korraldamine

või eraldamine Maakorralduse seaduses ettenähtud korras. Nime-
tatud seaduse elluviimise määruse § 17 näeb samuti ette, et nende
maade eraldamine ja korraldamine toimub Maakorralduse seaduses
ettenähtud korras ja selle määruse §§ 18—21 järgi tuleb eraldamisel
kava koostada, mille vastu asjaosalised võivad kirjalikke vastu-
lauseid anda korralduskomisjonile ühe kuu jooksul koosoleku päevast
arvates ja maakorralduse komisjon otsustab asja eespooltähendatud
edasikaebuse tähtaja möödumisel (määruse § 19), sest kuigi § 19 ees-
kirjad käivad maade juurdeandmise kohta, siiski on § 18 järgi see
juurdeandmine ühendusse viidud kohtade eraldamise teostamisega
ning eraldada neid toiminguid ei saa. Et aga popsikohtade eralda-
mine toimub Maakorralduse seaduses ettenähtud korras ilma, et
tähendatud oleksid paragraafid, mille alusel see peab teostuma, siis
tuleb maakorraldamisel silmas pidada mitte ainult maa piiritamise
kohta toodud eeskirju, vaid ka lapimaade kohta ja teisi selles sea-
duses toodud eeskirju — näiteks §§ 41—45 — kavade koostamise
kohta ja nende vastu protestimise korda.

(Rkha toim. nr. 521 II — 1936.)

*Kas linnavolikogu otsuse peale vaeslastekohtu esimehe vali-
mise asjus võib esineda kaebusega administratiivkohtu korras?*

Vastus: eitav.

Üldise Kubermangu seaduse (VSK II k.) § 1181 järgi (RT 1935—97)
linna vaeslastekohtu esimehe valib linnavolikogu ja viimase poolt
valitud vaeslastekohtu esimees kuulub siseministri kinnitamisele.
AKK §§ 2 ja 5 põhjal võib esineda ringkonnakohtule kaebusega
linnavalitsuste ja -volikogude niisuguste otsuste ja korralduste vastu,
mis on tehtud asjades, mis kuuluvad linnavalitsuste ja -volikogude
endi lõplikule lahendamisele. On seadustes ette nähtud, et teata-
vates asjades tehtud linnavalitsuse otsused kuuluvad mõne riikliku
organi kinnitamisele, siis ei astu niisugused otsused iseenesest üldse
jõusse ja niisuguste otsuste peale ei saa esineda kaebustega admi-
nistratiivkorras.

(Rkha toim. nr. 225 I — 1936.)

M. T.

Kriminaalosakond.

*Millisel tingimusil tuleb seaduspäraselt kehtivust omanud kri-
minaalseadus kustunuks tunnistada?*

Riigikohus on seletanud, et kriminaalseaduse jõu kaotuse suhtes
tuleb vahet teha kahe nähtuse vahel: kriminaalseadus võib vormiliselt
kehtivuse kaotada (mille tõttu muidugi ka kriminaalseaduse jõud
sisuliselt kustub), ja kriminaalseadus võib ainult sisuliselt jõutuks
muutuda, ilma et seda vormiliselt kustunuks võiks tunnistada. Olu-

line vahe nende mõlema nähtuse vahel seisab selles, et esimesel juhtumil hiljemini sellekohane tegu karistatavaks võib muutuda vaid uue kriminaalseaduse kehtima hakkamise tõttu, teisel juhtumil aga teatavatel eeldustel endine, sisuliselt jõu kaotanud kriminaalseadus uuesti oma jõudu võib omada, ilma et vaja oleks uut kriminaalseadust luua. Kriminaalseadus kaotab vormiliselt oma jõu: 1) kui seaduseandja oma sellekohast tahet otseselt väljendab, seega kui nn. muutmise seadus kehtima hakkab, 2) kui kriminaalseadus oli tähtajalisena antud ja seaduses tähendatud tähtaeg saabunud, 3) kui kriminaalseadus oli antud teatava sündmustiku kestuseks (näit. sõjaaegsed seadused) ja seaduses otseselt tähendatud sündmustik on möödunud, ja 4) kui endise kriminaalseaduse kõrval on kehtima hakanud uus kriminaalseadus, mille dispositiivosa täiel määral katab endises kriminaalseaduses kirjeldatud teokoosseisu. Vaieldav on küsimus, kas ka uue põhiseaduse normi kehtima hakkamine kustutab vormiliselt ainekohase kriminaalseaduse. Näib õigem olevat seda juhtumit järgmisse kriminaalseaduse jõu kaotuse gruppi paigutada. Kriminaalseaduse sisulise jõukaotuse suhtes tuleb eeskätt tähendada, et selle puhul tuleb vahet teha kahe kriminaalseaduse tüübi vahel: 1) kriminaalseadused, millede dispositiivosa toovad täieliku teokoosseisu kirjelduse, ja 2) kriminaalseadused, millede dispositiivosa on nn. planktüüpi, s. t. dispositsioonis ei ole kirjeldatud konkreetne teokoosseis, vaid seaduseandja on piirdunud ses osas viitega mõnele väljaspool kriminaalõiguse valdkonda antud seadusele, millest tuleb ammutada plankdispositsiooniga kriminaalseadusele teokoosseisu. Juhtumid, mil kriminaalseadus kaotab sisuliselt ja sagedasti — vaid ajutiselt jõu, ilma et seda kriminaalseadust ka vormiliselt kustunuks võiks tunnistada, on järgmised: 1) kui plankdispositsiooniga kriminaalseaduse algseadus vormiliselt kehtivuse kaotab, ja 2) kui mõni uus väljaspool kriminaalõiguse valdkonda olev seadus kehtivuse omandab, millega see tegu seaduspäraseks tunnistatakse, milline moodustas antud kriminaalseaduse teokoosseisu. Viimase juhtumi kohta tuleb tähendada, et selle vahekord kriminaalseadusega võib kolmesugune olla: 1) väljaspool kriminaalõiguse valdkonda antud seadus võib laiema ulatusega olla kui kriminaalseadus, mille tõttu kriminaalseadus ainult mõne erijuhtumi haarab teise seadusega normitud üldkoosseisust, sel puhul tuleb kriminaalseadus tunnistada eriseaduseks võrreldes teise seadusega, ja kriminaalseadus ei kaota ka sisuliselt oma jõudu, 2) väljaspool kriminaalõiguse valdkonda antud seadus võib kitsama ulatusega olla kui kriminaalseadus, mille tõttu jällegi kriminaalseadus ei kaota üldiselt oma jõudu ka sisuliselt, vaid ainult nende üksikute teises seaduses kirjeldatud juhtumite suhtes tuleb tunnistada nende seaduspärasust, ehk teisiti, ainult nende üksikjuhtumite kohta on kõrvaldatud teo seadusvastasus, teised, kriminaalseaduses kirjeldatud teod aga jäävad edasi karistata-

vateks, 3) väljaspool kriminaalõiguse valdkonda antud seaduse teokoosseis katab täpselt kriminaalseadusega karistatavaks tunnistatud teokoosseisu. Ainult viimasena-kirjeldatud juhtum kuulub täiel määral kriminaalseaduse sisulise jõu kaotuse nähtuste hulka. Kuid ka siin on tegemist ainult säärase väljaspool kriminaalõiguse valdkonda antud seadustega, mis otseselt teatavat tegu käsivad või lubavad, või aga keelavad, milline kriminaalõigusega keelatud või aga kästus. Lõpuks peab tähendama, et kriminaalseaduse sisulise jõu kaotuse juhtumite hulka võiksid kuuluda ka nn. desuetudo juhtumid, kuid ses küsimuses on Riigikohus juba otsusega 19. juulist 1935. a. (toim. nr. 15—1935) eitava seisukoha võtnud.

(RkhK toim. nr. 238—1936.)

Kas on rakendatav Ehitusseaduse § 209 ka õigeksmõistva kohtuotsuse puhul?

Riigikohus on seletanud, et Ehitusseaduse § 209 (RT 1931 — 104), loata ehitamise tagajärgede kõrvaldamise osas, on rakendatav ainult süüdimõistva kohtuotsuse puhul, muudel juhtudel võib taotella selle rakendamist tsiviilkohtus (§ 209 — 2. lõige).

(RkhK toim. nr. 148 — 1936.)

Kas on karistatav KrS § 123 järgi politsei poolt esitatud seesuguste ehitiste lammutamise nõudmise täitmatajätmine, mis olid kchtuotsusega lammutamisele määratud?

Riigikohus on seletanud, et kui loata ehitamise tagajärjed tuleb kõrvaldada kohtuotsuse põhjal, ei arvata nende tagajärgede mitte-kõrvaldamist — politsei vastava nõudmise peale vaatamata — karistatavaks teoks, vaid loata ehitamise tagajärjed kuuluvad kõrvaldamisele süüaluse kulul Ehitusseaduse § 7¹ alusel.

(RkhK toim. nr. 148 — 1936.)

Missugusest momendist algab KrS § 361 ettenähtud süüteo aegumine?

Riigikohus on seletanud, et seisukoht, nagu algaks KrS § 361 ettenähtud süüteo — loata ehitamise — aegumine alles süüteo tagajärgede kõrvaldamisega, on ekslik. KrS § 71 järgi arvutatakse aegumine — süüteo suhtes, mis koosneb mitmest teost — süüteo viimase teo kordasaatmise päevast, ja vahetpidamata vältav süütegu võib kesta ainult niikaua, kui kaua kestab karistuse ähvardusel keelatud tegu, s. o. ehitamine, kui ehitamist lugeda vahetpidamata vältavaks teoks. Kui aga ehitust lugeda mitmest teost koosnevaks, siis tuleb muidugi ehitamise aegumist arvata KrS § 71 esimese osa kohaselt. Kui oletada, et aegumise tähtaeg algab alles süüteo tagajärgede

495
Riigikohus

kõrvaldamisega, siis see võiks viia, nagu seda kassaator õieti tähendab, mitmele absurdsele tulemusele, nagu näiteks süütegu võib edasi kesta pärast süüdlase surma. Kuigi loata ehitamise süütegu ise aeguda võib, ei aegu aga kohustus kõrvaldada selle süüteo tagajärjed, sest KrS § 26 järgi kohustus kõrvaldada süüteo tagajärjed KrS § 25 ulatuses ei aegu, ehk küll süütegu ise võib aegunud või lõpetatud olla.

(RkhK toim. nr. 148—1936.)

Kas apellatsioonikohus on kohustatud kohtusse kutsuma esimese astme kohtus ülekuulatud tunnistajat, keda üks pooltest palub üle kuulata tunnistaja usaldusväärse küsimuse kontrollimiseks?

Riigikohus on seletanud, et tunnistaja usaldusväärse küsimuse kontrollimine on võimalik vaid tunnistaja vahenditu ülekuulamise kaudu, mispärast ringkonnakohus (Kohtukoda) on kohustatud seesugust tunnistajat kohtusse kutsuma.

(RkhK toim. nr. 453 — 1936.)

Missuguse kriminaalseadustiku paragraafi järgi on karistatav vekslit omastamine?

Riigikohus on seletanud, et 1. veebruarini 1935 oli vekslit omastamine ette nähtud RNS § 177 ja allus seega rahukohtunikule. Kuid KrS kehtima hakkamisel muutus selle süüteo alluvus, sest vekslit omastamine on ette nähtud KrS § 519 l. 2, ja see süütegu allub ringkonnakohtule.

(RkhK toim. nr. 379 — 1936.)

Mis tuleb mõista KrS § 277 ettenähtud „ruumide andmise“ all?

Riigikohus on seletanud, et KrS § 277 ettenähtud „ruumide andmise“ all tuleb mõista mitte ainult otseselt, sõnades väljendatud lubamist, vaid ka vaikivat nõusolekut, eriti kui see väljendub ruumide peremehe osavõtus mängus.

(RkhK toim. nr. 428 — 1936.)

Millal KKS § 809 ettenähtud kahjutasuhagi ei tohi ulatuda üle 100 krooni — kas kahjutasuhagi esitamisel või asja otsustamisel?

Riigikohus on seletanud, et on ükskõik, kas tsiviilhagi algeliselt oli esitatud alla või üle 100 krooni suuruses summäs. Oluline on vaid asjaolu, et esitatud kahjutasuhagi ei ulatuks üle 100 krooni asja otsustamise momendiks jaoskonnakohtuniku poolt.

(RkhK toim. nr. 262 — 1936.)

P. K.

Vastutav toimetaja: F. Karlson.

Väljaandja: Tartu Õigusteadlaste Selts.

EESTI

O./ü. A. Mattieseni trükikoda, Tartu, 1937.

RAHVUSRAAMATUKOGU

Kas enne kinnisvara hindamise vastu antud vastulause otsustamist alevivolikogu poolt võib alevivalitsus kinnisvara maksu määrata?	490
Kas maksuinspektor ka põhiärimaksu asjus võib hindamist toimetada Maksukorraldamisseaduse § 61 ettenähtud korras? .	491
Kas Pärandi- ja kingimaksu seaduse (RT 1935 — 103) § 2 teise lõike juhatusel tuleb § 15 eeskirju kohaldada ka kingisaaja kui maksukohuslase suhtes?	491
Kas edasikaebuse tähtaega on võimalik AKK järgi pikendada? .	491
Kas kohaliku korralduskomisjoni otsus maakasutajale maaeraldamise kohta maaomaniku ja maakasutaja vahel saavutatud kokkuleppe alusel, mis korralduskomisjoni poolt protokollitud, vajab veel maakorralduse komisjoni kinnitamist? . .	492
Kas Aktsiaseltside riigimaksude sissenõudmist seltsi juhatusliikmeilt võib teostada harilikus riigimaksude sissenõudmise korras?	492
Kas popsikohtade tegelikul eraldamisel tuleb kavad koostada ja neil, kes kavaga rahul ei ole, protest anda maakorralduse komisjonile?	492
Kas linnavolikogu otsuse peale vaeslastekohtu esimehe valimise asjus võib esineda kaebusega administratiivkohtu korras? .	493

Kriminaalosalakond:

Milliseil tingimustel tuleb seaduspäraselt kehtivust omanud kriminaalseadus kustunuks tunnistada?	493
Kas on rakendatav Ehitusseaduse § 209 ka õigeksmõistva kohtuotsuse puhul?	495
Kas on karistatav KrS § 123 järgi politsei poolt esitatud seesuguste ehitiste lammutamise nõudmise täitmatajätmine, mis olid kohtuotsusega lammutamisele määratud?	495
Missugusest momendist algab KrS § 361 ettenähtud süüteo aegumine?	495
Kas apellatsioonikohus on kohustatud kohtusse kutsuma esimese astme kohtus ülekuulatud tunnistajat, keda üks pooltest palub üle kuulata tunnistaja usaldusväärse küsimuse kontrollimiseks?	496
Missuguse kriminaalseadustiku paragraafi järgi on karistatav veksli omastamine?	496
Mis tuleb mõista KrS § 277 ettenähtud „ruumide andmise“ all? .	496
Millal KKS § 809 ettenähtud kahjutasuhagi ei tohi ulatuda üle 100 krooni — kas kahjutasuhagi esitamisel või asja otsustamisel?	496

2.-/11532984

1937. a. ilmub juriidiline ajakiri

„ÕIGUS“

kaheksateistkümnendat aastat.

TOIMETUS:

R. Räägo (peatoimetaja), E. Ein, K. Grau, T. Grünthal, J. Kleesment, A.-T. Kliimann, H. Kristal, E. Maddisoo, A. Palvadre, K. Parts, J. Uluots
A. Mägi (toimetuse sekretär).

Sisuks juriidilised artiklid, kodu- ja välismaa seadusandluse ülevaade, kohtute tegelus; eriti rõhutatakse Riigikohtu tegeluse käsitlemist.

Lisana annab „Õigus“ Riigikohtu 1935. a. ja 1936. a. otsuseid.

Lähemateks kaastöölisteks on Tartu ülikooli õigus-teaduskonna õppejõud, riigikohtunikud, vanemad kohtutegelased jne.

Aasta jooksul ilmub 10 numbrit.

Tellimishind: 8 krooni aastas, üksiknumber 85 s.

On veel saadaval ajakirja kõik eelmised aastakäigud (1920. — 1936. a. ühes lisadega) hinnaga kr. 95.50. Üksikaastakäike ühes vastavate lisadega on saadaval hinnaga: 1920. a. — kr. 1.50; 1921. a. — kr. 3; 1922. a. nr.nr. 5—8 — kr. 4; 1923. ja 1924. a. à kr. 4; 1925. — 1928. a. à kr. 4.50; 1929. — 1935. a. à kr. 7, 1936. a. — kr. 8.

Toimetus ja talitus: Tartu, Lai tän. 34.

Toimetuse sekretäri kõnetunnid sealsamas
iga kolmap. ja reede, kell 12—13.

Toimetuse sekretäri kodune telef. nr. 14-91.

Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutised.

Ilmus 20. veebr. 1937.

Hind 1 kr. 70 senti